

Valenti Almirall

Forjador del catalanisme politic

Josep M. Figueres

I DE LA BOTIGA AL BUFET

- 4.1. Industrialització i canvi social.
- 4.2. Antecedents familiars. (1841-1856)
- 4.3. La Universitat de Barcelona : estudis jurídics. (1857-1863)
- 4.4. L'explosió cultural de la Renaixença: activitats d'Almirall; tertúlies, teatre...

II LA LLUITA FEDERAL

- 2.1 El Club dels Federalistes.
- 2.2 El Pacte de Tortosa. (1869)
- 2.3 El Partit Republicà Federal. (1869-1881)
- 2.4 Insurreccions federals. (1869-1870)
- 2.5 El Partit Democràtic Federalista. (1879-1881)

III EL COMBAT PERIODÍSTIC PER LA CONQUESTA DE L'OPINIÓ

- 3.1 "El Estado Catalán" un diari nat a Barcelona (1869-1870) i mort a Madrid. (1873)
- 3.2 "La Campana de Gràcia". (1870)

- 3.3 El "Diari Català". (1879-1881) ↓
- 3.4 Altres col·laboracions en premsa: "La Imprenta",
"L'Avens", etc.

IV EL RETROBAMENT AMB EL POBLE I EL FRACAS DE LA CONCRECIO.

- 4.1 La realitat social o un món en miniatura: la Casa de
Caritat de Barcelona. (1871-1875) ↓
- 4.2 L'ensenyament al món obrer: l'Escola Industrial i
Mercantil de Sabadell. (1873).
- 4.3 L'escriptor: assaigs i novel·les (1878). divulgació
excursionista.
- 4.4 L'Ateneu Lliure de Barcelona. (1878) ↓

V EL DIFÍCIL TREBALL DE LA POLITICA CATALANISTA

- 5.1 El primer Congrés Catalanista. (1880)
- 5.2 El Centre Català. (1882)
- 5.3 El segon Congrés Catalanista. (1885)
- 5.4 Les divisions polítiques al si del catalanisme. (1887)
- 5.5 El Congrés Català de Jurisconsults (1881): noves armes
del catalanisme.

- 5.6 El predomini del catalanisme davant el federalisme espanyol o la ruptura amb Pi i Margall. (1881)
- 5.7 El Memorial de Greuges. (1885)
- 5.8 Moment àlgid d'Almirall, l'obra política de 1884: Lo Catalanisme, L'Espagne telle qu'elle est i Contestació al discurs de Nuñez de Arce.
- 5.9 La presidència dels Jocs Florals. (1886)
- VI L'ASCENSÍO DE LA LLIGA I LA SOLITUD FINAL
- 6.1 La burgesia catalana pren partit: regionalisme contra republicanisme.
- 6.2 Oposició a l'Exposició Universal. (1888)
- 6.3 Oposició als Jocs Florals oficials.
- 6.4 Presidència de l'Ateneu Barcelonés i davallada física.

Font i Bibliografia

INTRODUCCIO. REGRACIAMENTS

Aquest estudi és la biografia del qui considerem el creador del catalanisme polític. A diferència de Prat de la Riba que efectua una labor similar, en la vessant teòrica i pràctica política, però es beneficia, contràriament a Almirall, de la col·laboració burgesa, pel desengany de la burgesia catalana amb la pèrdua dels mercats colonials amb la crisi del 1898 i la posterior situació de creació d'un model polític propi com tan bé han estudiat Sidre Molas (1972) i Borja de Riquer (1977) que possibilitaren que Prat fos un autèntic líder amb cos social mentre Almirall prosseguí al llarg de la seva vida una trista càrrega, tret de moments conjunturals, de solitud. Aquesta paraula seria clau per conèixer el fracàs de la cristallització del que proposà l'autor de Lo Catalanisme i del "Diari Català" entre moltes altres iniciatives, una solitud generada no tant per allò que determinats biògrafs o publicistes seus com per exemple Miquel els Sants Oliver han arribat a considerar com un "avançat" sinó per la manca de possibilitats, de "condicions" que facilitessin l'èxit d'una ideologia caracteritzada per la modernitat del sentit urbà, el laïcisme, el republicanisme, el predomini de la lògica, la raó i el progrés davant la tradició i els clàssics dels temps dels conservadors, en definitiva, del liberalisme amarat dels temps dels regeneracionisme contra un sistema corrupte, caciquista, antidemocràtic i injust per essència. Prat de la Riba pogué disposar del concurs de la burgesia gràcies al pacte catalanisme-conservadurisme mentre Almirall no tingué possibilitats.

esquematzant, de poder establir les condicions d'un pacte catalanisme-progressisme. Ni les forces obreres ni les burgeses li donaren suport i les capes mitges il·lustrades que puntualment incidiren en conjunció foren de tan escasses només representatives.

En aquest estudi intentem de demostrar com Almirall no fou un més dels teòrics de les reivindicacions catalanes sinó que per la seva triple faceta de pensador, polític i activista fou el puntal essencial en el pas evolutiu que va del catalanisme literari-cultural a l'eminentment i bàsicament polític. Gràcies a la seva labor no fou només viable la dotació d'un corpus ideològic coherent i racional davant el sentiment del catalanisme derivat i vinculat, causa i efecte, del fet religiós cristià i poètic-literari sinó que impulsà la creació d'una opinió pública amb el lema central sobre la superació de les "aspiracions morals i materials de Catalunya".

La biografia que segueix forma part d'un ampli estudi iniciat el 1981 sobre el "Diari Català" i creïem que estudiar a fons un diari en el qual el fundador, director, propietari² i ideòleg, etc. era la mateixa persona necessitava d'una aproximació al perfil biogràfic on es situés conjuntament el context, el pensament, l'obra i l'home per a arribar a entendre el periòdic en la seva plenitud. Atesa la manca d'arxius privats per efectuar una biografia d'aquesta envergadura ens hem hagut de cenyir en els arxius públics, eclesials, universitaris, professionals per a seguir la seva trajectòria vital i a les hemeroteques i biblioteques per a determinar la seva producció intel·lectual. El resultat, malgrat les llacunes òbvies de manca de documentació -- on es conserva l'arxiu del castell de Bellver? on consta que fou

empresonat o el seu arxiu personal. Pensem, i el lector té la U.II
paraula, que el present treball és una aportació si més no
suggestiva des del punt de vista documental per la
sistematització que hem procurat oferir, gràcies a la
inapreciable ajuda que en tot moment ha donat el doctor Francesc
Bonamusa. Atesa també la manca de dades sobre Almirall en algun
moment ens ha fet dubtar de la utilitat de la recerca tot i el
coratge que institucions com la Fundació Bofill, el Centre
d'Història Contemporània de Catalunya o Publicacions de la
Generalitat de Catalunya ens han atorgat en tot moment que ens
han empès a seguir endavant.

Voldriem dir també expressar el nostre personal agraïment a Jordi
Porta, Josep Benet, Ricard Lobo i Josep M. Puijjaner, de les
citades institucions, pels seus valuosos consells i també la
puntual col.laboració d'altres aportacions com la de Francesc
Ferrer i Gironés, gràcies a la qual tenim ara a Barcelona, en
microfilm, l'edició d'"El Estado Catalán" feta a Madrid el 1873,
i també a les biblioteques barcelonines Arús, Ateneu, Arxiu de la
Ciutat i Catalunya que han facilitat en la mesura de les seves
possiibilitats una investigació tan ambiciosa com la present.
Finalment a Josep Lladonosa i Pujol de Lleida, Josep M. Gassol de
l'Arxiu de la Ciutat de Manresa, Pere Anguera de Reus, Sabí Peris
de l'Arxiu Històric Comarcal de Reus, Pedrosa Gorgot de l'Arxiu-
Biblioteca del Castell de Perelada, M. Escriche de la Universitat
de València i tantes i tantes persones, anònimes unes com el
funcionari del Registre de la Propietat, o conegudes d'altres com
la directora del Museu-Biblioteca Balaguer que ha cercat totes
les cartes d'Almirall conservades en aquest indret de Vilanova i
la Geltrú les quals han fet possible que en les visites
efectuades, com la de l'Arxiu Històric Nacional de Madrid on

localitzarem preciosa documentació sobre el "Diari Català", poguéssim endur-nos microfilms o fotocòpies per estudiar amb cura i calma d'acord la lentitud de la investigació, set anys, per ara, que quan pugui aparèixer publicada, especialment la d'aquest periòdic, el primer en llengua catalana, podrà aproximar-nos a uns temps ben propers però ja boirosos en la memòria quan no es conserven documents escrits.

No hem volgut fer, doncs, una anàlisi de l'obra i el contexte, més fàcil d'altra banda, sinó de la figura en relació el moment històric que li tocà de viure. No hem valorat doncs la ideologia, per exemple el pas del federalisme al catalanisme liberal i d'aquest a posicions de suport al lerrouxisme per contraposició al catalanisme conservador, sinó que intentarem d'oferir les pautes mitjançant les quals es forma, en un marc de tensions internes i de minoritat del catalanisme, la gestació precisa del catalanisme polític. Aquesta ha estat aleshores la intencionalitat d'una recerca que vol ser una aproximació a la figura d'un polític que tan sovint s'ha lligat només a una sola obra que, tot i ser important, no fou, ni de bon tros, la seva única aportació al seu país que volia dinàmic, com el lema del Centre Català que fundà: "Catalunya y avant!".

Josep M. Figueres

Sant Cugat, primavera del 1988

I DE LA BOTIGA AL BUFET

- 4.1, Industrialització i canvi social.
- 4.2, Antecedents familiars. (1841-1856)
- 4.3, La Universitat de Barcelona : estudis jurídics. (1857-1863)
- 4.4, L'explosió cultural de la Renaixença: activitats d'Almirall; tertúlies, teatre...

1.1 Industrialització i canvi social.

El segle XIX a Catalunya estarà marcat per una dualitat que com un maniqueisme absolut es centrarà, des de 1833 en avant, fracassat el trienni liberal de 1820 i la posterior repressió de la dècada ominosa que s'encetarà el 1823 fins deu anys després, en dues paraules que com senyal de guerra ferotge, sense quarter malgrat esporàriques abraçades, amb afussellaments en massa, pobles cremats, morts civils en represàlia, etc. Fou el foc del carlisme xocant amb el liberalisme que seràn el signe d'una terra que veurà passar "pronunciamientos" de tot tipus i expressarà l'ansia de transformació en l'efimera i mal dita revolució del 1868 que durà, en el decurs dels sexenni revolucionari una república, la primera, el 1873 que serà esclafada per ineptitud global iniciant l'època que amb el nom de Restauració els generals, Pavia, Martinez Campos... i els polítics, Cánovas, Sagasta... comencen el 1874 i pràcticament fins la crisi del 1898 serà el període de màxima estabilitat tot i les guerres carlines que finalment s'apaivagaran i no precisament pel triomf del liberalisme democràtic ja que les injustícies del sistema polític seran potser el primer tret que despertarà a la política al jove Almirall que, havent llegit i viatjat, s'adona dels "mals de la pàtria" i s'acuita a denunciar-los i a proposar-ne solucions.

Nascut el 1841 Almirall coneixerà ben aviat el que s'^{ha} anomenat l'expansió econòmica del 1856-1867 que es concreta en la "societat feliç", seran els seus anys de joventut daurada i d'estudis universitaris en una Catalunya que era el més gran complexe industrial i comercial d'Espanya i, potser també, per

aquesta raó un focus de conflictes socials com les reivindicacions obreres i de conflictes econòmics com la crítica del lliure-canvisme agrari defensat per l'Estat davant la necessitat del proteccionisme industrial català. //3/

En aquest període inicial de la vida d'Almirall que passa de ser el fill d'un botiguer ben apossentat i amb propietats heretades a ser un professional lliure, un advocat amb bufet obert, es condensa una situació que esclatarà el 1868. Efectivament el període 1856-1863, etapa formativa per Almirall, és un lapse de temps que les figures triomfants són l'especulador financer, el general victoriós, el clerge profètic mentre les capes majoritàries, jornalers, obrers, funcionaris eren ben diferents del present amb la inestabilitat laboral, salaris de subsistència i horaris de tretze hores, les condicions, diu el professor anglès Raymond Carr, que eren a Anglaterra el 1820.

En la segona meitat del segle les transformacions seran abundoses i de tot tipus, al costat de la millora del les comunicacions amb la irrupció de la creació de línies de ferrocarril, la població també es modifica, mentre la muntanya pirenenca es buida el pla barcelonès duplicarà la població que arriba al mig milió el 1900 dels 183.787 el 1857, 227.991 comptant les localitats agregades, l'agricultura amb la vinya té una època d'auge amb la patata, el blat de moro, el comerç de vi i aiguardent és important, les manufactures tenen un increment en la demanda i el sector de serveis creix d'acord amb la pujada dels intercanvis. Són però sovint febres passegeres com la del vi, si en expressió gràfica arran la fil·loxera a França desapareix la producció vitivinícola del 1843 en amunt i un riu de vi passa els Pirineus per a tornar en riu d'or del 1879, en arribar a Rabós d'Empordà la fil·loxera el riu s'asseca.

A l'indústria la situació és semblant, en termes generals, de creixement, una veritable "revolució" en aquest sector amb el predomini de la indústria lleugera, les activitats extractives són ↓ a Catalunya com es sabut, mínimes i amb clar predomini de la branca cotonera. Els 700 treballadors el 1832 de la Bonaplata són tot un símbol. No podem però condensar en unes línies processos complexes. Berga, per exemple passa de 162 fabricants i 84.480 fusos el 1841 a un de sol amb només, diu J. Maluquer seguint Jordi Nadal, un fus. Es produeix la transformació del motor de "sang al de vapor" i la localització propera als nuclis marítims de transport. Es pot ben dir que gràcies al procés industrial, comercial i financer, desamortització, naixement de bancs onades especulatives la popular "febre d'or", etc. fan que la societat tradicional quedi reclosa a la muntanya aïllada de les innovacions i un nou teixit social naixi. Els anys de Ferran VII als d'Alfons XII són, a Catalunya, plenament diferenciats per, en síntesi, una profunda transformació que inclou des de moviments migratoris fins a noves mentalitats d'acord amb els nous treballs imposats pel sistema originat arran la revolució industrial. Un suggestiu panorama en el qual Almirall cercarà el seu paper no en el camp de l'advocat posat en política i defensant la indústria amb participació personal en activitats comercials i especulatives com haguera estat el seu destí natural, tot regentant els negocis familiars, sinó fent un salt i situant-se en els rengles de la militància política des d'una postura d'oposició intel·lectual primer tot intentant de participar en la direcció de l'estat central i, fracassat, intentant de participar en la direcció del moviment catalanista, aspecte aquest també saldat en fracàs.

1.2, Antecedents familiars. (1841-1856),

Sobre la vida de Valentí Almirall i Llozer s'ha escrit força atès que compta amb quatre breus biografies (1) i amb nombroses referències com a preàmbuls de reedició d'obres polítiques seves o bé dins obres més àmplies. (2) Malauradament però no disposem de prou informació sobre determinats períodes de la seva vida com pugui ser la d'estudiant (1858-1863), l'estada a Madrid arran la publicació d'"El Estado Catalán" (1873), la preparació de la Revolució de 1868, el seu exili del 1869 o els primers anys de la Restauració fins l'aparició del "Diari Català". La manca de documentació conservada als arxius tret de l'expedient acadèmic a la Universitat de Barcelona, el jurídic al Col·legi d'Advocats i d'alguna carta ocasional a la secció de manuscrits de l'A.H.C. de Barcelona (dins la donació que efectua Narcís Oller de la seva correspondència), fa que sigui ben difícil d'aportar dades noves de caire biogràfic amb l'agreujant del tancament dels seus familiars actuals (3) amb la qual cosa es desconeix l'existència de fonts directes procedents del mateix Almirall. Amb tot hem fet una recerca per arxius públics i en tots ells, tret de l'Arxiu del Notariat on fins l'any 2.004 no podem accedir als diversos testaments, hem pogut obtenir una dada o altre: sigui a l'Arxiu de la Corona d'Aragó amb les propietats familiars al terme del Papiol, la Biblioteca-Museo Balaguer amb la correspondència amb V. Balaguer, etc. Tot plegat poques dades però sens dubte per l'exhaustivitat de la recerca pocs materials resten ignots quan les biografies de J. Roca i Roca (1905), ~~Conrat Reure (1926)~~, Melcior Font (1926) i A. Rovira i Virgili (1936) són força

antigues i bàsicament acumulatives, com la resta de breus treballs en enciclopèdia, diccionaris, biografies, etc. //6//

Anant directament a les fonts ens trobem amb sorpreses i la primera és fixar el lloc de naixement. Si els biògrafs afirmen unànimament Barcelona en efectuar, per rutina, una comprovació oficial davant els arxius estatals de Madrid (4) ens trobem amb un nom ben estrany: Algarrobo sense esment de la província a la qual pertany dita ciutat. (5) Tret que sigui un error burocràtic de transcripció, per a la qual cosa hem sol·licitat una aclaració de ratificació o rectificació, el mateix indret de naixement és ja posat en qüestió però la feina de l'historiador no és només resoldre sinó també plantejar... L'aclariment de Madrid no arriba i en Josep Benet ens aconsella d'acudir a la font eclesial.

Posteriors investigacions per aclarir definitivament aquest aspecte del naixement de V. Almirall que hem efectuat en els arxius eclesiàstics de Barcelona -Bisbat i Catedral- ens permeten d'assegurar fefaentment i sense cap mena de dubtes que fou nat a Barcelona mentre la seva muller nasqué a Algarrobo. Així la fe de baptisme és ben clara i explícita. El mateix dia del naixement, 8 de març de 1841, consta com inscrit a l'arxiu de la parròquia de la Catedral i la seva muller Rosalia Palma com inscrita a Algarrobo (Màlaga) el 23 de maig de 1865.

Qui el batejà fou l'oncle canonge Joaquim Llozer de la important branca materna, d'advocats i juristes. El matrimoni, in articulo mortis, fou efectuat al domicili particular d'Almirall, carrer de la Ciutat, número 4 de Barcelona, el 12 d'agost de 1898, Almirall estava malalt des del 1887 actuant com a testimonis dos desconeguts, el periodista Antoni Morante i Pes i el semoler Salvador Fornells i Selva. Curiosament cap amic íntim, com Roure per exemple, fent de testimoni. En tots els documents vistos

figura la ciutat de Barcelona i per tant és un error burocràtic de Madrid fer constar el naixement d'Almirall a Algarrobo. /7/

Amb el cognom Almirall existiren diverses persones de les quals hem trobat referències (6) però amb dades fiables hem localitzat els següents noms: Valentí Almirall i Llòzer (1841-1904) tenia només un germà -Joaquim- i eren fills de Josep Almirall i Alier i Josepa Llòzer i Cebrià. El pare tenia una germana -Ramona- que morí el 1880 i tenim constància de diversos advocats en la branca materna -Valentí Llòzer que publicà diversos estudis el 1819 i 1820 -i en la paterna -Josep Almirall-. En el registre de la propietat del Papiol ultra dades d'extensió territorial de finques agràries i de contribució o impostos trobem els següents noms: Joan Almirall, Paula Almirall i Roca, Josep Almirall i Calaf, Francesc Almirall i Arenas, Jaume Almirall i Vidal, tots ells amb una finca tret del primer amb dues.

Per a conèixer també els familiars d'Almirall hem acudit al Llibre de Propietats Sepultures (7) del Cementiri de l'Est de Barcelona on s'hi troben les despulles d'Almirall (ninxol 36 del departament, 2on, titular de Rafael Solaret) i en aquest inventari trobem: Joaquim Cebrià (1864), Nicolàs Llòzer (1866), Antonio Batailler (1870), Rafael Llòzer (1893), Mercedès Llòzer (1897), Valentín Almirall (1904), Rosalia Palma Rodríguez (1928), Angela Sala Ortega (1948), Carles Sala Pérez (1953) i Angela Ortega Palma (1984). D'altra banda el director de l'Institut Municipal dels Serveis Funeraris de Barcelona, Josep Cornet i Colom ens indica, en una carta del 6 de maig de 1985 que Almirall hi fou enterrat el 21 de juny de 1904 en el ninxol de la titularitat de Carles Sala Ortega. Vista la sepultura cal afegir que és troba en

la part monumental i antiga del cementiri, en un estat un xic lamentable atesa la proximitat de tots els grans panteons de la part central o, fins i tot, dels nínxols amb capella pròpia. Curiosament molt aprop s'hi troben els nínxols de Tomàs Padró i Fere Bosch i Labrús. //8/

Sobre l'origen de Valenti Almirall s'ha dit que procedia d'una família benestant tot fent menció (8) dels interessos agraris i comercials. Respecte als primers, al terme d'El Papiol, la família Almirall era la més gran propietària del terme, amb 240 propietaris, atés que de la finca "Manso Colomer", 63 hectàrees, valia el 1929, 8.354⁵⁴- ptes. de líquid inpossible mentre el total del terme era de 47.633⁵⁴- ptes. (9), a més de les propietats agràries conreades, la finca citada, al mateix Papiol la família Almirall en tenia dues més, 8 hectàrees en total, no conreades i, prop de Barcelona disposaven de terrenys al Tibidabo que foren posteriorment a la mort venuts per construir-hi el Parc d'Atraccions, així com unes cases que encara conserven hereus. (10).

Els pares del baró del Papiol disposaven d'uns grans magatzems de colonials al carrer de la Princesa, número 25, de Barcelona, amb pis de vivenda a la planta segona i també de nombrosos immobles que relacionem amb l'activitat principal:

Casa a la Plaça de Medinaceli, antic Pla de Sant Francesc o Framenors on nasqué Almirall el 8 de març de 1841.

Casa al carrer de la Ciutat i de Sant Miquel, on hi visqué d'adult i dona en morir-hi a l'Ajuntament de Barcelona.

A més de les dues cases cal fer referència d'una altre habitacle al carrer Montcada número 5 pis segon. (11)

En conjunt, doncs, un important patrimoni que facilità estudis i

activitats polítiques sense que es haguessin de preocupar dels interessos materials. La branca Llòzer era també benestant i Almirall en recollí beneficis que només li interessaven per costejar-se llibres, patrocinar projectes polítics, mantenir publicacions periòdiques o diàries i viatjar sense problemes. (12)

Cal imaginar el matrimoni Almirall-Llòzer com prototipus de la burgesia comercial de la Restauració: activa i emprenedora, preocupada per la formació acadèmica dels seus fills, Valenti i Joaquim, i així trobem la branca materna vinculada a la creació de Caixes d'Estalvis, que es funden el darrer terç del XIX i a la branca paterna amb el comerç de drogues i colonials. També trobem advocats i juristes en les dues famílies.

4.3. La Universitat de Barcelona: estudis jurídics. (1857-1863)

Almirall volia, segons el seu amic Conrat Roure (13) ser pintor i després d'haver passat la seva infantesa a Badalona estudià al Col·legi de Sant Tomàs, un dels millors de Barcelona, on excel·lí en pintura, idiomes i música, aquesta darrera matèria a càrrec del mestre de capella de la Mercè. Va anar també a classe de dibuix a Llotja, traduïa els clàssics grecs i llatins, sabia i parlava bé anglès, italià, alemany i francès. Una crítica, aspra i sincera, que feu públicament d'una tela del seu professor Claudi Lorenzale l'apartà de l'estudi i pràctica de la pintura i sigui per l'incident en vendre's erròniament una droga verinosa en lloc d'una altra al magatzem (14), sigui per la influència de l'oncle Llòzer o per la pressió dels pares que volien també descendència jurídica Almirall feu el batxillerat i es matriculà

Melcior Font, al respecte, escriu: "Malgrat de no seguir-la per impuls propi, va fer una carrera molt brillant. En Milà i Fontanals i En Duran i Bas, per exemple, parlaven amb una gran consideració d'En Valenti Almirall." (15) Rovira i Virgili, afegeix, que "va aprovar els cursos amb qualificacions excel·lents. Quan s'acostaven els exàmens es posava a estudiar, i amb el seu talent, aconseguia dominar en pocs dies la matèria. Va presentar-se als exàmens de la llicenciatura sense haver-se preparat gens, i no va lluir-s'hi pas; però els professors del tribunal, que sabien la value d'aquell jove, no el van voler suspendre." (16) Consultat el seu expedient acadèmic dels cursos 1857-1858 fins el 1862-1863 ens trobem amb l'historial detallat amb les qualificacions. S'inclou també l'expedient dels estudis de segon ensenyament al Col·legi de Sant Tomàs on l'expedient acadèmic és destacà com forga acceptable.

V. Almirall és admès a la Universitat de Barcelona i el 26-X-1854, al Col·legi de St. Tomàs que era Institut Agregat de la dita Universitat, comença a cursar el primer any elemental de filosofia obtinguent la qualificació de "bueno" segons consta a la certificació del 27-X-1855. Era normativa acadèmica que el pare o un tutor signés, conjuntament amb l'alumne, en els fulls de matrícula i pels cursos 1854-55 fins al 1856-57 podem observar les signatures de J. Almirall i Alier així com les de l'alumne. En tots aquests anys figura com a domicili el carrer Princesa cantonada amb carrer de Montcada, número dos pis segon tret del primer curs -1854-55- on consta Alta de Sant Pere, número 41 pis tercer ~~ter~~ com a domicili tant del pare com del fill.

Les qualificacions que obté són correctes (17), obté aleshores el títol de batxiller en filosofia el 30 de juny de 1857 i d'aquest

any fins el 1863 cursarà diverses matèries de dret civil i canònic, com podem contemplar també en la nota número 15. /11/

Comença els estudis de dret el 1857 tot matriculant-se a la primera matèria -dret romà- i seguint sense incidències fins els cursos 1860-1861 i 1861-1862 on pel gran nombre de faltes voluntàries, era obligatòria, segons l'article 135 del Reclament de Universitats, l'assistència a classe, se'l borra de la matrícula de dues assignatures, fent-se saber la resolució al fiador i obligant, cas de continuar estudis, a repetir les dites matèries que eren "Hacienda i Disciplina canònica" respectivament.

Finalment, l'1 de juny de 1861 tramet una instància al rector de la Universitat Literària de Barcelona alegant que en el període 1857-1861 ha cursat les assignatures amb normalitat (18) i per tant desitja poder-se examinar dels exercicis preparatoris del grau de batxiller en la Facultat de Dret en la secció de Dret civil i canònic. El secretari de la Facultat respon el 12 de juny del mateix any tot indicant que havent cursat els quatre primers anys al Col·legi de Sant Tomàs i els altres dos en aquest Institut Provincial -Universitat Literària- pot accedir al dit tràmit.

Aconseguit el grau de batxiller en dret el 15 de juny de 1862 es matricula el curs següent en disciplina eclesiàstica i pràctica forense. El seu fiador, substituïnt el pare, fou Cirili Montserrat. Els dos anys de pràctica els certifica José Samsó conforme V. Almirall els efectua al seu bufet els cursos 1861-1862 i 1862-1863 signant el vist-i-plau de la certificació del 10-VI-1863 el degà del Col·legi d'Advocats S. Rius i Roca. Entremig -8-X-1862- Almirall demana poder-se examinar d'Hisenda Pública atès que li havia passat el termini i aprovats tots els tràmits el 30

de juny de 1863 és investit com llicenciat en dret.

En conjunt feu una carrera no massa brillant (17). Almirall passava més temps en les típiques tertúlies vuitcentistes i en les activitats pròpies dels estudiants catalanistes de l'època que no estudiant els autors recomenats per Rius, Vergés, Duran, Samsó, Guillen, Bagils, Flaquer... catedràtics que presideixen la investidura de llicenciat.

4.4. L'explosió cultural de la Renaixença: activitats d'Almirall; tertúlies, teatre...

D'entre les activitats citades prevalia la participació a la cèlebre i popular rebotiga de Pitarra on el presentaren Roure i Serraclara (20) i així es convertí en un dels concurrents més habituals. El mateix Roure comenta com atesa l'amplitud dels participants "procurábamos no tocar asuntos políticos, o los tratábamos de una forma frívola y superficial" (21). La tertúlia en la rebotiga feu néixer una profunda amistat entre el sector dels estudiants de dret com Roure, Serraclara i el mateix Almirall i els iniciadors, mitjançant l'humorisme, del primer teatre català així com amb artistes i periodistes que eren membres habituals també de la tertúlia com J.A. Clavé, J. Ll. Pellicer, J. Feliu i Codina, Damàs Calvet, Tomàs Padró, Josep M. Arnau i Pascual, Manuel Angelón, etc. Entre d'altres mèrits culturals, com en tot inici, la cultura catalana, els anys seixanta, era exclosa de l'ambient erudit i acadèmic, cal remarcar també l'inici de la premsa humorística catalana que gràcies a Albert Llanas, amb la posterior aportació d'Innocenci López que facilita la seva infraestructura comercial (llibreria.

organització, etc.) podent nèixer títols com "Un tros de Paper" (1865), "Lo Noy de la Mare" (1866-1867), "L'Embustero" (1866), etc. (22)

Alfons Roure, fill de Conrat Roure, va dedicar una de les "Monografias històriques de Barcelona" a la rebotiga de Pitarra i n'explica amb tot detall el còmput d'anècdotes i vicissituds que il·lustren l'ambient de l'època propici a aventures culturals on es barrejava alhora el sentit catalanístic amb l'anhel de l'alegria dels anys joves. (23)

Un altre dels punts de trobada habituals ~~dels joves del moment~~ eren els pisos i tallers. Els primers eren unes senzilles estances en les que estudiants, principalment de dret i medicina, amb l'excusa d'estudiar conjuntament, compartien hores de lleure. Un dels més cèlebres fou el del carrer Montsió, anomenat també "Club Borla" en el qual hi havia els estudiants de dret: Almirall, Roure, Serraclara, Frederic Jordà, Jaume Garriga, Coll i Britapaja, Ramon Foguet... (24) En aquests pisos hi havia sovint lectures teatrals, del teatre humorístic de l'època, de les gatades (25) que contribuïren a crear el clima precís per tal que el teatre català fes el salt del clos familiar i amical de cases privades a les sales comercials amb fortuna de públic i crítica. Els components del pis de Montsió, explica Alfons Roure, varen ocupar un altre pis al carrer Escudillers (26) exclusivament per a les representacions teatrals i en aquest es varen estrenar les següents humorades: Jaume el Conqueridor, Dom Pere, Les temptacions de St. Antoni de Pitarra, Moisés de V. Almirall, Baltasar de Pau Bunyegas (C. Roure), etc. Sobre l'obra de V. Almirall tot i trobar-ne referència de la seva existència no n'hem pogut localitzar el text. (27)

Els tallers eren espaioses sales dedicades a la pràctica

/14/

pictòrica i escultòrica. Almirall sovintejà però els pisos més que els tallers. També era assidu de les tertúlies a llibreries com la Piferrer i Verdaguer. Tret dels valors juvenils d'una personalitat oberta i integrada en el sector més viu de la incipient cultura catalana aquest període de la vida d'Almirall és significatiu pel que comporta de sensibilitats vers la creació d'unes plataformes de divulgació de la llengua catalana: el teatre i la premsa i també per l'amistat que encetarà amb la pràctica futura plana major de l'equip del "Diari Català". També cal indicar la formació d'una mentalitat comuna entre els diversos membres d'aquesta generació que participen d'ideals afins en relació l'expansió del fet català, opten decididament pel català assequible al poble analfabet -"el català que ara es parla"- i prendran també majoritàriament partit per la vessant ^{radical} ~~progressista~~ del republicanisme federal, seran l'ala intransigent quan el federalisme tingui presència política i constituïran, finalment, una punta activa en la constitució del grup barceloní que promourà la revolució de setembre.

Joan Garriga i Massó, fill de Jaume Garriga i Miquel comença les seves memòries, recentment publicades (28) amb el capítol Valentí Almirall i els seus amics dient que el seu pare i Almirall foren "amics entranyables" i que en morir el pare el 1902 Almirall fou qui l'acompanya "en els moments de dolor". Es un text que ens presenta la faceta humana amb anècdotes d'estudiant, etc, que amb el text d'Alfons Roure ens il·lustren profussament sobre aquest període. Garriga explica la fundació del Taller Rull i del Taller Embut:

"En els temps de joventut i xarisme va ser un dels fundadors del cèlebre Taller Rull, iniciador de totes les societats

humorístiques posteriors, que a Barcelona van tenir gran anomenada. Més tard, en fundar el Taller Embut, van fer una galeria de socis d'honor, en la qual es posaren les caricatures dels més destacats, anomenant-los amb els motius adoptats per cada un. Valentí Almirall era "En Pere Cots conseller en cap"; Conrad Roure (Pau Buñegas), el meu pare (el "noi" xaró), etc.; i perquè es vegi la característica de tots ells, que era la ornesca i l'absència de propòsits polítics, serà suficient dir que per a l'estrena del Don Jaume el Conquistador (obra pornogràfica de Frederic Soler) va fer la tarjeta d'invitació Josep Lluís Pellicer, el gran dibuixant, i va fer el paper del rei Don Jaume el després cèlebre jurisconsult tortosí Ramon Foquet (autor dels comentaris sobre el codi dels costums de Tortosa). Valentí Almirall feia de príncep Don Pere, i el meu pare de Fontanelles."

(29)

Destaquem, finalment, d'aquest període vital tan acítat com fou la joventut, l'aportació, tan sovint desconeguda, d'Almirall vers la fundació del teatre català en la segona meitat del XIX.

La participació d'Almirall cal centrar-la en l'aspecte impulsor atès que va influir davant F. Soler per tal que ordenés els textos que es representaven als amics al taller o estudi, fes possible la vertebració en obres teatrals plenes, va suggerir el mateix pseudònim de Pitarra i, d'acord amb les seves possibilitats econòmiques, "va emprendre la tasca de fer d'empresari de les públiques representacions i, efectivament, va llogar un teatre, anomenat teatre Odeón, que era situat a la plaça de Sant Agustí (cantonada del carrer de l'Hospital) a la mateixa vora via on hi ha l'actual teatre Romea i va escollir d'entre els còmics de companyies d'aficionats que ell coneixia,

el quadre d'actors. Del seu encert en aquella tasca n'és mostra el fet que d'aquella primitiva companyia, en varen sortir Fontova, Iscle Soler i la Parreño, el renom dels quals encara perdura. Garriga explica també com per amagar la seva personal qualitat d'empresari va constituir una societat -"La Gata"- i de l'èxit de les gatades vingué la insistència davant Fitarra per tal d'emprendre la vessant seriosa tot arreconant la primitiva humorística. Almirall en participà, com a mecenes i gestor, fins que la companyia, ja al Romea, prengué entitat pròpia. Diu Garriga:

"Tothom ha considerat després Frederic Soler, "Serafi Fitarra" com l'iniciador del teatre català, però jo crec que no ha d'oblidar-se la part que hi va tenir Valentí Almirall. La seva empremta va convertir en un teatre seriós el que era un facaciós esbarjo de joventut." (30)

En el període 1863-67 Almirall manté una actitud força tancada o almenys no arribem a disposar d'informació sobre les seves activitats públiques. Coneixem que el 30 de juny del 1863, com hem vist, obtingué el títol de llicenciat en dret civil i canònic conjuntament amb quinze companys més entre els quals Conrat Roure, que en cita la relació als seus Recuerdos de mi larga vida (31) i Gonçal Serraclara. Els seus biògrafs han vist ja els dots organitzatius del jove Almirall. El dinar de celebració de la promoció fou coordinat per ell mateix. (32) Els tres polítics citats varen estudiar la secundària al Col·legi de Sant Tomàs, dret a la Universitat i els trobarem units en diverses manifestacions públiques del republicanisme federal.

En aquest període per les indicacions contingudes al llibell

professional del Col·legi d'Advocats, hem pogut observar la /17/
oràctica professional intermitent atès que el mateix novembre de
1863, només uns mesos després de llicenciar-se, s'inscriu com a
advocat sense exercici, l'equivalent a l'advocat d'ofici actual o
"abogado de los pobres" en la terminologia de l'època, la petició
és repetida més endavant.(33)

En aquest lligall es conserven tretze cartes que sintetitzen la
vida jurídica d'Almirall atès. La primera d'elles (12-XI-1863) és
la petició per ser inclòs en les llistes d'advocat del Col·legi
en l'apartat dels qui no exerceixen, la segona, en castellà com
la resta, (15-XII-1863) sol·licita ser considerat en la llista
d'"abogado de los pobres", detectem, doncs, com només en el
període d'un mes; Almirall primer pensa no dedicarse al dret
d'una forma professional i tot seguit fa passes per a treballar
de ple com a advocat en actiu. La tercera lletra (20-VI-1864)
sol·licita ser incorporat també al torn d'ofici d'advocat
popular.

El 1865 té quatre comunicacions al Col·legi que constaten la
presència o interès laboral en el món jurídic del jove Almirall.
Així el 19 de juny sol·licita ser inclòs en la relació d'advocat
de torn, el 16 d'agost demana d'ocupar-se del torn de l'advocat
Joan F. Muntadas que s'ha de desplaçar fora de Barcelona, el 28
d'agost. Qui ha de marxar però és el mateix Almirall el qual
demana que s'encarregui del seu torn el lletrat Gonçal Serraclara
qui, a més, tindrà cura del citat Joan F. Muntadas i també de
Francesc Espiell i Ramon Samsó, advocats dels quals assumia la
representació Almirall i la carta de sol·licitació no consta al
lligall. Finalment el 14 d'octubre, ja de retorn, demanà li sigui
admesa la incorporació al torn d'ofici així com la dels tres

advocats que representa. El 1866 torna a fer la petició a la Junta de Govern (20-VI-1866) per ocupar-se del seu torn com "advocat dels pobres". /18/

Les altres comunicacions fan referència al Congrés Català de Jurisconsults (1880), a la petició d'alta com advocat en exercici (1881), a la petició de baixa (1882), a la petició d'alta (1897) i venda dels seus llibres jurídics (1903) aspectes que veurem en detall posteriorment.

El maig de 1865 en el fracassat pronunciament de Prim a València (34) amb el subseqüent canvi de Narvaez per O'Donnell, caldria pensar, segons esmenta Font, que Valentí Almirall hi participà, ho reproduïx Rovira i Virgili sense indicar però la data. Escriu Font:

"La primera actuació (política) seva va ésser l'intervenir en una conspiració política, junt amb En Victor Balaguer i En Monturiol. Va fracassar, per culpa de C. Treaserra, escriptor d'aquell temps, que va denunciar-la. Tenia la mateixa finalitat que la que va triomfar en el mes de setembre del 1868. Ell, va fugir al Migdia de França, per gràcia de les grans relacions de la seva família, va saber a temps que tot estava descobert." (35)

Fixem-nos però que la data de les anteriors cartes és del 19 de juny, 28 d'agost i del 14 d'octubre essent la conspiració del mes de maig i, per tant, estiqué fora, molt poc temps.

- (1) ROCA I ROCA, J.- Valentí Almirall. Apuntes biogràfics. Barcelona. Mariano Galve, impresor. 1905; SANTS OLIVER, MIQUEL DELS.-A propòsit de l'Almirall a Obra Completa. Barcelona. Selecta. 1948. ps. 470-484;

FONT, MELCIOR.-La vida i l'obra de Valenti Almirall. a Anuari dels Catalans. Barcelona. A. Lòpez-Llausàs, impressor. ps. 124-195; ROVIRA I VIRGILI, A. .-Valenti Almirall. Barcelona. Editorial Barcino. 1936.

- (2) Agrupem la bibliografia amb intent d'exhaustivitat i sense distinció tipològica: article periodístic, pròleg, article enciclopèdic, etc.:
- ALCOBERRO, RAMON .-Almirall i la filosofia a Catalunya. "El Llamp", 31. (I-VIII-1985). ALBERTI, JOSEP .-Valenti Almirall i Llozer, dins Diccionari Bibliogràfic. Vol. 1, ps. 98-100. Barcelona. Alberti Editor. 1966: D.A. (ARNAU, CARME) .- Valenti Almirall a Lo Catalanisme. Barcelona. Edicions 62. 1979. ps. 5-9; BENET, JOSEP .- Valenti Almirall i Llozer. a Gran Enciclopèdia Catalana. vol I, ps. 644-645; CARMONA, ANGEL .-El fundador Almirall a Dues Catalunyaes. Barcelona Ariel. 1967 ps. 209-220; CORREDOR, JOSEP M. -La Unió americana i la Confederació suïssa vistes per Valenti Almirall a De casa i d'Europa. Barcelona. Selecta. 1971. ps. 125-171. (text escrit el 1957); - Valenti Almirall, tractadista de dret públic -inèdit-. Premi Cambò 1956 de l'Institut d'Estudis Catalans. Barcelona: Almirall y la "idea exacta" del federalismo. "Destino, 1949 (8-II-1975); BILBENY, NORBERT .- Valenti Almirall: filosofia d'una política a Entre Renaixença i Noucentisme. Estudis de Filosofia. Barcelona. La Magrana. 1984. ps. 41-47; FIGUERES, JOSEP M. .-Pròleg a Articles polítics. "Diari Català" 1879-1881. Barcelona. La Magrana. 1984. ps. V-XL; El primer Congrés Catalanista i Valenti Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del

catalanisme, Barcelona, Departament de la Presidència, Generalitat, 1985. Valentí Almirall: ~~forjador~~ del catalanisme polític. "La Vanguardia", (24-VIII-1985); Sobre Almirall, Guimerà y el clericalismo, "La Vanguardia", (14-IX-1985); Pròleg a Societat i Cultura, Barcelona, 1985, Edicions 62, ps. 5-16; V. Almirall, promotor del Memorial, "L'Avenc", 80 (març 1985), ps. 50-55. "Lo Catalanisme", cents anys després, "La Vanguardia" (23-XII-1986); FOLGUERA I DURAN, M. -Valentí Almirall, "La Renaixensa" (26-VI-1904) i reproduït al "Butlletí del Centre Català de Sabadell", 6 (Juny 1906); JARDI, ENRIC -Almirall, home de dret, "Serra d'Or", 318 (Març 1986); JUTGLAR, ANTONI -Presentació a Lo Catalanisme, Barcelona, Alta Fulla, 1978 (edició facssimil); Estudi preliminar a España tal como es, Barcelona, Anthropos, 1983, ps. 7-50; Valentí Almirall, un federal de Catalunya, "Avui", (9-V-1976); LLORENS, MONTSERRAT -Valentí Almirall i Llozer a Industrials i Polítics (segle XIX), Barcelona, Edicions Vicens Vives, 1980 (3a. ed.) ps. 443-447; MOLAS, ISIDRE, -Valentí Almirall a Diccionari de Literatura Catalana, Barcelona, Edicions 62, ps. 34-35; El liberalisme de Valentí Almirall, "L'Avenc", 92 (Abril 1986) ps. 10-21. LLORENS, RODOLF, -El llibre de Valentí Almirall dins Com han estat i com són els catalans, Barcelona, Ariel, 1968. PI DE CABANYES, ORIOL, -Victor Balaguer i Valentí Almirall: el fracàs d'una Renaixença progressista a Apunts d'Història de la Renaixença, Barcelona, Edicions del Mall, 1984, ps. 177-212; PLA, JOSEP, -El senyor Valentí Almirall a Prosperitat i

Rauxa de Catalunya. Barcelona. Edicions Destino. 1977 ps. 183-255 (text escrit el 1974-1975); Al señor Corredor, agradeciéndole el ensayo sobre Almirall. "Destino", 1951 (22-II-1975); ¿Era posible el federalismo de Almirall? "Destino", 1955 (22-III-1975); PLANA, ALEXANDRE. -Les idees polítiques d'en Valentí Almirall. Barcelona. Societat Catalana d'Edicions. s/d (1915); PRAT DE LA RIBA, J. -El Precursor. "La Veu de Catalunya" (1-X-1904), rep. dins Articles. Barcelona. Biblioteca Política de Lliga Catalana. 1934. ps. 214-216; ROURE, CONRAD. -Valentín Almirall dins Recuerdos de mi larga vida. Costumbres, anécdotas, acontecimientos y sucesos acaecidos en la ciudad de Barcelona, desde 1850 hasta el 1900. Barcelona. Biblioteca de "El Diluvio". 1926. Vol. III, ps. 133-150; ROVIRA I VIRGILI, A. -El federalisme català. Valentí Almirall dins Els corrents ideològics de la Renaixença Catalana. Barcelona. Barcino. 1966. ps. 46-51; SALVADOR I MENCERRE, EUGENIA. -Valentí Almirall i Llozer dins Diccionari de les Ciències de la Societat als Països Catalans (secles XVIII-XX), Barcelona. Edicions 62. 1979. p. 32; SOLE TURA, JORDI. -Pròleg a Ideari de Valentí Almirall. Barcelona. Edicions 62. 1974. ps. 5-16; id.-El pensamiento político y la trayectoria de Valentín Almirall. "Revista Jurídica de Cataluña" (núm. extr. de 1970, ps. 341-366; Almirall: la burguesía ideal dins Catalanismo y revolución burguesa. Madrid. Cuadernos para el diálogo. 1970. (2a. ed.) ps. 105-120; TORRENT ORRI, RAFAEL.- Almirall y otros federales también rechazaban el pactismo de Pi dins

Dos federalismos y su pugna en España. Barcelona.
 Dopesa. 1974. ps. 135-149; TRIAS VEJARANO, JUAN J.-
 Almirall y los orígenes del catalanismo. Madrid. Siglo
 XXI. 1975; VALENTI, EDUARD.- Valentí Almirall dins El
 primer modernisme literari catalán y sus fundamentos
 ideològics. Barcelona. Ariel. 1973. ps. 111-145;
 VALLVERDU, F.- Sobre el pensament progressista català
 de la Restauració a la Dictadura: Almirall, Brossa,
 Alomar. Salvat-Papasseit dins Problemes de Llengua i
 Literatura Catalanes. Actes del II Col·loqui
 Internacional sobre el Català. Barcelona. Publicacions
 de l'Abadia de Montserrat. 1976. ps. 328-338;
 Existeixen diverses bibliografies sobre el període
 1868-1873 que per la seva exhaustivitat cal citar:
 GIRALT, E., BALCELLS, A., TERMES, J.- Bibliografia
 dels moviments socials. Barcelona. Lavinia. 1972. ps.
 97-144; GUERENA, JUAN-LUIS.- El "sexenio revolucionario"
 en la historiografia (1868-1878). A Historiografia
 española contemporánea. X Coloquio del Centro de
 Investigaciones Hispánicas de la Universidad de Pau.
 Madrid. Siglo XXI. ps. 146-174. ALOMAR, GABRIEL.-
 Pròleg a Artícles. Barcelona. Centre Nacionalista
 Republicà. 1908.; BRIZ F.P.- Quatre paraules sobre'l
 llibre de D.V. Almirall "Lo Catalanisme". Barcelona.
 Estampa de V. Bardós. 1886; FERRER, FRANCESC.- Valentí
 Almirall. "Avui" (13-VIII-1985) Rep. a Catalunya Light.
 Barcelona. El Llamp. 1986. ps. 183-185.

(3) La branca dels descendents de la filla adoptiva Adela
 Ortega, en casar-se in articulo mortis amb l'actriu Rosa
 Ortega, s'han tancat a possibles contactes a la recerca

de documentació inèdita tant en les residències de ^{/23/}
Barcelona i El Tibidabo com d'El Papiol e Perelada. La
branca dels descendents del seu germà Joaquim,
actualment (1988) un nét, no té documentació però
gustosament la lliuraria.

(4) El document és la certificació en extracte de
l'inscripció de defunció i indica al tom 63-5 a la
pàgina 276 que Valentí Almirall i Llòzer fill de Josep
i Josepa va néixer a Algarrobo i morí a Barcelona el
vint de juny de mil nou-cents quatre.

(5) A l'Atlas de la Gran Enciclopèdia Catalana no consta
aquesta ciutat a Catalunya. Figuren amb aquest nom ~~els~~
següents: Màlaga (p.101 K 6) i Múrcia (p. 52 E 1).

(6) La relació dels Almirall que hem localitzat és la
següent: JOSE ALMIRALL. Advocat. Domiciliat al carrer
Raurich, 12 de Barcelona. Cf.: Manuel Sauri i José
Matas.- Manual históricotopográfico estadístico y
administrativo ó sea Guia General de Barcelona.
Barcelona. Imp. Sauri. 1849. p.292.

RAMONA ALMIRALL I ALIER.- Morta el 1880. Enterrament a
l'església de Sant Cuat. Cf.: "Diari Català", 218 (2-
I-1880).

PAU ALMIRALL I BOSCH.- Soci de l'Associació Catalanista
d'Excursions Científiques el 1884. Cf.:
"L'Excursionista", 68 (30-VI-1884), el 1890 en sequeix
essent encara soci.

JOAN ALMIRALL I FORASTE.- Té un magatzem de paper al
carrer de la Princesa, número 16 on també ven llibres
Cf.: "La Renaixensa" (1-I-1894): nat a Barcelona (1855-
1927) i periodista català. col.laborador de "La

Renaixensa" i "La Lluanera de Nova York". Cf.: /24/
Diccionari Biogràfic Alberti, I, 100; és un dels qui
ven el Calendari Català segons relació de "La
Renaixensa" (5-XII-1885), col.laborà als Jocs Florals
(número 1 al número 41 -6-IV-1877 a 17-II-1878-) segons
Torrent-Tasis, I, 275, i fou secretari dels mateixos i
com a tal escriví a Narcís Oller el 4-XI-1895 (A.H.C.,
N.O.II.43).

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó (A.C.A.) hi ha el fons
documental de l'Ajuntament del Papiol amb el registre
de propietat rústica i en el mateix hi consta: JUAN
ALMIRALL, PAULA ALMIRALL I ROCA, JOSE ALMIRALL I CALAF,
FRANCISCO ALMIRALL I ARENAS i JAIME ALMIRALL i VIDAL.
FRANCESCO ALMIRALL I LLUCIA. Mor a Capellades el 20-X-
1864. " Cf: "La Renaixensa", (19-XI-1885).

JUAN ALMIRALL I RAFEGAS (Igalada) Condemnat a mort per
assassinar a la muller. Cf. ACA. Provisiones criminales
desde el año 1868 a 1884 inclusives, ps. 81-171.

Dels Llòzer només hem trobat una referència a VALENTIN
LLOCER que és pel nom i per la seva temàtica de jurista
un avantpassat matern; són els estudis: Circular
reclamando a los Ayuntamientos el envío de informes
sobre derechos y oficios enajenados de la Corona y
arbitrios sobre efectos sujetos antes a rentas
provinciales y agregadas. Barcelona. 20 marzo 1819
(SIMON PALMER, MARIA DEL CARMEN. -Bibliografía de
Cataluña. Vol II (1766-1820). Madrid. C.S.I.C. 1982.
p.331, i de la mateixa obra: Circular de
Gobernador Político, acompañando el reglamento dictado

per las Cortes para la formaci3n de partidas armadas que perseguiran a los malhechores y desertores. Vich 5 enero 1813. i 118 m3s de similars sobre ^{sa}activitat i pol3tica i social del govern.

- (7) Vol.103 N3m 353.
- (8) FONT.-La vida... ps. 127 i 192; ROCA.-V.Almirall. ps. 18-19; ROVIRA.- V.Almirall. p.7.
- (9) Propietats de la familia Almirall a El Papiol, Manso

Cobomer:

finca 1	63 Ha	8.354'- ptes. de liquid ^{sa} imponible.
finca 2	6 id	240'- id
finca 3	2 id	75'- id
TOTAL	71 id	8.669'- id

El 1929 les propietats van a nom de Joaquim Almirall i Llozer.

Cf. A.C.A.: Registro de contribuciones. Libro sense titular. Ayuntamiento de Papiol. (7-IX-1929). Ter.1 (1023) fol. 3-4

- (10) ROURE.-Recuerdos... I,163. Actualment (1986) encara es conserva, en absolut estat d'abandor, una casa-monument d'homenatge a Almirall, que segons digueren veïns, fou construïda "per homenatjar la seva mem3ria per la seva afillada." En aquests moments nom3s es conserva el frontispici -amb les lletres "V.Almirall"- i els marbres de luxe d'interior. La casa, semblant a un temple romà, 3s de construcci3 rectangular, d'una planta i de factura neoclàssica. Segurament la manca de

sensibilitat dels hereus impedi que la Fundació Valenti Almirall hi tingués la seva seu i que fos un focus de projecció de la seva memòria com, per exemple, la casa Prat de la Riba de Castellterçol.

- (11) FGNT (La vida... p. 151) indica que vivia amb el seu germà Joaquim i dues criades al carrer de la Princesa, 25. ROVIRA (V. Almirall, p. 7) fa esment de la casa de la plaça de Medinaceli i de l'establiment comercial del carrer Princesa. Només hem trobat les següents dades:

	Productos integros	Bajas por gastos naturales	Líquido imponible
Casa c/Princesa, 25	5.820	1.455	4.365
Pis c/Montcada, 5	400	100	300

A nom de José Almirall i Alier i Valentín Almirall i Llòzer. Posteriorment -no hi ha data- es ttaxà el nom del primer.

Cf.: A.C.A Amilloramiento de fincas urbanas. Tomo I (1879-1880)

Ter. i B, 176, s-n.

Sobre la propietat de la muntanya del Tibidabo Joan Eru a l'article Una festa popular en lo Tibidabo publicat al "Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana", 69-70 corresponent als mesos de juny-juliol de 1884, p.123 escriu: "Lo senyor Almirall posseheix una masia en la vertent meridional de la mateixa y a poca distancia del edifici anomenat Bethlem, pertanyent al Hospital de Sta. Creu..."

(12) En morir el seu oncle Llòzer, del qual havia heretat el nom i la influència per estudiar dret, tornà a heretar una herència important i FONT. -La Vida. p.188 - reproduceix el següent diàleg en rebre felicitacions per aquest esdeveniment: "Ja he heretat prou. Em faria fàstic heretar més. Ja és massa tard. Si hegués heretat a temps n'hi havia prou per a comprar homes i portar la República federal a Espanya."

(13) ROURE.-Recuerdos... II.135; FONT.- La vida. ps. 126.

(14) Incident que va acabar als tribunals i que segurament decidí empenyar als progenitors d'Almirall a que seguís la carrera jurídica tradicional a la família. Pot veure's l'incident en qüestió a FONT.- La vida... ps. 129-130.

(15) FONT.-La vida... p. 130.

(16) ROVIRA I VIRGILI. V. Almirall. p. 9

No obstant els biògrafs ens parlen d'una brillant carrera. El fill del seu amic Jaume Garriga Miquel escriu:

"En els estudis d'advocat va destacar com el número u del seu curs. Ell, Gonçal Serraclara i Maurici Serrahima i Palà foren els caps de brot d'aquella promoció" (GARRIGA I MASO, JOAN.- Memòries d'un liberal catalanista (1871-1939), ps. 30-31)

- (17) 1853-1854 sobresaliente (30-X-1854)
- 1854-1855 bueno (27-XI-1855) 1er any Filosofia
- 1855-1856 notable (17-IX-1856) 2on any Filosofia
- 1856-1857 bueno (16-IX-1857) 3er any Filosofia

(18) curs 1857-1858 Dret romà (I)
 curs 1858-1859 Dret romà (II) i Economia política.
 curs 1859-1860 Dret civil espanyol i Dret polític i
 administratiu.
 curs 1860-1861 Dret canònic i dret mercantil i penal.

(19) Dret romà (I) (Notable)

1858/59
 Dret romà (II) (Bueno)
 Economía Política (Bueno)

1859/60
 Dret civil espanyol (Mediano)
 Dret polític i administratiu (Notable)

1860/61
 Dret mercantil i penal (Notable)
 Dret canònic (Notable)

Hisenda Pública (Faltes d'assistència. La repeteix)

1861/62
 Literatura Espanyola (Mediano)
 Teoria de Procediments (Bueno)

Disciplina eclesiàstica (Faltes d'assistència. La repeteix)

1862/63
 Disciplina eclesiàstica (Notable)
 Práctica Forense (Mediano)

Certificat de l'informe del secretari de facultat del
 15-VI-1863 en resposta a la petició de V. Almirall per

(20) ROURE.- (Recuerdos, I, 125) Gonçal Serraclara, Roca i Roca, J. M. Pasqual, F. Soler, J. A. ~~Clavé~~, Napoleó Vilajoana, Rafael Pasant, Albert Sendil, Carles i Antoni Altadill, Damàs Calvet, Eduard Aulés, Josep M. Arnau, Josep Feliu i Codina, Demay Schoembrunn, Albert Llanas, Tomàs Padró, Manuel de Lasarte, Antoni Fajas. En el famós "Album de la 'Rebotiga' de Pitarra", citat per ROURE, ALFONS (Rebotiga, 47) esmenta a F. Soler, Frederic Passarell, J. Feliu, G. Serraclara, Eduard Reixach i Mas, Antoni Fajas i Ferrer, J. M. Pasqual, Emili Sala i Cortes, R. Pasant, T. Padró, N. Vilajoana, Joan Sardiols, V. Almirall i C. Roure. MASRIERA, ARTUR, a Los buenos barceloneses (Barcelona, 1924: p.302) esmenta a més d'anteriors a Vallès i Ribot, Pi i Molist, Antoni Llaberia, Modest Urgell... Observem un clar predomini de gent d'art i de les lletres com podem veure en la taula que hem ordenat:

Modest Urgell	pintor
Emili Sala	arquitecte
Pi i Molist	metge
J. Feliu i Codina	advocat
V. Almirall	advocat
C. Roure	advocat
Vallès i Ribot	advocat
G. Serraclara	advocat
J. Roca i Roca	periodista
J. Ll. Pellicer	dibuixant
Reixach	arquitecte

J. Planella	escenògraf
R. Moragas	escenògraf
N. Vilajoana	comerçant
R. Fasant	comerçant
A. Altadill	escriptor
J.M. Arnau	escriptor
A. Llanas	escriptor
D. Schoembrunn	músic
Carles Altadill	"oandul" (segons Roure)
Albert Sendil	"bohemi" (id)
D. Calvet	escriptor
M. Padró	dibuixant
M. de Lasarte	periodista
A. Fajas	periodista

- (21) ROURE.-Recuerdos, II, 134
- (22) Veure especialment les fitxes de l'obra *Bibliografia Catalana*, Premsa. (Barcelona, 1931-1937, F. Patxot, 3 vols.) amb detall dels col.laboradors.
- (23) ROURE, ALFONS.- *La rebotiga de Pitarrà*, Barcelona, Millà, 1946, conté dades dels dibuixants a l'estudi. També BORI, SALVADOR.-Padró, Flanas, Pellicer, (Barcelona, Millà), 1945
- (24) ROURE.-*La rebotiga...*, 29. També ROURE, CONRAT a Anya enllà, esmenta el pis del carrer Escudillers on Almirall hi participava amb Soler, Serraclara, Coll i Britapaja, etc. (p. 29 i ss.)
- (25) POBLET, JOSEP M.-*Berafi Pitarrà*, Barcelona, Aedos, 1967, ps. 26 i ss. i especialment 47-61. També la bibliografia general sobre el teatre català com CURET, FRANCESC.-*Història del Teatre Català*, (Barcelona,

Aedos. 1967), FABREGAS, XAVIER.- Teatre català d'agitació política. Barcelona. Edicions 62. 1969; Aproximació a la història del teatre català modern. Barcelona. Curial. 1972, etc.

- (26) ROURE.-La rebotiga... p.29.
- (27) CURET, FRANCESC.- Història del Teatre... p. 121. En especial el fons del Museu del Teatre, palau Güell on es conserven nombrosos manuscrits del XIX. Tamboc en els catàlegs publicats VAZQUEZ I ESTEVEZ, ANNA.- Catàleg de manuscrits de teatre en català de l'Institut del Teatre. Barcelona. Departament de Cultura. 1981.
- (28) GARRIGA I MASSO, JOAN.- Memòries d'un liberal catalanista (1871-1939). ps. 31 i 33.
- (29) Id p. 31
- (30) Id ps. 33-35
- (31) ROURE.-Recuerdos... I.125 cita: V.Almirall, Antonio R. Alvarez Jirauou, ~~Keó~~ Bofarull; Gatell, Eduardo de Casanova de Galtero, Francesc ~~ç~~ Espiell; Rovira, Ramon Foquet; Rovira, Jaume Garriga; Miquel, Ràmul ~~ç~~ de Mascaró i Franqueza, Joan; Morera Martinez, Joan Frederic ~~ç~~ Muntadas; Vilardell, Miquel Planas; Irady, Conrad Roure, José ~~ç~~ Oriol de Sentmenat; Despujol, G. Serraclarà; Costa, Antonio de Toqores de Pamart i Joaquín Vidal; Pallarés.
- (32) ROURE.- Recuerdos... p.125-126
- (33) JARDI, ENRIC.- Almirall, home de dret. "Serra d'Or", 318 (març de 1986) ps. 25-26.
- (34) BALCELLS, et alt.- Història dels Països Catalans. Barcelona. Edhasa. 1980. III, 277.
- (35) FONT, MELCIOR.- La vida ... p. 146; ROVIRA I VIRGILI.- V.Almirall, p.III;

II LA LLUITA FEDERAL

- 2.1 El Club dels Federalistes.
- 2.2 El Pacte de Tortosa. (1869)
- 2.3 El Partit Republicà Federal. (1869-1881)
- 2.4 Insurreccions federals. (1869-1870)
- 2.5 El Partit Democràtic Federalista. (1879-1881)

El 1868 se liot i anomenada Revolució de Setembre també coneguda amb els noms de "setembrina" o "Gloriosa". Aquest esdeveniment tindrà una excepcional importància en la vida política d'Almirall ja que iniciarà la seva activitat pública arran aquest fet. L'existència d'una àmplia oposició que agrupava des de les forces obreres fins les burgeses al costat de generals a l'exili conspiradors nats afavoria, amb la descomposició i crisi de la monarquia d'Isabel II, la possibilitat de canvis violents. La marina a Cadis es subleva i arreu l'estat es proclamen Juntes Revolucionàries que, enmig de tensions amb els generals com Frim. Serrano, etc. triomfaran en la voluntat d'establir una República, que arribarà cinc anys després, davant els intents d'establir una monarquia constitucional. El fet revolucionari ha estat força estudiat. Fontana, Jover, Balcells, Izard... se n'han ocupat i n'han remarcat diversos dels components com per exemple la manca d'una autèntica revolució, ruptura de les estructures socio-econòmiques, i alhora la conveniència de fer un altre acció militar similar a la de Cadis amb el cop de Pavia que significarà la restauració d'Alfons XII, fill d'Isabel II.

Els diversos enfrontaments, atesos el components desiguals entre els revolucionaris, com entre les juntes i el govern provisional, entre les masses populars i les juntes provincials, entre els monàrquics i els republicans, entre els federals i els unitaris, entre els federals benèvols i els federals, dits radicalment intransigents. El federalisme triomfa a les primeres eleccions, les municipals de mitjan de desembre de 1868 en el territori català. A les constituents de la tercera setmana de gener de 1869, també a Catalunya, els republicans federals guanyen 26 dels 37 escons malgrat que el pes republicà en el conjunt no és, ni de bon troc similar; només a Catalunya triomfa el federalisme tan

clarament. El 18 de maig de 1869 a la ciutat de Tortosa, com a centre de l'Antiga Corona d'Aragó, vint-i-dos representants republicans arriben a un acord, sota la iniciativa d'Almirall, per a signar un pacte en representació de l'antic marc històric, serà l'anomenat Pacte de Tortosa que intentà de reconvertir la situació vers una autèntica revolució tot assolint l'estructuració de l'Estat.

Pi i Marquall respongué, el 30 de juny de 1869 amb el Pacte Nacional que Almirall no reconegué des de les pàgines del diari "El Estado Catalán" on remarcava la independència dels federals catalans respecte de Madrid i com aquest periòdic volia ser el portaveu oficial i oficial del federalisme català i no només d'una tendència. Es produïa un distancionament entre el federalisme català radicalitzat i la direcció federal de Madrid que contemplava, amb visió d'Estat, els esdeveniments i, per tant, contemporitzava intentant de frenar els "excessos". L'ordre de desarmar les milícies ciutadanes fou el cavall de batalla de les insurreccions federals que es produïren el setembre de 1869 arran la negativa de les mateixes en deixar les armes. Almirall, actuant de mitjancer, fou fet pres i la situació es normalitzà l'octubre en no produir-se ni vaques obreres ni aixecaments importants dels camperols. El març de 1870 tornen els avalots en efectuar-se llevés de quintes, una gran aspiració popular era l'abolició de les mateixes. L'exèrcit tornà a actuar.

La monarquia d'Amadeu de Savoia, del novembre de 1870 a febrer de 1873, amb l'aixecament carlista de 1872 entremig, representa una treva en l'agitada panorama català. Com s'ha esquematitzat hi ha dues Catalunyaes: la liberal del litoral i la carlista de la muntanya, la federal i l'absolutista però la posició que prenia

el poble d'acord amb la seva ubicació geogràfica en les eleccions de març de 1871 els republicans baixen, només 22 dels 42 escons però aquests 22 són la meitat dels diputats republicans espanyols. Malgrat la força, s'havia aixafat l'aixecament republicà, la monarquia era artificial, Prim assassinat i les dissensions a l'ordre del dia. Amadeu abdicà en un clima d'impopularitat mentre la República s'instaurà amb la debilitat dels republicans, que no aconseguiren, a Catalunya, d'imposar l'Estat Català i dels quatre presidents republicans que no pacificaren el carlisme armat ni acontentaren el federalisme radical. El govern republicà a cada canvi era més conservador i tot s'acabà amb el cop final de Pavia del 3 de gener de 1874, els republicans tornen a ser desfets de les fràgils barricades i nov. i darrer, cop d'estat de Martínez Campos, mesos després, que encetarà la Restauració amb majúscula.

2.1 El Club dels Federalistes.

En aquests anys seixanta Almirall enceta la seva labor pública de publicista de l'actualitat política amb breus incursions al terrenys literari, publica el próleg a *Singlots poètics* del seu gran amic i company de tertúlia F. Soler, el popular Pitarrà, (1864) amb el pseudònim de Josep Comas, també l'humorada teatral com s'estilava en els tallers i pisos, *Moisés* (1867). Amb la Revolució de Setembre la labor de teòric polític amb opúscles - *Guerra a Madrid* (1869) - i també amb textos més extensos: *Bases para la constitución federal de la nación española y para la del Estado de Cataluña*, *Observaciones sobre el modo de plantear la confederación en España por el Vicepresidente del Club de los*

Federalistas, (1868) li dóna la inicial projecció pública al costat de la direcció com veurem, del moviment federal radical. El Club dels Federalistas fou la primera organització política en la qual Almirall participà, i alhora dirigií, després de la militància del 1866 ençà en el partit democràtic. Podríem entendre el Club com un conjunt de republicans federals que en un breu període, del 1868 fins el setembre de 1869 protagonitzaren la vida política radical del republicanisme federal barceloní. Cels Gomis que en fou secretari durant la presidència d'Almirall, constata com fou la ferma personalitat del president la qui aglutinà els seus membres afiliats (Pl. de Sant Caietà) enfront dels afiliats al club de Tutau (carrer de la Canuda). Almirall, fou el director del bisetmanari "El Federalista" i era tanta la seva influència, indica Gomis, que "no hacian nada sin consultarlo á Almirall" (36)

El Club dels Feralistas ultra oposar-se a la política centralista de la Junta Revolucionaria de Madrid i exposar l'ideari federal republicà intransigent també pugnava amb els dits transients del Casino Universal o Club del carrer de la Canuda, que, amb "La Publicidad", tenien un baluard propagandístic de primer ordre. Segons reporta Melcior Font (37) tenia uns dos-cents socis dels quals destaquen Feliu i Codina, Roig i Minguet, Baldomer Lostau, els germans Baltà, M. Lasarte, M. Lafont, Gonçal Serraclara, que en fou el primer president fins la seva proclamació com a diputat que el substituí Almirall, etc.

La revista portaveu del Club aparegué el 24 d'octubre de 1868 i hem vist fins el núm. 37 corresponent al 4 de març del 1869. Es declara "Periódico Democrático-Republicano. Organo del Club de los Federalistas" i tenia la col.laboració tècnica de la

Llibreria López que era també el distribuïdor. Propagà les teories federalitzants d'Almirall fortament influenciat per José María Orense arran la famosa conferència que donà al Liceo que l'introduïren a l'estudi dels casos suís i nordamericà amb la qual cosa Almirall es convertí en un divulgador dels principis que encapçalava Pi i Margall. "El Federalista" demanava la llibertat d'ensenyament, d'impremta, de culte, el sufragi universal, la descentralització administrativa, la supressió de títols acadèmics... en definitiva, organ clar del partit federal. El 3-X-1865 aparegué, com a portaveu del Centro Democrático Federalista, un diari homònim en el qual hi col·laborà activament Almirall. (38)

"El Federalista" fou un clar precedent del diari "El Estado Catalán" que, com tants diaris, nasqué fruit de l'existència d'una revista anterior i en l'exposició fundacional. Lo que queremos, la redacció escriu com a editorial:

"Fide-el poble- libertad de imprenta, que la deje esponer sus ideas sin una censura previa: apasionada é injusta y que la permita juzgar los actos del gobierno de su patria sin ver en lo tenencia una deportación, un presidio ó quizá una muerte atrozosa y traidora...

Exige la libertad de enseñanza... Reclama el ejercicio de los derechos de reunión y asociación, derechos naturales establecidos por el mismo Dios desde el instante que hizo al hombre un ser social... Fide con insistencia la libertad de cultos... Pide la descentralización administrativa... pide el sufragio universal... Pide, en una palabra, la libertad en todos los terrenos, en todas las esferas sin más limitaciones que las que, por ser incógnitas á la naturaleza del hombre, son esencialmente racionales." (39)

Desconeixem, en l'ocupació de l'Ajuntament de Barcelona, del mes de setembre, la preparació que hi tingué Almirall, ~~els~~ diversos estudiosos remarquen només la seva presència i que es feu notar pel dirigisme. Cels Gomis indica com la seva amistat, una amistat que durarà fins la mort i que serà de gran profit per la difusió de l'ideari d'Almirall ja que hi traduí obres, etc., nasqué precisament la nit del dia 29 de setembre. F. L. Cardona, en un excel·lent estudi sobre l'Ajuntament de Barcelona el 1868 (40) ens indica com Almirall fou regidor nomenat per la Junta Revolucionària, 2-X-1868, però només uns dies després, 25 d'octubre, Almirall, com Anselm Clavé, dimitirà. Almirall com a bon federal intransigent no volia jurar una constitució monàrquitzant essent republicà convenut. ~~Diem també que~~ ~~Almirall~~ fou nomenat, i també dimití del càrrec, regidor-sindic amb la responsabilitat de defensar els drets dels ciutadans amb la majoria dels vots dels seus companys de consistori.

Gomis afirma que el Club es dissolgué el setembre del 1869 mentre Font esmenta les activitats del Club posteriors: organització del Pacte de Tortosa, conspiració per la revolta del 1869, intents de proclamar l'Estat Català aturats per Figueres i Llorens... fins la seva ocupació militar el gener arran l'inici de la Restauració. El mateix Almirall, segurament, en un article no signat i publicat a l'edició barcelonina d'"El Estado Catalán" (24-VII-1869) que és una proclama que el Club dels Federalistes de Barcelona adreça a tots els republicans federalistes espanyols indica que el Club és dissolt "por que no ha creído conveniente continuar sus trabajos políticos después que el resultado de la votación de nuevo comité le ha indicado que se halla en completa discordancia con el partido." En aquest manifest el Club denuncia

la continuada pressió madrilenya centralista contra l'esperit federalista amb la creació de la Junta Central Suprema, la falta d'adhesió del partit a l'esperit del Pacte de Tortosa fins arribar a escriure:

"Si no cambia el partido de rumbo, jamás será un hecho la federación republicana de los Estados españoles. Por esto el Club que no tiene fuerzas para luchar contra tantos elementos reunidos, se retira de la vida activa y se retira con la cabeza erizada... recuerde (al partit) la última frase que el Club pronuncia: "El olvido de los principios es la muerte del partido republicano federalista" ¡Viva la República democrática federal!

Aquesta proclama, del 22 de juliol, sintetitza el drama que seguirà a Almirall en la major part d'activitats polítiques de la seva vida: del Pacte de Tortosa fins al Congrés Catalanista de 1880, la manca d'una base social que possibiliti l'existència d'un coixí polític als seus esquemes d'actuació, a la creació de plataformes d'actuació que és el que tota la vida Almirall crearà, siquin diaris o revistes, siquin partits o doctrines. En el primer cas a l'Estat, en el segon al Principat.

Obviament Almirall estava desencanyat tant de l'evolució de la Revolució de setembre del 1868 com dels resultats del Pacte de Tortosa del maig de 1869. Existia una clara diferenciació entre la Catalunya obrera i industrial i la resta de l'estat agrari. Els federals, majoria al Principat, eren impotents per transformar l'Estat malgrat la seva oposició i àdhuc rebel·lió com la revolta de la tardor del 1869 o el motí contra les quintes de Gràcia del 1870 i siqui Pere Caimó a les comarques gironines o els mateixos intransigents barcelonins observaven sense capacitat com a cada pas que es donava es frenava el moviment. La resposta

de Pi i Margall al Pacte Tortosí de maig fou el "Pacte Nacional" del juny del mateix 1869. Era la resposta política del possibilisme a l'idealisme del Principat. Almirall abandona l'Ajuntament de Barcelona el 1868 i el 1870 abandona també el Comitè intransigent arran l'aixecament contra les quintes del mes d'abril. L'acompanyarà també en la retirada Clavé (41).

2.2 El Pacte de Tortosa (1869)

Es important de consignar la importància d'Almirall en la gestació però sobretot en l'elaboració i articulació del Pacte de Tortosa que el maig de 1869 agrupa les forces republicano-federalistes de Catalunya, Aragó, el País Valencià i les Balears. Si bé el Pacte neix a Alacant troba en Almirall el més destacat portaveu i a l'artífex per excel·lència per continuar o, millor dit, fer del cop de setembre de 1868 la Revolució i estructurar les bases, rebutjant els separatismes, per a un sistema federal d'organització d'Estat. El document, prou conegut (42) es remonta a la lluita de Catalunya contra els Borbons i Austriacs i amb un sentit de tradicionalisme protesta contra la possible anarquia que la reacció intoxica sobre els objectius dels federalistes i propugna contra l'unitarisme el respecte a la diversitat - "sabremos continuar nuestras gloriosas tradiciones liberales"-, un llenguatge molt almirallià en el que M. Bes Hedijer, Mamés de Benedicto, J. A. Clavé, J. Ll. Pellicer, J. Guarro, J. Franch, J. Güell i Mercader, etc. representen els antics territoris de la Corona d'Aragó amb l'absència de Girona (43) per la "mala connexió i confusió entre els mateixos republicans." Malgrat l'efervescència que es tenia no aconseguí l'objectiu però els

delegats es trobaren a Tortosa.

Així el 18 de maig del 1868 vint-i-dos representants republicants d'antics territoris de la Corona d'Aragó signen un pacte en representació dels components territorials. Malorat que "nos confederamos para defendernos, para resistir, no para ofender, no para provocar" les iras tant de la reacció-conservadors, centralistes- com dels republicans unitaris no es feren esperar. Al respecte contemporanis d'Almirall com Roure o Gomis (44) dlossen aquestes pores a la separació tot i que el text, consultable fàcilment, deixa palesa la intencionalitat: "Como nadie ignora, la federación no es la separación", "sin que en manera alguna se entienda por esto que pretendan -les regiones de l'antiga Corona- separarse del resto de España". etc. (45). Gomis arriba a escriure: "Algunos de ellos -dels delegats- sobre todo los aragoneses, no habían estudiado a fondo el federalismo y lo confundían miserablemente con una amplia descentralización administrativa. Habían seguido la moda de llamarse federales sin saber lo que era la Federación, y esta fue la principal causa del fracaso del llamado Pacto federal de Tortosa cuando tuvo lugar la insurrección federal de 1869..."(46)

La premsa de Madrid denuncia el Pacte com un intent separatista (47) mentre que la catalana en lloa les excel·lències (48) que tindrà per tot l'Estat cas d'aplicar-se a la pràctica política els seus principis federatius. Carrera i Pujal cita que hi havia dues tendències, un grup partidari de la legalitat i un altre partidari de proclamar la República Federal, quanvè aquest darrer (49). En la base segona s'afirma que la República Democràtica Federal és la forma de govern més convenient per Espanya. Per R.Carr s'arriba a justificar (50) el dret a la insurrecció si el

govern emprèn un atac de caràcter general als drets individuals. No existia ni líder general, ni organització estructurada, ni potència social al darrera del Pacte i per tant semblava comprensible que es desfés com un núvol sense altres transcendències que articular posteriorment un conjunt de pactes mimètics, ser la primera expressió pràctica del federalisme pactista, fer prendre, també i en definitiva, consciència als delegats catalans que la seva força i presència era decisiva en la construcció del nou estat. No serà gens casual que igual com Pi i Margall intentà de controlar el moviment amb el Pacto Nacional (Si) la immediata promulgació de la Constitució l'1u de juny, les tensions entre els comitès locals, els delegats, els diputats, els partits...afeblís el Pacto Nacional i si Almirall amb "El Estado Catalán" es declara independent de "La Igualdad", el periòdic federalista dominant de Madrid, el ^{juny de} 1861 trencarà també amb el partit de Pi i Margall d'una forma ben clara. Per entendre ^{aquesta} ~~la~~ ruptura ~~de juny del 1861 entre Almirall i Pi i Margall~~ caldrà remuntar-se en aquests antecedents on es concreten ja estratègies diverses en el si del moviment federalista republicà al marge de la dicotomia entre benèvoles i intransigents.

El Pacte de Tortosa ha estat força estudiat per Hennessy, Martinez Cuadrado i Josep Termes (52), fent-ne una dissecció suggestiva del contingut González Casanova (53) però deixem que sigui el mateix Almirall, l'home que impulsà el Pacte el 1869 però que frenà la proclamació de l'Estat Català, amb Pi, Fiqueres i Rubau Donadeu, pels federals intransigents el 1873, qui ho expliqui:

"Si aquí hemos venido, dijimos en sustancia, para gobernos de

acuerdo, para evitar que nuestros derechos puedan ser vulnerados, y si queremos guardar ya en la oposición rigurosamente nuestros principios, hagamos ya lo que haríamos si tuviésemos que constituirnos federalmente; contratemos, contraigamos alianzas; prometamos ayudarnos mutuamente si somos atacados; establezcamos, en una palabra, un pacto de defensa, un pacto de alianza, un PACTO FEDERAL."

(...)

"Explicada la verdadera naturaleza del pacto de Tortosa, fácilmente se comprenderá que fué el único que se formuló: pues que las demás provincias que posteriormente se reunieron siguieron el camino diametralmente opuesto. En la reunión de Tortosa se trató accidentalmente de completar la organización, y las demás provincias que se reunieron tomaron como a objeto principal lo que no era más que un detalle. Vieron todas en los acuerdos de Tortosa lo que no existía, la creación de un centro autoritario, vieron en ellas lo que no había, la formación de una asamblea deliberante y directora, y en las reuniones de las demás provincias se partió de este concepto equivocado. Ninguna de ellas estableció ni reguló la alianza defensiva, en todas ellas se procedió a la elección de autoridades para que reunidas todas llegaran a la creación de un centro nacional que dirigiese al partido..."

"Pero de todos modos es lo cierto que el hecho más trascendental que se ha verificado desde la revolución de setiembre, el pacto federal de Tortosa, no ha producido los resultados que debía producir. Si todas las provincias se hubiesen inspirado en sus acuerdos...de seguro que el pacto de Tortosa hubiera tenido grande importancia histórica, y hubiese, en los tiempos venideros sido mirado como el hecho que más eficazmente habría contribuido

En aquesta conjuntura, Almirall s'aboca de ple a la labor periodística del seu diari "El Estado Catalán" on publica un conjunt d'articles que són l'anàlisi del crucial moment, del juliol de 1869 a març de 1870, en el qual la República perdrà suport popular, almenys a Catalunya, com demostren els resultats electorals amb un increment constant de l'abstenció.

2.3 El Partit Republicà Federal. (1869-1881)

S'ha glosat força la transcendència d'Almirall durant el sexenni i el mateix Hennessey tot citant les paraules de Roure "alma y oráculo del federalismo en Barcelona" diu que fou qui donà "ímpetu a la organización del partido federal" (55) i els exègetes -Font, Rovira, Gomis, Roca...-el consideren no només el motor sinó "el hombre... que había de imponer su criterio a toda Cataluña", (56) vegem-ho en xifres atès que aquesta anàlisi no s'ha efectuat mai i si, en canvi, diversos estudis recents (57) han valorat la dimensió ideològica amb una certa profunditat i perspicàcia. La Junta Provisional Revolucionària de Barcelona el nomenà entre d'altres com J. A. Clave, F. Suñer, C. Montserrat, P. Genovès, R. Malla, etc, membre del consistori barcelonès (58).

El febrer de 1869 per la candidatura republicana democràtica federal del nou comitè és presenten vint noms: Albert Llanas, Narcís Monturiol, J. Ll. Pellicer, Rafael Boet, Farça i Pellicer (59) entre els quals hi ha el de V. Almirall; els resultats foren els següents:

Joan Bofill	327
G. Viñets	276
N. Estany	261
Onofre Caba	203
Z. Rabassa	159
V. Almirall	158
Fere Alier	152 (60)

Després d'aquestes eleccions internes del febrer de 1869 observem el Comitè definitivament constituït amb 17 membres entre els quals J.L. Pellicer/(2530 vots), A. Clavé/(1.903), R. Boet/(1.901), A. Feliu i Codina(1.866) fins al darrer membre Gerónimo Rebuent/(1.005).(61) A final de març torna a haver-hi eleccions per a cobrir dues vacants i Cels Gomis es presenta per Sants i V. Almirall per Sant Andreu del Palomar (62) però feta la votació el dia 30 els resultats són també desfavorables a Almirall que tampoc pot entrar al Comitè Directiu del partit:

Marques de Santa Marta	6.751
José Tomas i Salvany	4.766
V. Almirall	3.640
N. Monturiol	1.612
José Guisson	889
J. Jofré	556
F. Amorós	227 (63)

Tres mesos més tard tornem a observar el mateix fenomen. Almirall es proposat pel Comitè però en la composició definitiva no hi consta (64) essent Lostau/(2.478 vots), Roca i Roca/(1.724) i Monturiol/(1.713) qui encapçalen la relació dels 21 membres del Comitè de Barcelona. (65)

L'any 1869 es proposa la unificació dels dos comitès existents, és a dir la fusió entre el sector intransigent i el dit benèvol després d'unes reunions a la redacció d'"El Estado Catalán", del Centre Republicà Federal i del Cercle Republicà, els intransigents nomenen quatre membres, procedents del Comitè dels Districtes -Clavé, Almirall, Leandre Pons i Dalmau i Antoni Calopa- i quatre més els benèvols. (66) Feta el marc la votació pertinent podem veure els primers de la relació de 17 que representaran les dues faccions:

Emili Morros	3.799
Víctor F. Simal	3.797
J. A. Clavé	3.781
(...)	
V. Almirall	3.757

Almirall era, sobre 17, el número 15 havent tret el darrer 3.735 vots. (67) La facció dels benèvols fou la derrotada ja que els seus 17 candidats treiqueren Lostau (2.052), Litrán (2.047)... fins el darrer amb 1.969 vots. En conseqüència Almirall serà a la llista definitiva del grup que pren la representació dels dos sectors. A les eleccions de regidors, del gener de 1870 tampoc quedà dels primers. Dels 30 regidors dels republicans Almirall és el número 27 i surt pel Col·legi número 11 amb 1.903 vots al costat de Pellicer, Boet, Simal i si bé el triomf federal fou esclatant -30 regidors republicans per 17 monàrquics (68)- el nombre de vots òbviament també proporcional -30.000 federals per 17.000 monàrquics (69)- la divisió entre els republicans feu polèmica la participació a l'Ajuntament atès que els intransigents no varen jurar i per tant l'Ajuntament es constiui

A les eleccions de maig de 1873 tot i estar Amirall a Madrid en la direcció de l'etapa madrilenya d'"El Estado Catalán" i com atestiqua el diàleg telegràfic entre Boet, Bruñet i Armengol a Barcelona i Amirall i Rubau Donadeu des de Madrid arran de la conveniència de proclamar a Barcelona la República Federal (71) es proposa a B. Arabio Torre[↓], E. Figueres, J.A. Clavé, F. Pi i Marraóall, S. Soler i Pla com a candidatura oficial del Comitè republicà però els intransigents presentaren una coalició -la Confederació dels districtes electorals de Barcelona- on al costat d'Estanislau Figueres i F. Pi i Marraóall, noms comuns als dos sectors, es presentava a Josep M. Alier, Valentí Amirall i Josep Guisasola. El resultat numèric, amb predomini d'abstenció (72) atès que hi hagueren 17.537 votants per 62.690 electors fou de 8.987 vots favorables al Comitè i 2.210 favorables a la Confederació. Vegem el total:

B. Arabio Torre	1.669
J. M. Alier	830
E. Figueres	2.943
J. A. Clavé	2.020
V. Amirall	596
F. Pi i Marraóall	3.303
S. Soler	5.298
J. Guisasola	784 (73)

Amirall no fou, doncs, escollit. La seva labor política travessa la frontera de l'electoralisme per endinsar-se plenament en la labor teòrico-organitzativa, és a dir escrivint ~~24~~ llibres i opúscles que editava o finançava ell mateix i en diaris o revistes que fundava i dirigia. No deixa de ser simptomàtic que

en les primeres eleccions lliures arran el cop de setembre, les de diputats per a les Corts Constituents de gener de 1869, no sorti en la candidatura guanyadora que vencé esclatadorament la progressista d'Espartero i Madoz. Era integrada per Pi i Marquall, Figueres, Serraclara, Soler, Tutau i Pau Alsina. (74)

A les demarcacions en les quals es presentà, a més dels ja coneguts resultats de Barcelona, per Igualada i Manresa s'obtingueren els següents resultats, segons podem llegir al diari "La Alianza de los Pueblos":

Iqualada:

Baldrich	3.300
Almirall	3.009
Balaguer	2.784
Monturiol	2.700
Pi	2.234

Manresa:

Fontanals	13.645
Baldrich	13.511
Balaguer	13.290
Almirall	12.188 (75)

En canvi, però, es nomenat membre de la Junta Provisional Revolucionaria de Barcelona el 2 d'octubre de 1868 (76) essent regidor de l'Ajuntament barceloní i essent escollit per la comissió d'obres. Es clar que el 1868 el jurament que es demana és ben "assequible" (77) mentre en 1870 ni ell ni altres regidors poden jurar pels termes de la fórmula i han d'exposar públicament

els motius de la renúncia o impossibilitat de formular el ⁽⁴⁹⁾ jurament en qüestió. (78) Hom ja ha vist perfectament com la revolució setembrina no fou tal i diversos estudis han demostrat com la substitució del poder monàrquic pel poder civil no afectà els continguts populars de reclamació constant siguin les quintes, els consums o l'anhel federalista.

En l'evolució d'aquests dos anys, del setembre-octubre de 1868 a les eleccions municipals de febrer de 1870, cal considerar-hi uns trets clars, per situar-hi la figura d'Almirall, són el Pacte de Tortosa que hem vist, els aixecaments federals del setembre de 1869 i de març de 1870 i, passada la fase política participativa, les empreses periodístiques que inicià com "La Campana de Gràcia", "El Estado Catalán", en les seves edicions de Barcelona (1869-70) i posteriorment de Madrid (1873) i ja l'activitat pública oficial: direcció de la Casa de Caritat (1871-1875) i de l'Escola Industrial de Sabadell (1874).

Fou, finalment, altra volta, regidor de l'Ajuntament de Barcelona el 1873 en ser nomenat per la Diputació de Barcelona ateses les "graves y críticas circunstancias por que atraviesa el país y para velar por los intereses de la provincia", amb el qual motiu el Cos Provincial es constitueix en sessió permanent. Sunyer i Capdevila, segons llegim en l'acta del 12 de febrer de 1873 (79), indica la conveniència d'acomplir l'Ajuntament de Barcelona idea que comparteix el president Benito Arbio Torre. Així es cobreixen les 16 vacants que hi havia amb 9 regidors de l'anterior Ajuntament escollits per sufragi universal i amb 7 del consistori que el va antecedir. Almirall, entre d'altres -Rafael Boet, Conrat Roure, Innocenci López.. (80)- és escollit, tot i que el mateix acord indica que es nomena una Comissió per a

"participar" a l'Ajuntament de dita resolució.

/50/

2.4 Insurreccions Federals.(1869-1870)

Un detall ben significatiu del caràcter polític d'Almirall, a més del sentit teoricista de la seva aportació intel·lectual, és conscient de la magnitud de les forces en acció quan intenta, amb èxit, d'aturar la proclamació a Barcelona de l'Estat Català. La seva presència a Madrid li feia tenir una dimensió completa dels perills de l'intent i allò que els federals delegats, volien- Boet, Brunet i Armengol-Almirall ho frenava amb arguments: les altres províncies volen anar a les eleccions, aquest acte vostre deia, donaria força a un moviment d'"ambicions bastardes", no dominaríeu el moviment... en definitiva, volia disposar del control del temps, projectava la iniciativa política tot abastant-ne les conseqüències. Era lògic que una postura alhora reflexiva i activa sobtés en el panorama altament polèmic i conflictiu del sexenni. Podríem dir que la seva formació tenia la possibilitat de destacar. Frenar, doncs, no era ser reaccionari sino realista. La feblesa de la direcció del partit republicà, quan l'aconsegueix, el febrer de 1870 hi ha l'escissió entre els unitaris i els federalistes, donava una manca de cohesió al partit que si bé tenia unes conquestes arran la revolució de Setembre-Llibertat d'associació, de premsa, de religió, sufragi universal, etc.-no va alterar ni l'estructura de l'estat ni pogué acabar amb els problemes pendents -Cuba, carlisme bèl·lic...-era comprensible aleshores que esclatessin revoltes tenint el poble -Milícies, Voluntaris de la Llibertat...-l'experiència de les armes a la mà. L'aixecament de setembre de 1869 fou produït per la reacció dura

de Sagasta en reprimir l'assassinat del governador de Tarragona pels republicans arran l'homenatge al general republicà Pierrad. Reus, Valls, Girona, Barcelona però, amb més virulència València i Saragossa, s'aixecaren amb les armes a les barricades com a front.

Vegem, en detall el cas gironí el barceloní. A Figueres s'efectua una manifestació federal, igual que a Tarragona motiu pel que morí el governador interí, foren el 8 d'agost i el 21 de setembre respectivament. Per a uns era una rebuda de líders, Joan Tutau i Francesc Sunyer a Figueres i el general Blas Pierrad a Tarragona, per als militars eren manifestacions il·legals. La topada era inevitable. L'evolució de les eleccions, 69 diputats republicans federals sobre 282 d'unionistes entre progressistes, democràtes, carlins... feia que els principis de la Revolució es veiessin falsejats, que les quintes, aspiració popular perenne, no fossin abolides, l'exèrcit les necessitaven per Cuba, pels carlins... que la monarquia es plantejés com a règim inevitable, la qüestió impositiva dels consums... tot plegat configurava un estadi gairebé una fase pre-insurreccional, com demostra l'intent de desarmar les milícies que fou contestat amb les barricades. El 3 d'octubre partides federals s'aixecaven a l'Empordà, no poden tenir el control de la ciutat de Figueres amb un Ajuntament conservador (81) i vista la situació el fracàs republicà és patent. El 9 d'octubre s'atorga un indult, previa presentació al Castell de Figueres i la premsa federal es clausurada. L'Empordà encetarà la via electoral. A la Bisbal el parany de l'exèrcit a Caimó amb el seu empresonament determinà també el fracàs. Sunyer s'exilià a Tours i Ameller signà una capitulació a Olot. (82) Girona, centre administratiu, eclesiàstic i militar era dominada, explica Clarà (83) per la reacció.

/52/

Hem esmentat la força de les mesures del govern en desarmar les milícies però per la nostra anàlisi cal considerar també els aldarulls carlins del juliol, al costat de la exhumació dels decrets del 1821, que donen poder als governadors civils, a la qual cosa els federals s'hi oposen. També naturalment, la manca d'evolució del nou estat que aconsegueix un any de l'enderrocament de la monarquia isabelina. Quan el 25 de setembre de 1869 a Barcelona el governador civil comunica als caps de les milícies que han de deixar les armes s'aixequen les barricades (84). El Capità General Gaminde suspèn la premsa federal, dissol l'Ajuntament i planta cara als insurrectes. Els obrers no van a la vaga general indica Izard i Termes esmenta el ban del governador del 4 d'octubre on es manifesta la necessitat de normalitzar la vida laboral de la ciutat. (85) De fet la insurrecció esclata sense haver estat preparada i, seguí Termes, el desacord, la incapacitat decisoria dels líders i la posterior condemna de l'eixecament per la seva part, foren les causes més visibles de l'abstencionisme obrer (86). L'exèrcit, Prim i O'Donell fonamentalment com a estadistes, tenia la força. Roca i Roca n'explica la participació d'Almirall:

"El mismo Almirall no podía sustraerse a la influencia avasalladora de los sucesos. En 1869, al estallar la insurrección republicana, fué detenido en el ex-convento de Capuchinos con algunos otros compañeros, entre ellos su condiscípulo Gonzalo Serraclara, mientras se hallaban ejerciendo de pacificadores mediante la venia del capitán General de Cataluña. No les libró esta cualidad de ser presos por la fuerza pública, trasladados a un buque y deportados a Palma de Mallorca. Del castillo de Bellver, donde permanecieron reclusos algún tiempo, consiguieron evadirse mediante una ingeniosa estratagema; y en tierra de Argel

primero, y más tarde en la hospitalaria ciudad de Marsella, /53/
encontraron la libertad(...) la noche de Navidad del año 69
pudieron pasarla, él y otros emigrados, en la adorable compañía
del simpático Luis Roumieux, de Nimes." (87)

Segons el diari "El Estado Catalán", en nota del dia 27
d'octubre, Almirall fou pres conjuntament amb dos redactors més,
A.Feliu i Codina i Emili Morros. El diari s'atura del dia 28 de
setembre fins el dia 16 de desembre que tornà a reaparèixer.
Malgrat estar en la goleta Liger Almirall, Feliu i Morros, el
diari volia continuar publicant-se, cosa que no va poder ser, i
en el número final de setembre, el 75 del dia 27 escriu:

"El atentado de que Barcelona ha sido objeto en la tarde del
sábado 25... es tan indiscutible que por más que registramos el
diccionario de la lengua no hallamos palabras suficientes para
aplicarle."

La guardia civil i l'exèrcit ocuparen Barcelona per desarmar la
milícia nacional. El Comitè donà la consigna de resistència
passiva i la comissió que va cridar el Capità General -Almirall,
Feliu i Codina, Serraclara, Jover, Travila, Lopez i Mille- va ser
detinguda. La manca d'organització (88) i la pèssima
planificació, concentració de tropes en pobles fàcil blanc de
l'exèrcit a diferència de les guerrilles carlines muntanyenques,
feu fracassar el moviment. El dia 28 la revolta barcelonina ja
era sofocada. Pi imposava el seu criteri als federals, amb els
intransigents a l'exili. (89)

Un dels protagonistes, el diputat Gonçal Serraclara, no parla de
revolta sinó de "turbación del orden público por parte de la
autoridad militar". La narració que fa dels fets és prou
eloquent. Barcelona el 25 de setembre estava tranquila. A l'una
de la tarda tropes de l'exèrcit, per ordre de la màxima autoritat

militar Eugenio de Gaminde, es despleguen per la ciutat, ocupen posicions en llocs estratègics i resten en posició d'alerta. Serraclara va a demanar explicacions al batlle accidental, el seu pare Josep, que no els hi pot donar. El governador civil, J.Pascasio Escoriza li informa que no s'ha comptat amb la seva autorització però que "creu" és un ordre de Guerra i Governació - Prim i Sagasta- per a desarmar la milícia nacional. Serraclara demana si l'ordre s'ha publicat, si la milícia no la volia acomplir o si aquesta es preparava per a la resistència. En dir-li el governador que no Serraclara entèn que "la resolució venia de lo alto y estava definitivament tomada... el partido progresista queria sangre y... era imposible evitar su efusión." Les barricades començaren, els barris del Padró i de St.Pere foren els primers. L'Ajuntament, constituït en sessió permanent, va incidir damunt els milicians, anomenats ja insurrectes o sublevats, per tal que no apèlessin a la força. Una comissió municipal va a entrevistar-se amb els republicans, s'hi afequeixen els diputats Josep Tomàs i Salvany, Pau Alsina i el mateix Serraclara de qui seguim la lectura dels fets. Apunta la sospita que les barricades es deixaren fer en algun indret mentre en d'altres s'impedí com si s'obeís a un pla establert. (90) Parlaren amb els qui semblaven caps de les barricades els quals asseguraren que si rebien ordres del Comitè cessarien en la resistència activa. Aquesta comissió anà al local del Comitè i el trobà redactant ordres precisses. D'allà vers l'Ajuntament on en també comissió -Innocenci López, Jacint Bofill, etc.- vers el Capità General per obtenir una pròrroga abans de l'establir hostilitats.

Gaminde donà trenta minuts i a l'Ajuntament l'estat d'ànim de neguit seguia pujant. El regidor monàrquic Eusebi Jover proposà

que s'enviés una comissió per que les barricades es desfessin, en el debat posterior Almirall manifestà el coneixement del sentit de solució pacífica de la milícia. Finalment, hi havia por de no ser presos per l'exèrcit o, pitjor, confosos per membres de la milícia, Serraclara, Feliu i Codina, Almirall, Francesc Travila, I. Lòpez... d'acord amb un dels caps republicans, Emili Morros i el coronel Eduardo Nouvilas havien ja establert un pacte mitjancant el qual l'exèrcit es retiraria i les barricades es desferien. Refredant l'acord amb Gaminde aquest donà una hora més de pròrroga. La Comissió, amb Morros i el coronel Nouvilas estructurà el final de l'operació i s'anà a convèncer els milicians per desfer les barricades. Gaminde però ordenà el foc quan ja els republicans marxaven vers els seus domicilis i, explicà Serraclara, el que costà tant de fer de convèncer els impacients en uns segons es trasbalsà. Els membres de la comissió s'amagaren del foc dins el Convent del Caputxins i influïeren per que s'arborés bandera blanca, obriren el pas a la tropa i foren fets presos: I. Lòpez, Batlle, C. Mille, l'alcalde de barri Pere Costa i els ciutadans V. Almirall, Salvador Alfonso i Antoni Feliu i Codina. Els reqidors monàrquics Eusebi Jover i Francesc Travila, "atentos á su reloj, y al observar que pasaba el plazo estipulado se marcharon precipitadamente sin cuidarse de avisar á sus compañeros de comisión." (91)

Serraclara apunta, pel seu cas, la raó d'estat. Sagasta va perdre dues eleccions a Barcelona, que guanyà per gran majoria el partit republicà i de proves n'aportà moltes: no s'autoritzà la pujada al vaixell de guerra on eren presos -comissió, republicans i ciutadans- del jutge civil, s'imposà un consell de guerra, en definitiva, s'anava contra els republicans, contra els federals: "He estado detenido y encerrado en un buque y en un fuerte desde

el 25 de Setiembre hasta el 17 de Octubre sin que se haya dictado auto de prisión y sin que durante este periodo de veinte y dos dias se me comunicaran los cargos que ~~se~~ me hacian. Durante este mismo tiempo he sido retenido por el Gobernador de Montjuich D. Domingo Ripoll, sin que le autorizara providencia alguna judicial ~~de~~ que sirven pues los articulos 3, 9 y 30 de la Constitución si estos notorios atentados no han dado siquiera margen á la formación de diligencias criminales contra el mariscal Gamñde y el brigadier Ripoll?". (92)

També el 56, inviolabilitat de diputats, i tota la corrupció del partit progressista al poder: el seu advocat defensor al consell de guerra fou enviat precipitadament a Cuba en acabar el judici, el jutge que volia prendre declaració fou rellevat, etc. Acaba l'alegat amb la reproducció de la sentència, dotze anys de desterrament i inhabilitació, i la consideració jurídica de totes les irregularitats legals en que va incórrer el judici.

El testimoniatge de Morros, aquest si que estigué a les barricades, és igualment dur, des de Ginebra, exiliat, és declara federal intransigent i crítica la política del partit progressista.

Almirall, doncs, fou pres i també condemnat, va ser dut a Palma segons Roca i Gomis (94) o Maó segons Rovira i Virgili (95), sequim però amb més confiança els primers atès que ni disposem dels papers de l'arxiu (96) d'Almirall ni trobem referències a la premsa. Del castell de Bellver es varen poder evadir fins a Marsella on gràcies l'hospitalitat de Roumieux de Nimes va poder aprofundir en l'estudi del federalisme. Arran l'amnistia decretada pel govern pot tornar després de passar el Nadal a l'exili. En el periòdic "El Estado Catalán" no trobem cap article signat per Almirall des del 25 de setembre fins el 8 de gener on

torna a l'actitud beligerant del federalisme intransigent.

Després de la campanya contra el jurament polític de l'Ajuntament de Barcelona, de la seva ascensió dins el ~~partit~~ republicà federal i de la represa de la direcció d'"El Estado Catalán" Almirall torna a tenir protagonisme polític arran la sublevació de les quintes. Calien tropes per combatre la insurrecció cubana i malgrat el clam popular que arriba a les institucions com l'acord de la Diputació de Barcelona que demana a les institucions, l'abolició de les quintes al govern central per la proposició de Tomás i Salvany i B. Llosta (97) noves quintes són reclamades per decrets governatius i no tarden en explotar les insatisfaccions populars. (98)

En diversos indrets de la geografia catalana i molt especialment a Barcelona en les barriades industrials -Gràcia, Sants, Sant Martí...- es van aixecar barricades per combatre la voluntat estatal. Gràcia fou un dels focus que més ardidament defensà la postura popular i el capità general

Gaminde reuni tropes i artilleria i acabà violentament amb una revolta que era més un clam que una sublevació. Es parla de quitxalla al carrer, les dones cremant els decrets movilitzadors i cent o cent-cinquanta homes armats. (99) Si en el camp obrerista el fracàs comportarà la desconfiança vers la política i l'abstenció i apoliticisme de les masses assalariades, en el camp biogràfic d'Almirall significarà la seva vinculació a una publicació de masses de gran transcendència en la creació de la consciència nacional catalana. Ens referim a "La Campana de Gràcia" que l'editor Innocenci López i Bernagossi es proposava d'editar i la qual bateja amb aquest nom Almirall per la transcendència i simbolisme en ser l'exponent tangible

setmanalment d'una campanya que sens pausa no parà en tot el setge /58/
de Gaminde a Gràcia.

2.5 El Partit Democràtic-Federalista. (1879-1881)

L'aparició, el primer diumenge de maig de 1879 tot coincidint amb la diada dels Jocs Florals, del "Diari Català", el primer periòdic que diàriament apareixerà redactat exclusivament en llengua catalana, assenyalà l'inici del tombant catalanista de l'actuació de Valentí Almirall, que no desdibuixa, tanmateix, la línia ideològica i la trajectòria política de propagador del federalisme. Senzillament amplia el camp d'actuació: si fins aquesta data observava possibilitats de transformar la periferia, l'estat global, des del centre, des del nucli del poder, d'ençà la consolidació de la Restauració, quatre anys de ferri control que fins i tot permet alguna liberalització com l'esclatxa en la premsa, llei del gener de 1879, que possibilitarà precisament l'aparició del "Diari Català", la comprovació de la impossibilitat de la labor política des de Madrid amb criteri de catalanisme intervencionista, sigui pel fracàs del federalisme a les Corts, com hem vist, sigui pel fracàs de recepció d'"El Estado Catalán" (Madrid), s'adonarà que l'única via serà la força de la periferia. Tot plegat configura una nova visió en el pensament d'Almirall, un pèl més escèptic però agosarat en l'acció i concentrant-se en Catalunya tot obrint-se a noves corrents que fins aleshores considerava vinculades a la reacció carlina de la qual el separava, ultra el fet religiós, la concepció i mentalitat sobre les formes de vida i comportament.

L'aparició de nuclis catalanistes rurals, catòlics i conservadors

però separats del caciquisme tradicional, facilitarà punts de contacte, efímers com les conjuntures -Memorial de Greuges- però si bé en el fons subsisteixen les diferències, que només per motius tàctics no afloraran si que girant els ulls Almirall vers la seva terra possibilitaran aquestes puntuals col.laboracions. El "Diari Català" serà una plataforma que aglutinarà un catalanisme renovador que es distanciarà, a més lògicament dels partits dinàstics i dels conservadors o liberals espanyols, tant dels "porucs" o "ignocents" del setmanari "La Renaixensa" com dels catòlics rurals de "La Vetllada" a més de tot el sector intel.lectual que mai es posa, pel fet polític de la militància activa i no del simple activisme cultural, al costat d'Almirall: N. Verdaguer, Narcís Oller, etc, i tants d'altres que mai no col.laboraran en el "Diari Català".

Anirem a estudiar el tombant catalanista d'Almirall a partir del 1879. Fixem-nos, per començar, en la seva participació política. Segueix en el partit federal, republicans democràtics, i en les eleccions pel Comitè de Barcelona del 8 de setembre s'obté el següent resultat:

Miquel Baltà	521	vots
Joan Pla i Mas	520	"
Gonçal Serraciarà	513	"
Ramon Aguiló	502	"
Anton Carner	501	"
Rafael Boet	500	"
Narcís Buxó	486	"
Baldomer Lostau	430	"
Valenti Almirall	265	" (100)

Almirall quedà però amb Lostau en minoria i només uns dies després dimiteix tot publicant la carta explicativa de les raons a Pi i Margall al mateix "Diari Català" (101). En dít text es repassa la història immediata. Seguint les orientacions de Pi, carta de l'11-VIII-1880, es constituí una Comissió directiva-reorganitzadora del partit democràtic-històric. El 8 de setembre es feren eleccions per formar un Comitè de sufragi directe. Signan el text, V. Almirall, Lostau, Josep M. Vallès i Ribot, Josep Roig i Minguet i Pere Sacases.

El març de 1881 els anteriors signants més l'equip del periòdic "Diari Català" Roure, Pons i Dalmau, Sacases, A. Feliu i Codina, P. Ravetllat... i afins com E. Litrán, Demetri Dayans, etc. publiquen el document Als nostres amics polítics, on constaten les diferències amb els guanyadors del Comitè i convoquen noves eleccions d'acord amb unes bases noves.

Efectuades aquestes noves eleccions el resultat pel qual es nomena nou Comitè Democràtic Federalista a Barcelona és:

Valentí Almirall	697	vots
J.M. Vallès i Ribot	686	"
D. Danyans	679	"
Llorens Ardid	522	"
Pere Sacases	514	"
J.M. Feliu i Codina	511	"
Baldomer Roure	507	"
Josep Roig i Minguet	579	"
Francesc Jové	201	"
J. Vinyasi Pagès	200	"
Pou	200	"
F. Roig i Reventós	194	"

Tonijuan

194 "

/61//

Elias Vila

193 " (102)

Amb aquest resultat Almirall serà proclamat per la taula constituïda per Frederic Alentorn (president), Galceran, Fuiq i Llagostera (secretaris) i Lagarriga, Cristòfol Litrán, Guarné (vocals), com a president del Comité Democràtic Federalista de Barcelona, essent el vice-president J.M. Vallès i Ribot i els vocals i secretaris: Ardid, Feliu i Codina, Roig i Minquet, Roufe, Litrán i Sacases. Pocs dies després del nomenament inherent a la votació del 3 d'abril, el 22 del mateix mes, apareix al "Diari Català" un comunicat signat per tots els càrrecs convidant al miting del dia 25 d'abril per estudiar si el partit concorria a les properes eleccions municipals de Barcelona. (103) . En aquesta reunió al Teatre del Bon Retiro s'acorda seguir el criteri de Lostau de participar a les eleccions: ~~amb l'acord de ser-hi presents.~~

"Per lo resultat de la reunió pot veures que'l partit federalista de Barcelona se proposa entrar en un nou camí, que espera li sigui més profitós que'l que ha seguit durant los últims anys. Y aquí hem de fer constar que lo que mes va agradarnos en la reunió d'avans d'ahir, fou lo veure que cap dels oradors que van parlar en pró d'anar a las urnas se feya ilusions. Tots convenian en que no habenthi sufragi universal y vivint a Espanya, hont las llistas electorals solen ferse a qust y á benefici del que mana, no podia esperar-se lo triunfo ni molt menos. Per la majoria dels reunits, lo resultat de la campanya es lo de menos: lo de mes es sentir lo principi de abandonar lo retrahiment." (104)

La nota no esmenta a V. Almirall i, com a president, hem de creure

que no hi assistí. D'altra banda, en el mateix periòdic del dia /62/
28 d'abril apareix una nota de la Unió Democràtica, el grup
federalista guanyador en les primeres eleccions del 8 de setembre
del 1880 però perdedor en les segones del 4 d'abril del 1881, on
recomanen la lectura de "La Correspondencia Catalana" per a
seguir "implantant nostras conviccions en la conciencia dels
demés" (105).

Almirall, tot i ser-ne president, no dinamitzarà el partit, es
replegarà en el "Diari Català" i al seu entorn forjarà el Congrés
Catalanista del 1880, el Centre Català... i participará en el
Congrés de Jurisconsults del 1881, en el moviment excursionista i
literari, viatjarà... En dimití el juliol de 1881 arran la ruptura
amb Pi i Margall. (106)

Malgrat que no desenvolupà la seva faceta d'advocat,
professionalment defensà periòdics afins a les seves idees.
Aquest és un aspecte de la seva vida jurídica que mantindrà
sempre i són els pocs casos jurídics que li coneixem de treball
davant tribunals.

Així defensa el periòdic "El Porvenir", en el qual col.laborarà
el 1877, davant el Tribunal d'Impremta. Malgrat la defensa àrdida
com reconegué el diari liberal "La Impremta" (25 de maig de 1877)
el setmanari "El Porvenir" fou condemnat a 50 setmanes de
suspensió. "La Impremta" indica com la defensa d'Almirall fou
diàfana: "tuyo explicaciones muy naturales, sencillas y (ahora)
jurídicas."

El 1879 la "Gaceta de Cataluña" indica que el lletrat V. Almirall
la defensa davant els tribunals. (107). De la vessant literària
no creativa citem la seva pertinença al jurat del certamen del

Centre Catalanista Provensalenc de l'11 de novembre de 1880 al /63/
costat d'Adolf Blanch, Angel Guimerà, Francesc Miquel i Badia,
Frederic Soler, Damàs Calvet i Carles Pirozzini. (108). Aquests
anys vuitanta, fins el 1887, Almirall és constantment requerit
per organitzacions catalanistes de Barcelona i comarques per
donar conferències, participar en jurats, etc. arribant a
presidir entitats tan significatives com els Jocs Florals o
l'Ateneu Barcelonès. L'època que dirigí el "Diari Català" només
publicà articles en aquest periòdic tret del "Diario Liberal" de
Madrid, de V. Balaguer (109) que és l'única publicació que hem
localitzat en la qual col.laborés. les col.laboracions a les
revistes excursionistes són simples resums de les conferències
dels viatges que efectuà. La vetllada que s'organitza a Reus en
homenatge a Joaquim M. Bartrina, i d'exemples en trobariem molts
més (110), comptà també amb la seva presència al costat de Conrat
Roure, Angel Guimerà, Artur Gallard, Sebastià Farnés, etc.

(36) GOMIS, CELSO.-Valentín Almirall. "Cataluña". 1 (1-X-1907)

(37) FONT, MELCIOR.-"El Club dels Federalistes" a "Revista de
Catalunya", 122 (1926) ps. 390-397

(38) Era el número 41 corresponent al 3-X-1885.

V. Almirall hi col.laborà de l'octubre al desembre del
1885 amb un article posterior del 1886. Publicà en el
darrer trimestre del 1885 un article cada dos dies i
versaren sobre Cuba, Suïssa, federalisme i l'activitat
política quotidiana de Madrid. En aquest lapse vist hem
localitzat gairebé cinquanta articles.

La col.lecció que es conserva a l'Arxiu d'Història de
la Ciutat és incompleta. Així del núm. 129 salta al
162, d'aquest al 167, etc. Amb tot aquesta etapa del

1885-1886 és força completa només hem notat alguna lleugera absència, per exemple, el núm.108 corresponent al desembre de 1885. etc. L'11 de gener de 1887 enceta altra volta numeració nova i les llacunes són més nombroses. Així només es conserven els núms. 8 (16-IV-1887), el 7 té data il·legible, el 12 (14-V-1887); el 15 (4-VI-1887); el 19 (2-VII-1887); i després salta al núm. 4 (29-IV-1888), 7 (20-VII-1888) i 27 (23-XI-1888). en aquests darrers anys 1887 i 1888 a diferència dels dos anteriors no hi ha cap col·laboració de V. Almirall.

(39) LA REDACCION. -Lo que queremos. "El Federalista", 1 (24-X-1868).

(40) CARDONA, F.L.-El Ayuntamiento de Barcelona en la Revolucion de 1868. A "Cuadernos de Historia Económica de Cataluña". IX (1973) ps. 107-149.

(41) TERMES, JOSEP. De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil. Dins Història de Catalunya, Vol. VI. Barcelona Edicions 62.1987. p.27.

(42) GONZALEZ CASANOVA, J.A.-^{J.A.-} Federalisme ~~o~~ ^{autonomia a Catalunya 1868-1938} ~~ps. 436-444.~~ ^{Barcelo. na. Curial. 1975.}

(43) Representada per Pere Caimó i Pau Alsina. V.CLARA, JOSEP i JIMENEZ. ANGEL -El federal Pere Caimó (1812-1878). Barcelona, Pòrtic.1975. p. 83. També a CLARA, JOSEP.-El federalisme a les comarques gironines en el període 1868-1874. Girona. Diputació de Girona.1986.

(44) ROURE.-Recuerdos... II,138-139; GOMIS.- op.cit.

(45) El text, a més de la reproducció amb comentari de González Casanova pot trobar-se en fragments significatius comentats també a JUTGLAR, ANTONI.-Pi y Margall y el federalismo español. I,424-428.

(46) GOMIS.-op. cit.

- /65/
- (47) CUCURULL, FELIX.-Orígens i evolució del... ps. 55-56. i Panoràmica del nacionalisme català. París. Edicions Catalanes de París. 1975. vol. II (De 1814 a 1874) p. 221.
- (48) Per exemple UBACH i VINYETA, FRANCESC.- El pacte Federal de Tortosa a "Lo Gay Saber" (juny de 1869).
- (49) CARRERA I PUJAL, JAIME. Història política de Catalunya en el siglo XIX. Vol. V. La Revolución de 1868. La I República de 1873 y la tercera guerra carlista. Barcelona. Bosch. 1985. p. 198.
- (50) CARR, R.- España. 1808-1975. Barcelona. Ariel. 1984. p. 305.
- (51) HENNESSY.- La República ^{Federal en España. Madrid. 1966. Aguilar. 1966.} ps 115-120.
- (52) HENNESSY, op. cit; MARTINEZ-CUADRADO, M.- La elección para Cortes Constituyentes de 1869. (Madrid. 1963) p. 83 i ss; id Elecciones y partidos políticos... pg. 78 i ss. TERMES, JOSEP.- Anarquismo y sindicalismo en España...
- (53) GONZALEZ CASANOVA.- Federalisme... ps. 112-121.
- (54) ALMIRALL, VALENTI.- El pacto de Tortosa. "El estado Catalán", 18 (1-VIII-1869).
- (55) HENNESSY, ~~C.A.N.~~ ~~La República Federal en España.~~ Madrid. 1966. Aguilar. p. 75.
- (56) GOMIS.- op. cit.
- (57) A partir de SOLE-TURA, J.- Ideari de Valentí Almirall. Barcelona. Edicions 62. 1974. i El pensamiento político y la trayectoria de V. Almirall a "Revista Jurídica de Catalunya" (núm. extr. de 1970) ps. 341-366; TRIAS VEJARANO, JUAN.- Almirall y los orígenes del catalanismo. Madrid. Siglo XXI. 1975; GONZALEZ CASANOVA, J.A.- ~~Federalisme i autonomia a Catalunya~~

~~1868-1938. Barcelona. Curial. 1974.~~ ; CUCURULL, FELIX.-
 Orígens i evolució del federalisme català. Barcelona.
 1970.; JUTGLAR, ANTONI.- Pi i Margall y el federalismo
 español. Madrid. Taurus. 1975-1976. 2 vols.; TERMES,
 JOSEP.- El federalisme català en el període
 revolucionari de 1868-1873. "Recerques", 2 (Barcelona.
 Ariel). etc.

- (58) "El Telegrafo" (2-X-1868).
- (59) Vegem la relació completa de la candidatura republicana democrático federal pel nou comitè segons "La Alianza de los Pueblos" (12-II-1869); Albert Llanas, Antoni Baltà, Antoni Giberga, Ciril Montserrat, Camil Puig Oriol, Fèlix A. Sola, Lluís Merich, Miquel Sadó, Narcís Monturiol, Nicolau Guàrdabans, Pere Bahí, Josep Coll i Britapaja, Joan Fargas, Jaume Pujol i Eausis, Josep Seguí, J.Ll. Pellicer, Rupert Santaló, Rafael Boet, V. Almirall i Farga i Pellicer.
- (60) "La Alianza de los Pueblos". (22-II-1869). Aquesta publicació neix el 23-XI-1858 com a diari i és una font bàsica pel coneixement d'Almirall, el federalisme, etc., però malauradament ha estat poc consultada.
- (61) "La Alianza de los Pueblos", (2-III-1869).
- (62) "La Alianza de los Pueblos", (31-III-1869).
- (63) "La Alianza de los Pueblos", (13-IV-1869).
- (64) En la candidatura pel Comitè Republicano-Democrático Federal de Barcelona segons "El Estado Catalán" (núm. 1 -15-VII-1889) podem trobar-hi: J.A. Clavé, J.Ll. Pellicer, Josep Missé, Joaquim Soler i Pi, Ramon Aquiló, Nicolau Guàrdabans, Antoni Pons, F. Jacas i Cuadras, Narcís Buxó, Antoni Altadill, Antoni Aran i Tarré, Joan

Fargas, Antoni Feliu i Codina, i Josep Folch i Montanyà. En la candidatura que proposa el Partit Republica-Federal segons també "El Estado Catalán" (núm. 4 -18-VII-1869-): Mariano Sanz, J.LI. Fellicer, V. Almirall, Ramon Gasols, Julian Cabrerizo, J.A. Clavé, B. Lostau, N. Buxó, F. Clavé, J. Folch, Antoni Colomé, Emili Hugas, Ramon Aquilló, R. Pujol, P. Bosch i Ambrós, A. Feliu i Codina, M. Rosell, P. Trulla, F. Alberti.

- (65) "El Estado Catalán", 5 (19-VII-1869).
- (66) "El Estado Catalán", 177 (28-III-1870) i "Estado Catalán", 183 (3-IV-1870).
- (67) "El Estado Catalán", 184 (4-IV-1870).
- (68) "El Estado Catalán", 95 (5-I-1870) i "El Estado Catalán", 98 (8-I-1870).
- (69) HENNESSY.- La República... ps. 76-77.
- (70) V. esp. Exposición que los diputados catalanes exponen al cuerpo que hace las veces de Diputación Provincial així com la relació de signants a "El Estado Catalán", 145 (24-II-1870).
- (71) "Diario de Barcelona" (30-IV-1873), diàleg que reproduïx NIETO de SANGENIS, MERCEDES.- La I República en Barcelona, Barcelona. Universitat de Barcelona. 1974. p. 73-74.
- (72) MARTINEZ CUADRADO, M.- Elecciones y partidos políticos en España. 1868-1931. Madrid. Taurus. 1969. 2 vol. Ref. vol I p.202.
- (73) NIETO.- La I República... p. 65.
- (74) FONTANA, J.- La revolució del 1868 a Catalunya. "Serra d'Or", 108, (setembre de 1968), ps. 23-28.

(75) "La Alianza de los Pueblos" (23-I-1869).

(76) A.H.C.B. Libro de Actas Municipales del Ayuntamiento de Barcelona. Barcelona 1968. p. 1.

MARTINEZ CUADRADO de les cinc eleccions del periode que ens ocupa del sexenni aporta, en conjunt i resumit, les següents dades:

1a. Eleccions generals de diputats a Corts Constituents del 15-18 de gener de 1869:

Majoria republicana a Barcelona i Girona, totalitat a Lleida. (Vol. I, ps. 59-90).

2a. Eleccions generals de diputats per les primeres Corts del 8 a 11 de març de 1871:

Els republicans passen de 85 actes a 52. Part del món rural català favorable als carlins. (Vol. I. ps. 93-122).

3a. Eleccions generals per diputats a les segones Corts del 3 al 6 d'abril de 1872:

Conservadors 236 diputats, moderats 14; federats (52), radicals (42) i carlistes (38) en total 132. (Vol. I. ps. 125-153).

4a. Eleccions generals a diputats per les terceres Corts del 23 al 26 d'agost de 1872:

Republicans-federals 77, republicans independents 2, radicals 274, conservadors-sagastins 14, alfonsins 9, independents 3, total 379. A destacar l'altíssima abstenció. Més del 80% al País Basc i entre el 70-80% del cens a Catalunya. (Vol. I, ps. 157-185).

5a. Eleccions generals per diputats a les Corts Constituents de la Primera Republica del 10 al 13 de

Republicans-federals 343, republicans unitaris 1,
radicals 20, conservadors-sagastins 7, alfonsins 3.
Total 374 escons. (Vol. I, ps. 189-208).

(77)

En els Llibres d'Actes de l'Ajuntament de Barcelona (A.H.C.B) Almirall es reuneix amb Antoni Marqués, Luis Gomagya Serra, Ricard Ventosa, Pedro Genoves, Eduard Reig, Cirilo Montserrat, Francesc Ballester, Robert Robert, Joan Baptista Lletjet, Francesc Suñet, Joan Camprubí, Agustí Feliu, Jaume Auqué, Joaquín Capdevila, etc. i el document que constitueix el famós i polèmic jurament posterior en aquesta avinentesa, constitució de la Junta Provisional Revolucionaria és ben assequible: "Declarais bajo vuestra palabra de honor aceptar u reconocer el nuevo orden de cosas establecido a consecuencia del nuevo movimiento nacional iniciado en Cádiz y ofreceis estar dispuesto a prestarle vuestro leal apoyo y cooperación?". D'altra banda la presència, segons el Llibre d'Actes municipal, d'Almirall és irregular la dita reunió anterior del dia 2 d'octubre hi assisteix però no a les del dia 5, sí en canvi a la del dia 7.

En la mateixa acta del dia 2 s'aprova que V. Almirall fos el regidor síndic encarregat de defensar els drets del ciutadans, càrrec al qual renunciaria el 25 d'octubre. Els textos municipals d'aquest període revolucionari són encara per publicar però es pot trobar algun resum a l'estudi de CARDONA CASTRO, FRANCISCO-LUIS.- El Ayuntamiento de Barcelona...

En 1870, segons llegim a "El Estado Catalán", 93 (3-1-

1870), es torna a presentar per regidor a l'Ajuntament de Barcelona conjuntament amb L. Fons i Dalmau, J. L. Pellicer pel col·legi núm. 11 però la seva gestió a l'Ajuntament no fou massa brillant tot i ser aquest cop regidor com observem documentalment. Diguem, finalment que en el Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Barcelona (1868) consta en la reunió del 3-X-1868 com assistent i forma part, amb J.A.Clavé, de la comissió per l'Escola de Cecs però no assistirà a reunions ja que no veiem la seva signatura en el final de cada acta.

Conrat Roure en les seves memòries *Recuerdos* de mi larga vida explica la faceta política d'Almirall com a regidor a l'Ajuntament de Barcelona amb manca però de sistematització:

"Después que hubo fracasado el movimiento republicano del 69, durante el cual fue disuelto el Municipio al cual yo pertenecía, al iniciarse el año 70 tuvieron efecto nuevas elecciones, en las cuales Valenti Almirall salió concejal, perteneciendo, naturalmente, a la mayoría republicana del nuevo Ayuntamiento."

"Durante el tiempo que desempeñó el cargo, sus tareas municipales fueron un dechado de honradez y escrupulosidad"

"Terminó el período legal, sucediéndose otros Consistorios y no recuerdo porqué causa, uno de ellos fue destituido en pleno, siendo nombrado otro de Real orden."

"Era abogado del Ayuntamiento de Barcelona don Manuel Duran y Bas, nuestro inolvidable y querido maestro, que pertenecía al campo monárquico, y al cual encomendó el

Gobierno la tarea de designar a las personas que debían
representar a la ciudad en el Municipio."

/71/

"Don Manuel nos designó a Almirall y a mí, como
representantes del partido republicano, y de Madrid nos
vino el nombramiento; pero ni mi compañero ni yo
aceptamos el cargo, pues no podíamos ostentar la
representación republicana con un nombramiento que nos
confería la realeza." (II.140)

(78)

Declaració íntegra a "El Estado Catalán", 145 (24-II-
1870) on V. Almirall com a primer firmant i Josép
Balasch, Antoni Baltà, Rafael Boet, Tomàs Bosch,
Bonaventura Calvet, Josép Caralt i Matheu, Valentí
Laban, Antoni Mola, Josép Lluís Pellicer, Mariàna
Rosell, Mariàna Sans, Manuel Wherle, Victor F. Símal,
Josép Benito Costa i Jaume Pujol i Baucis escriuen:

"Los infraescritos concejales del Ayuntamiento de esta
ciudad, a V.E. acuden y respetuosamente exponen: Que en
el día de anteayer al presentarse -l'Exposició va
datada el 23 de febrer- en las Casas Consistoriales
previamente convocados por el presidente del
Ayuntamiento provisional, para tomar posesión de sus
cargos, no les fue conferida por haberse negado a
prestar un juramento que rechaza su conciencia y la
profunda convicción de sus principios políticos.
Después de pronunciadas en aquel acto por cada uno de
los exponentes las palabras "no juro" con la solemnidad
posible, ordenó el citado presidente que nos
retiráramos todos y declaró levantada la sesión pública
para tenerla secreta los juramentados, con los que dijo
quedó constituido el Ayuntamiento en conformidad a una

disposició del Governador civil, de que se dió /72/
lectura."

En el llibre d'actes municipals no s'indica aquesta discussió (ps. 19-37). "El Estado Catalán", 143 (22-II-1870) n'informa també puntualment.

- (79) Reproduïda íntegra a NIETO ~~de~~ SANGENIS, MERCEDES. - La I República... ~~española en Barcelona. Barcelona. Publicaciones de la Cátedra de Historia General de España. 1974. ps. 156-158.~~
- (80) La relació total dels noms és: Valentíñ Almirall, Rafael Boet, Valentíñ Labán, Pedre Fernández, Mançel Wherle, José Benito Costa, Francescñ Bonjorch, José Balasch, Mariàno Sans, Conradñ Roure, Jaume Girals, Pedre Pons, Manuel Solá, ~~Inesente~~ López, Federicñ Jordà, Francesc Auqué. NIETO, id. p. 157.
- (81) ROMERO, ALFONS. - El republicanisme federal empordanès. (1868-1869) (Figueras. Editorial Empordanesa. D.E.E. 1977) p. 80.
- (82) CLARA, JOSEP-JIMENEZ, ANGEL.- El federal Pere Caimó 1819-1878. (Barcelona.Pòrtic. 1975) p.93.
- (83) CLARA, JOSEP.- Els aixecaments federals de 1869 a Girona. (Barcelona. Dalmau.1973). p. 40.Més detalls a la seva obra posterior: El federalisme a les comarques gironines 1868-1874 (Girona. Diputació. 1986). ps 85-124. També J.NADAL I FARRERAS.- La revolució de 1868 en Girona. La actuación de la Junta Revolucionària provincial. (Del 30-IX al 23-X-1868). (Girona. Cambra de Comerç.1971)
- (84) IZARD,MIQUEL.- El sexenni democràtic i el federalisme republicà. 1868-1874 a Història de Catalunya.

- (85) TERMES, JOSEP.- Anarquismo y sindicalismo en España. La primera Internacional. 1864-1881. Barcelona. Crítica. 1977. 1a ed. 1965, revisió 1972 (Barcelona. Ariel).
- (86) Id. ps. 59-60
- (87) ROCA I ROCA.- V. Almirall. ps. 9-10.
- (88) HENNESSY.- p. 120
- (89) La nueva inquisición. Proceso del diputado Serraclara. Sucesos ocurridos, en Barcelona el día 25 de septiembre de 1867. (Barcelona. Libreria Española. s/d (1870)
- (90) id. p. 12
- (91) Id p. 26
- (92) Id. p. 32
- (93) "El Estado Catalán", (4-III-1870)
- (94) ROCA, ps. 9-10, GOMIS, op. cit.
- (95) ROVIRA I VIRGILI, op. cit. p. 15.
- (96) Mireia Muntaner ens fa saber (13-XII-1986) el testimoniatge directe del jardiner dels familiars directes vius d'Almirall el qual, el 1981, aproximadament, cremà grans quantitats de llibres i papers en la seva torre de la muntanya del Tibidabo.
- (97) TERMES, JOSEP.- Anarquismo y sindicalismo en España. p. 61
- (98) Almirall també es feu exponent i ressó d'altres inquietuds populars. Així la primera gran manifestació de masses de Barcelona en el sexenni, contra la política de Figuerola, és ell un dels impulsors, amb Pasqual Madoz, etc., i artifexs. (SOBREQUES, JAUME.- Història de Catalunya. Bilbao. La Gran Enciclopedia Basca. 1980. IX, 438.

(99)

TORRENT J.-TASIS, R., - Història de la premsa catalana, Barcelona, Bruguera, 1966, I, 232 i ss.; IZARD, - El sexenni... p. 214 i JUTGLAR, - Pi y Margall, I, 442.

El biògraf Font esmenta (La vida... p. 170) com Almirall fou detingut a Montjuïc arran la nova vintuda d'un capità general. Amb aquestes dades escasses hem localitzat els dos capitans generals del període on coincideixen Rius i Tauler i l'Exposició Universal. Són Ramon Blanco nomenat el 14-X-1886 que pren possessió el dia 19 i Arsenio Martínez Campo nomenat el dia 24. Consultada la premsa del període no hem trobat cap confirmació. El 1886 el "Diario de Barcelona" del 19 d'octubre de 1886 publica com el dia 16 Almirall lleu el discurs del Cobden Club en la sessió inaugural del Centre Català sense fer cap esment a possibles detencions ja que, sens dubte, se n'haquera fet rassó atesa la personalitat pública d'Almirall. Es per tant dubtós que el 1886 fos detingut. El 1890 estava convalescent del primer atac d'apoplexia i si bé la popularitat havia minvat tampoc hem trobat dades específiques. Hi havia greus rebomboris socials a Manresa i vaques a Barcelona fins a l'extrem que arriben forces militars noves a Barcelona, el governador civil González controla el dret de reunió i el de manifestació segons el ban del dia 23 de juliol. Les Tres Clases de Vapor són element bàsic en l'agitació obrera i si bé podria ser possible que fos detingut dubtem que Rius i Tauler prenqués la iniciativa, com afirma Font, de denunciar a Almirall el 1890 davant el capità General. A manca de més dades ens

limitem a indicar que no fos una confusió de tradició oral, la detenció que patí durant el sexenni o bé un error d'atribució de protagonista.

Diguem, finalment, que el batlle Rius i Taulet el maig de 1886 cedi el Saló de Cent de l'Ajuntament als Jocs Florals i obri la sessió. Era el president Valenti Almirall i suposem poc elegant uns mesos després el detingués. En aquest acte del 2 de maig de 1886 Rius parlà publicament en català i, segons llegim a "L'Arch de Sant Marti" (núm. 149, 9-V-1886), la festa "fou tota ella en català" en no haver-hi discurs del Governador.

(100) "Diari Catala", 438 (9-IX-1880)

(101) "Cal tenir present que la numeració del Diari Català" és a cops, errònia i pot prestar-se a confusió per a la qual cosa cal prendre-la amb reserva i fiar-se més de la datació. Amb tot la posem com a referència puntual.

(102) "Diari Català", 598 (4-IV-1881)

(103) Els càrrecs són:

- V. Almirall president
- J.M. Vallès i Ribot vice-president
- LLorens Ardid vocal
- A. Feliu i Codina vocal
- Josep Roig i Minguet vocal
- B. Roura vocal
- Eugeni Litran secretari
- Pere Sacases secretari

"Diari Català", 616 (22-IV-1881)

(104) Reunión federalista, "Diari Català", 622 (28-IV-1881)

(105) E.FIGUERAS- G. SERRACLARA- J. RAMON GASSOL- F. RISPA- F. PUIGJANER- A. SARDA- M. BALTA- J. PLA- R. BOET- N.

BUXO- Comunicat. "Diari Catala", 622 (28-IV-1881)

(106)

El document amb el que s'anuncià la dimissió d'Almirall és ben significatiu atès que aporta més dades a la ruptura amb Fi:

"COMITE DEMOCRATICO FEDERALISTA DE BARCELONA

Correligionarios:

Un acto tan sensible para nosotros como inesperado para nuestros conciudadanos, nos obliga hoy a dirigir la palabra.

Nuestros distinguidos compañeros y muy queridos amigos don Valentín Almirall, don Pedro Sacases y don Antonio Feliu y Codina, impulsados por respetables dissentimientos de índole política, que no hemos creído ni podido extinguir a pesar de nuestros esfuerzos, han presentado su dimisión de miembros de este Comité, elegido por vosotros para dirigir el partido y para defender y propegar los principios federales a que rendimos constante e inextinguible culto. Con honda pena, pero sin vacilar un solo instante, hemos aceptado aquellas dimisiones, aconsejadas por la necesidad y dictadas por el deber, exponiendo nuestras caras afecciones personales al interés del partido y ratificando una vez más nuestro firmísimo e inalterable propósito de trabajar sin tregua y sin enervadores desfallecimientos por el triunfo de nuestros ideales políticos, por la autonomía y el pacto, por estos principios con tanta elocuencia defendidos en la elevada esfera científica como claramente desarrollados en reglas de organización práctica por el profundo

filósofo y eminente hombre de Estado, don Francisco Pi y Margall, jefe de nuestro partido, en su reciente y gloriosa excursión por las provincias españolas. /77/

Esta separación dolorosa, que las circunstancias han hecho inevitable, no altera en lo más mínimo nuestras arraigadas convicciones, ni debilita nuestra fé, ni amengua nuestro entusiasmo. Hoy, como ayer, y como siempre, pensamos y queremos que los grupos de modernas provincias, que fueron en la antigüedad naciones algunas de las cuales consevan aun la lengua, la literatura, las leyes y las costumbres de la época de su independencia, constituyan los futuros Estados de la democrática federación española. Pero si bien es cierto que nuestra decisión y energía no han sufrido menoscabo, no lo es menos con estas tres vacantes y la producida en 5 de abril próximo pasado por don E. Demetrio Dayans, el número de miembros de este Comité ha quedado tan reducido, aunque no en minoría, que a pesar de su buen deseo, se vería en la imposibilidad de llevar a cabo los grandes trabajos de organización y de propaganda que tiene en proyecto y la reunión de un congreso federalista catalán ya acordada, si nuevos correligionarios no vinieran a llenar las cuatro bajas que hoy hay en la corporación directiva del partido federalista de Barcelona. En este sentido convocamos a todos nuestros ciudadanos que estén conformes con nuestras ideas políticas y acepten la jefatura del ilustre repúblico don Francisco Pi y Margall, para que procedan a la elección de cuatro vocales que formen parte de este comité bajo las siguientes

Primera - Todos los electores votarán en una candidatura los cuatro vocales que se elegirán en votación secreta por sufragio directo.

El acto de la elección tendrá efecto el domingo 10 del corriente, en el local y horas que se anunciarán oportunamente.

Segunda - Tienen derecho a votar todos los demócratas federalistas que como este Comité acepten las ideas políticas y la jefatura de don Francisco Pi y Margall, y se hallen provistos de antemano de las cédulas electorales de que se hablará en la base siguiente.

Ninguno será admitido a la elección sin exhibir dicha cédula que no podrá ser reemplazada de manera alguna.

Tercera - Las cédulas electorales se repartirán todos los días desde el lunes próximo hasta el sábado 9 del corriente, desde las tres hasta las cinco de la tarde y desde las nueve hasta las once de la noche, en el local del Centro democrático federalista situado en la calle de la Paz de la enseñanza núm. 6 piso 1. a todos los que acrediten su personalidad por medio de un documento oficial cualquiera, entendiéndose por tal el que lleve el sello de una oficina pública.

Cuarta - Durante la primera hora de la elección se designará la mesa definitiva en votación secreta, cuyo acto será presidido por un miembro de este Comité, a quien se le agregarán de entre los concurrentes en calidad de Secretarios los dos ciudadanos más jóvenes.

Quinta - En el acto de votar cada elector, se comprobará su cédula con la matriz del libro talonario y se sellará por el presidente de la mesa.

Sexta - La elección empezará a las nueve de la mañana y terminará a las cuatro en punto de la tarde, observándose en todos los actos e incidencias a que pueda dar lugar la elección, las prácticas establecidas en las votaciones oficiales.

Séptima - Serán proclamados miembros del Comité los cuatro candidatos que obtengan mayor número de votos.

Barcelona 1 de julio de 1881."

El Vice-Presidente J.M. Vallés y Ribot - Vocales: Lorenzo Ardid, J. Roig Minguet, Baldomero Roure - Secretario, Eugenio Litrán.

Cf. a "El Diluvio". (4-VII-1881).

- (107) "Gaceta de Cataluña", (17-VII-1879)
- (108) Jurat del Certamen del Centre Catalanista Provensalench. "Diari Català", 419 (22-VIII-1880)
- (109) "Diari Català", 494 (20-XII-1880)
- (110) "Diari Català", 414 (17-VIII-1880)

- III EL COMBAT PERIODÍSTIC PER LA CONQUESTA DE L'OPINIÓ
- 3.1 "El Estado Catalán" un diari nat a Barcelona (1869-1870) i mort a Madrid.(1873).
- 3.2 "La Campana de Gràcia". (1870).
- 3.3 El "Diari Català".(1879-1881).
- 3.4 Altres col.laboracions en premsa: "La Imprenta", "L'Avens", etc.

Almirall després de la revolució inicial el mes de setembre amb el fracàs participatiu com a regidor municipal de Barcelona s'adona de la poca incidència del republicanisme federal català en el conjunt de l'estat. El maig de l'any següent amb el Pacte de Tortosa significà que s'obria una nova via mitjançant el pacte per arribar a l'objectiu final. Almirall no creu en la via insurreccional tot i ser del grup intransigent i mai el trobarem amb un arma o una proclama insurgent a la mà. El seu combat és intel·lectual i polític. Així el juliol del 1869 treu al carrer un diari amb l'explícit títol d' "El Estado Catalán" amb la finalitat de "reconvertir" un poder que inicia les seves mesures polítiques amb la dissolució de les Juntes Revolucionàries Provincials. Els republicans catalans mantenen una terrible dualitat: el seu sentiment pre-nacionalista els impulsa a la proclamació constant de l'Estat Català dins el marc de la república federal però el seu sentiment solidari de republicanisme els fa actuar conjuntament amb la resta de l'estat on les dialèctiques socials en lluita no són tan clares com a Catalunya on hi ha un triomf electoral repúblicà, un sentiment fortament arrelat de diferenciació, l'aspiració proteccionista és constant de tot el segle i, fins i tot, ultima ratio, arriba a haver-hi, en ocasions, cinquanta-mil homes republicans armats.

La divisió entre els benèvols i els intransigents o sigui entre els partidaris de la descentralització des de Madrid, una federalització pactada des del poder i els partidaris del pacte des de baix, des de les regions lliures que s'establirien

lliurament des de la igualtat, va produir nombroses divergències tàctiques en moments on la unió de les files republicanes haguera portat a conseqüències segurament diferents. Afegim que dins el sector republicà federal intransigent hi ha els partidaris de la via insurreccional amb el que comporta encara més de manca de cohesió. Finalment els sectors amb potència socio-econòmica com la burgesia contemplaran amb temença l'increment revolucionari verbal amb mesures reals de canvi a nivell local i amb preocupació per l'onada verbalista de la lluita social en ascens. La Comuna de París el 1871 significarà el punt àlgid de la reacció que arribarà a sospitar la similitud dels fets amb el veí país i per tant activarà les seves preocupacions tot aïllant els "intransigents", acusats de separatistes mentre el reformisme anirà implantant-se de la mà de Pi i Margall.

Almirall s'adonà que convé exposar el pensament federalista amb profunditat i extensió, sota la bandera federalista s'hi agrupava de tot i aquesta amalgama conjuntural i mixtificadora el sublevava, els seus opuscles i llibres -com les famoses Bases para la Constitución- no arribaven a tenir l'ascendència que anhelava i era lògic en uns moments que era relativament fàcil crear un diari tant des del punt de vista legal com industrial o tècnic que fes nèixer una plataforma per arribar a exposar el seu pensament amb possibilitats d'èxit en les masses. Aquest és l'origen d'"El Estado Catalán", un periòdic on el catalanisme surarà am un ambient redaccional amarat de republicanisme federal mentre les masses obreres van desilusionant-se, augmenta l'abstencionisme electoral i s'estableix clarament la diferència

entre el Madrid liberal centralista i la Barcelona federal descentralitzadora. Aquesta serà la raó de fons ^{en proclamar-se la República,} per a la qual, el 1873, "El Estado Catalán" vagi de Barcelona a Madrid. Es clar que de la mateixa manera que fracassà l'aspiració federal intransigent des de la perspectiva d'estat el diari haurà de tancar l'edició madrilenya mentre l'amargor i un cert sentit d'impotència s'apoderarà dels ànims dels republicans federals impotents per a dur a les conseqüències lògiques el seu combat de setembre de 1868. (111) El fracàs federalista durà a la via directe a les masses obreres, desenganyades d'una opció burgesa i delmades per la mà dura de la política militar repressiva de la Restauració i durà a les files catalanisme els federals que també es desenganyen del pacte igualitari amb la resta de les regions espanyoles, amb estructures socials i econòmiques diferents a la catalana.

3.1 "El Estado Catalán", un diari nat a Barcelona (1869-1870); mort a Madrid. (1873)

Aquest periòdic té dues etapes marcades per la seva ubicació geogràfica, en la primera, barcelonina, va del 15 de juliol de 1869 al 18 de juny de 1870 i en la segona, madrilenya, va del 8 de març a l'11 de juny de 1873. En la ^{inicial} primera etapa aparegueren 227 números, si ens fem de la numeració oficial, i en la segona 76 més el full extraordinari de comiat del dia 11. Podem considerar-lo com una prolongació d'"El Federalista", el periòdic bi-setmanal que, també en castellà, aparegué de l'octubre de 1868

fins el març de 1869 com a òrgan del Club dels Federalistes, exactament amb el subtítol "Periòdic Democràtico-Republicano". El subtítol d'"El Estado Catalán" era "Diario Republicano-Federalista Intransigente" en la seva edició primera i en la segona madrilenya "Diario Republicano-Democrático Federalista".

Almirall fou director dels dos periòdics polítics i en el prospecte publicat al número inicial (112) desglossa l'objectiu;

"Si hasta el presente la falta de un diario republicano federalista cual la importancia de nuestra ciudad requiere, ha sido solo un motivo para que nos sonrojáramos al observar que lo tenían y conservaban poblaciones inferiores, desde hoy en adelante esta falta causaría á nuestras ideas perjuicios quizás irreparables. Con dolor, aunque sin asombro ni sorpresa, vemos que la revolución de Setiembre se esteriliza y que, si el pueblo español no lo remedia, pasará como uno de los tantos movimientos infecundos que manchan nuestra historia contemporanea. Y mientras estamos observando con amargura... (que) Barcelona no ejerce en los destinos de la patria aquella influencia legítima y benéfica que ejercer debiera por su cultura y por el mayor movimiento de ideas que la agita y á que le dá derecho su importancia."

Tot seguit l'editorial fundacional fa referència a la intencionalitat de ser "en lo posible" òrgan del partit federalista català, es manifesta defensor d'un federalisme com el suís o el nord-americà allunyant-se "de esa cosa híbrida que algunos han dado en llamar federación", es proclama intransigent -"Entre los unitaristas y nosotros media un abismo"- i exalta els

lemes del 1879 tot fent-ne el panegíric: llibertat "para todos, para amigos y adversarios", la igualtat -"la igualdad es la base de la democracia"- i la fraternitat -"bello ideal de la democracia: á la fraternidad entre los individuos, á la fraternidad entre las agrupaciones"- i acaba la declaració de principis:

"No somos políticos de oficio: todos los redactores y colaboradores vivimos de nuestro trabajo ó de nuestras rentas; los que para vivir necesitan mendigar del presupuesto, hasta compasión nos inspiren, y nada esperamos de la política más que la felicidad de todos, y por consiguiente la nuestra como ciudadanos."

Dels trets essencials en la vida del periòdic direm que tenia la voluntat de millorar el seu aspecte extern, eren quatre pàgines a quatre columnes, (113) i quinze dies després el naixement ja anuncien que faran edició de tarda (114) i que tenen encarregats nous cossos de lletra tot fent una crida:

"Republicanos: continuad favoreciéndonos con vuestro apoyo, y podremos dentro de muy poco tiempo ofreceros mejoras que pongan nuestro diario al nivel de los demás que se publican en Barcelona, y le hagan digno de este gran partido." (115)

Arran els fets de setembre el diari es veu obligat a fer una pausa. Així el número 75, en edició de tarda, corresponent al dia 27 serà el darrer que aparegui fins el 16 de desembre que no apareixerà, en edició de matí, el número 76. El 17 de desembre, arran la censura i tot criticant-la apareix amb les quatre

pàgines en blanc acompanyades de l'ordre de suspensió del governador civil incomprensiblement però seguirà apareixent diàriament fins el final.

El 25 de setembre, en desarmar-se les milices de Tortosa i Tarragona, "El Estado Catalán" publica un tràgic editorial tot informant als lectors que una comissió del diari va visitar al Comitè provincial demanant la celebració d'una conferència i escriu:

"Si el gobierno, obedeciendo el espíritu de imprudencia y de error que le domina, persiste en llevar adelante su inicuo propósito -desarmament de las milices- y se derrama sangre, y la libertad se pierde, y nuestra amada patria entra en un periodo, sin precedentes por lo funesto, caiga sobre el gobierno la responsabilidad de todo. Nosotros lloraremos lágrimas de sangre, pero jamás de arrepentimiento pues que nuestra conciencia está tranquila. Preferimos la suerte de víctimas, al deplorable papel de verdugos. Por esto si caemos, caeremos con orgullo, con el orgullo que siente el que esta seguro de haber cumplido con su deber."

"¡La libertad agoniza: la revolución ha muerto! Los minutos son ya siglos y quizá cuando se lean las presentes líneas, el atentado se estará ya consumado. Republicanos federalistas no analicemos en estos momentos quien ha contribuido a ello. Probemos si se encuentra algun medio extremo para salvar la revolución. Republicanos federalistas: la patria está en peligro. Demos en alta voz y con todas nuestras fuerzas el grito que, si

somos débiles. no podremos ya dar dentro de poco. ¡Viva la República democrática federal!

La redacció fou amenaçada per "la gente que se atreve á llamarse gobierno de la España con honra" (117), el director V. Almirall fou pres així com dos redactors, Antoni Feliu i Codina i Emili Morros, que varen ser duts al vaixell de guerra que al port barceloní feia tanmateix de presó.

El periòdic contenia un santoral "Diario de las familias", informació dels horaris ferroviaris així com de diversions públiques, sobretot de concerts i teatres i la primera pàgina seguia ocupada per l'editorial o article de fons de caràcter polític, les altres tres pàgines tenien informacions breus de Barcelona, de caràcter polític, així com de Catalunya i Espanya, Correo Estranjero eren notes copiades de la premsa externa i els telegrams, anuncis oficials, secció comercial i publicitat tancaven l'edició. A més de constituir una plataforma de cohesió i informació dels republicans federals intransigents "El Estado Catalán" dinamitza diverses iniciatives com per exemple l'inici de subscripcions d'ajuda pels "ciudadanos que gimen en la emigración... por ser muchos los que pasan grandes penalidades en el extranjero". (118)

Almirall publica, signant-los, 25 articles sense comptar els comunicats breus o les declaracions col·lectives i els dubtosos que li podem atribuir. En tots els articles respira la voluntat de dinamisme didàctic, la captació d'adeptes, la divulgació d'un federalisme actiu i l'exposició d'un pre-nacionalisme que rebutja la independència però proclama l'autonomia dins la federació.

(119) Almirall és capdavanter en les reivindicacions contra la política del govern en defensa de l'ordre públic (120), contra l'estat de setge, (121) l'ordre públic (122), critica els excessos militars (123) i naturalment rellança el federalisme com a doctrina del futur:

"Hagan los trabajos que gusten los periódicos madrileños, escriba cuantos folletos quiera García Ruiz, desorganizámonos cuanto podamos. Podrán retardar algunos días la federación, podrán continuar explotándonos algun tiempo, pero están seguros de que la primera revolución que se haga en España, será en sentido federalista." (124)

Conseqüent amb els principis del Pacte de Tortosa, Almirall publica l'edició de Barcelona com a crítica constant vers el republicanisme unitarista, òbviament també vers la reacció, sigui la carlista o la conservadora burgesa, oposant-se al Pacte Nacional i declarant-se no lligat a "La Igualdad" i a Madrid, (125) i serà també conseqüent quan proclamada la primera República ¹⁹¹¹ ~~l'1~~ de febrer de 1873 vulgui intervenir-hi ideològicament quan només uns dies després, el 8 de març, aparegué el primer número de l'edició madrilenya. Una edició que s'anomena "tercera época" indicant que entre el juny de 1870 i el març de 1873 n'aparegué una segona però malauradament, cas d'existir, no se'n conserva cap en biblioteques públiques. (126)

En l'edició de Madrid, Almirall publicà, signant-los, 35 articles centrats tots ells, tret d'algun esporàdic dedicat a algun aspecte conjuntural -toros, dos de maig...- a impulsar les forces

federalistes intransigents vers la polarització de la República naixent en el sentit d'aplicació d'un programa suficientment excoent no només en el Pacte de Tortosa sinó, bàsicament en dos importants textos, ja publicats anteriorment, de gran transcendència en l'anàlisi del pensament del propietari i director d'"El Estado Catalán". Són les Bases para la Conservaciones sobre el modo de plantear la confederación en España por el Vicepresidente del Club de los Federalistas (1866) i Idea exacta de la federación, la República Federal Española. Datos para su organización por el director de "El Estado Catalán", (1869). (127) Aquests dos textos són els anteriors ideològics que la lluita política duta al centre de l'Estat des d'una posició crítica, no separatista però sí descentralitzadora i federalista, passava en qüestió.

Com ha indicat González Casanova (128) les Bases para la Constitución Federal de la Nación española y para la del Estado de Cataluña són un projecte d'articulació de l'estat de Catalunya en la nació espanyola, no de la nació catalana en l'estat espanyol. I el mateix té la seva transcendència atenent la voluntat d'Alairall en proclamar-se partidari de l'autonomia i no de la independència.

Des del Club dels Federalistes i les seves publicacions les Bases significaran la cristallització política d'una voluntat de transformar la revolució de 1869 en un asentament formal d'Estat fix, en una decantació vers la fórmula federalista del ple respecte a les sobiranes de les parts integrants del conjunt.

Basant-se en la pluralitat de l'Espanya del seixenni Almirall fa una labor de divulgació, de sensibilització, un text curt escrit sobressadament i amb un rigor tècnic però que té base en un "sistema polític representatiu de la pluralitat regional històrica i de la seva base popular" (129) La transcendència de les Bases, prou analitzades d'altra banda, tenen, doncs, un valor de prolegomen del pensament d'Almirall en la seva concepció de democràcia real popular, fora la censal minoritària, de participació sobirana dels diversos pobles en el poder global, de descentralització en definitiva tot assumint per Catalunya una política autònoma que dins la concepció federal de l'Estat espanyol seria la fórmula per organitzar el nou ~~ap~~horama sortint de 1868 amb un reconeixement de les llibertats ofegades per l'autoritarisme.

Almirall siona la Idea Exacta de la Federación o La República Federal Española. Datos para su organización, com director de "El Estado Catalán". Té dues edicions, 1869 i 1873, la segona amb una clara finalitat intervencionista en existir ja la República (130) i Almirall va directament al centre d'estructura de poder: abans de grans principis constitucionals, exposa a la Introducció, de llibertat i igualtat vol que s'articuli un estat amb mecanismes interns en la forma de poder sigui la democràtica. Indica que els enemics polítics seus accepten les declaracions programàtiques però no "llegan ni un ápice en la que ~~es~~ una qüestió secundària de forma de gobierno". (131) Vincula la federació a l'aliança i aquesta a un contracte entre pobles o estats amb sobirania on es limiten les respectives soberanies (llibertats) que queden

limitades tot creant un organisme superior que és el conjunt dels estats. En federar-se, doncs, "Estados o pueblos, abdicen una parte de su soberania en el conjunto, y como los mismos Estados conservan la otra parte que no han expresamente renunciado, es evidente que la federación supone división de soberania." Per tant cal proclamar, abans de la constitució federal, la sobirania de les parts; és a dir la independència dels pobles amb la qual cosa pot anar-se ja a la ratificació de l'obra de conjunt. Passa revista després d'estudiar la sobirania dels estats federats als objectes del contracte de federació, als mitjans que disposa la federació per a garantir la independència dels estats federats, a la garantia de la llibertat dels ciutadans, als mitjans que puguin emprar-se per a garantir aquesta llibertat, a l'harmonia del poder sob la federació, a les institucions que dona vida al contracte de federació: Assemblea Federal, Poder Executiu, Tribunal Federal, tot analitzant també les atribucions, l'exèrcit i marina federals, etc, amb una clara intenció divulgativa i sense penetrar a fons en determinats aspectes col·lètics.

Per exemple qui ha de federar-se? Raona que les "provincias" de temps de Ferran VII "Aragó, Catalunya..." però no les matitza amb les problemàtiques de cadascuna. La qüestió de les colònies - Cuba, Puerto Rico, Filipines... - tampoc queda resolta en deixar-ho a la lliure voluntat, potser en el fons hi ha la idea latent que han de ser independents però el fet d'estar en guerra impossibilita la llibertat d'opinió.

Els dos textos, Bases i Idea, al marge de les contradiccions internes que han indicat els analistes que s'han ocupat d'elles

(132) tenen el gran mèrit de ser la primera obra de conjunt que esbossa un planteig de solució per les relacions entre Catalunya i Espanya des d'una posició alhora de plena intervenció en la fórmula de l'estat en conjunt. L'inici de les tensions teòriques, contrapunt de les reals de derivacions econòmiques o socials, farà que Almirall tanqui l'etapa federalista en adonar-se del fracàs, recordem l'etapa madrilenya d' "El Estado Catalán", quan els partidaris de la república unitarista, fins i tot amb la passivitat d'un Pi i Margall, tinguin el domini del títol del poder i la continuació d'aquests textos teòrics, el Pacte de Tortosa del 1868 (133) s'abocui vers un camí sense sortida. En arribar la Restauració i la reflexió que en fa Almirall el 1876 i 1877 és clara, desembocará en l'intervencionisme ja únicament en el camp català: els Escritos Catalenistas (1878), el "Diari Català" (1879) per acabar ~~en~~ el 1886 amb La Catalenisme, la Resposta a Núñez de Arce, etc.

Almirall creu que el catalanisme té un lloc dins l'Estat i aquest lloc és la participació no la separació, rebutja l'organització creixent que ailla el catalanisme acusant-lo de separatista. El federalisme no és ni separatista ni centralista i aquest serà el seu cavall de batalla. La confusió teòrica derivada de la manca de mitjans per a fer conèixer el pensament federalista és notable. Almirall i els federals intransigents no són separatistes creuen en la federació i d'aquí a la construcció d'un estat federal en règim d'igualtat. Per arribar però en aquest objectiu cal arribar a la independència formal de les parts - comarques o regions- per establir la federació pactada lliurement

i voluntàriament entre totes les parts des d'una associació d'igualtat. Es veu clar que la independència, l'autodeterminació és purament formal per arribar a una situació superior basada en el pacte federatiu per establir l'estat federal de baix a dalt. La guerra és el centralisme que encarna Madrid amb unes Corts no representatives almenys des de Catalunya, d'una voluntat majoritària.

Josep Termes cita recentment un text d'"El Estado Catalán", l'editorial del 25 de març de 1870, on queda clarament exposat (134) l'anhel de la llibertat de Catalunya dins la federació espanyola:

"El Cataluña se rige por sus leyes propias, el estroya su soberanía por sus propios fines, otra sería su situación, otra su estructura. Si antes de ahora esta idea no se ha manifestado la guerra de obtener el feliz resultado de conservar la unidad española, dando la independencia a las provincias que la forman. Por fortuna el odio se ha encontrado, y hoy el grito de ¡Viva Cataluña! no expresa una aspiración separatista es el grito que ha de preparar la federación de los estados españoles."

Aquest editorial, titulat precisament ¡Viva Cataluña! és un element més de claretat del federalisme pre-catalanista que significa l'intent de vertebrar una Catalunya diferent en el marc estatal. Quan aquesta via federalista es trenqui pel reformisme o la reacció militar, el federalisme es replagarà adoptant la via plenament catalanista malgrat la impotència d'arribar a la federació ateses les diferències entre les diverses parts de

l'estat.

La simple lectura dels títols dels articles que publica a "El Estado Catalán" és prou il·lustrativa: fixem-nos només en la concepció de la paraula intransigent que per diversos estudiosos és considerada la radicalitat que amb el factor carlista bélic feren trontollar les bases republicanes. Per Almirall però, i recordem que en les crisis de març i abril actua de fre des de Madrid per aturar la "impaciència" dels seus correligionaris barcelonins en proclamar la federal, aquest mot és, d'altra banda, tot un progrés:

"...mientras algunos vacilaban y veían al partido en situación de tener que tratar con los más ó menos eficaces al tiempo, nosotros insistimos en algo ó en mucho, nosotros insistimos siempre que la naturaleza misma de las ideas que defendíamos nos impedían transigir en lo más mínimo, porque toda transacción, aunque poco importante en apariencia, debía ser nuestra muerte: nos titulamos intransigentes, porque queríamos siempre ó todo ó nada, ó federación republicana y democrática, ó estar en la posesión, sin que nos importara que sea camino paradero más largo si había de ser más seguro, y real y efectivamente más corto. (...) Nos titulamos intransigentes, porque lo que nos preocupaba y preocupaba todavía con la proclamación de la república federal, no es la dominación del partido á que pertenecemos, sino un cambio radical y completo en el modo de ser de nuestra patria, que le permita acabar con la explotación á que todos los partidos la han sujetado, empobreciéndola y deshonrándola." (135)

"El Estado Catalán" serà la plataforma que aglutinarà tot aquest sector de radicalitat (136) i en ell Feliu i Codina, A. Clavé, Altadill, L. Fons i Dalmau, C. Gomis, J. L. Pellicer, E. Morros, V. F. Simal encapçalats per Almirall faran l'aventura de dur el periòdic a Madrid en una salutació de caràcter ferotge pels qui han de ser els seus lectors i subscriptors madrilenys. No serà estrany que, un diari "Imprentado en provincias y publicado en Madrid" que vol imposar o divulgar el seu criteri a la capital que vol "llepar per todos, examallarlos y explotarlos todos" coroni amb el fracàs el seu esforç. Vegem alguna xifra de difusió: "El Estado Catalán" és el diari número 17 amb 303 i 236 ptes. pagades per franquig el maig i juny de 1873 respectivament mentre el primer diari -"La Correspondencia"- té 3.456 ptes. en les dues dates indicades. (137)

La difusió del timbre indicava, amb reserves (138) el valor del que es pagava per la tramesa d'exemplars fora pleca i ens mostra com "El Estado Catalán" estava en una posició de franca inferioritat davant els fabulosos envios que feien els diaris majoritaris -"La Correspondencia", "La Igualdad", "El Imparcial"- que amb l'acarament que hem fet per la sèrie de diaris madrilenys de major difusió fora de Madrid concorda també notablement (139) amb la relació que hem vist extreta del mateix "El Estado Catalán."

Hem de considerar les 303 ptes. que paga el diari "El Estado Catalán" el maig del 1873 com a promig estable anual i no només d'un mes, el mes següent en pagà 236. Dels 17 diaris que inclou

aquesta sèrie "El Estado Catalán" tindria deu diaris pel damunt i set per sota, dels de més difussió, és clar.

Es clar que era un periòdic adreçat específicament a la militància, tenia quatre pàgines a quatre columnes i el llarg dels seus 76 números, més el full extraordinari de comiat, manté en la primera pàgina la secció doctrinal i la política, en la segona els despatxos telegràfics, les notícies breus d'altri, premsa afi, etc i la vida parlamentària, o secció oficial, en la tercera la secció de varietats, notícies breus i més despatxos telegràfics i, finalment la darrera per publicitat, curses i esportacions. (140)

El dia 14 de febrer de 1873 es proclama la República federal com a govern de la nació. Pi va retirar-se de la política activa el dia 8 ^{de juny} fastiguejat per les discussions personalistes de les Corts, José María Oriense, el president de l'Assemblea, dimití el dia 9, Figueras va fugir a França el dia 10 i Pi va haver de fer-se càrrec malgrat la renúncia del govern de conciliació. El mateix dia que "El Estado Catalán" s'economia, el "Diario de Sesiones" publica el lema del nou govern: "Nuestro programa es salvar la República y el orden". Vailés i Ribot, diputat intransigent, denuncia, el dia 18 d'aquest juny revoltat com tot el sexenni, la política d'un govern dèbil que com els anteriors mirava la dreta en conflicte armat amb les sublevacions cantonals, Sevilla i Cartagena el mes següent, etc. Almirall contemplà, des de dins, de Madrid estant, l'aparell immaculat d'estat, de conspiracions constants, d'intents de cops militars, i a partir de la frustant experiència encetant una altra singladura:

"cuando contemplamos las posibles convulsiones de la acción de nuestra patria, maravillados amargamente sus males; maravillados amargamente que un conjunto de circunstancias extraordinarias hayan hecho imposible hasta la prueba de nuestro sistema."

"Nos retiramos, pues, desalentados, sin esperanza en la salvación de España, pero sin que haya menguado en lo más mínimo la fe en nuestros principios." (141)

Almirall dona però un darrer cop d'esperança, si el poder públic reacciona, no posant els noms de federal sense contingut sinó aplicant els pactes ja explicitats, "nos despedimos por pocos días" però si tot segueix igual "lasciate ogni speranza" i, avarament, en repetir la frase de Dant a tots els espanyols.

3.2 "La Campana de Gràcia"

El primer número del setmanari aparegué el 8 de maig de 1870, només dos mesos després els avilots i el to satíric, republicà i anticlerical acompanyà en tota la vida el periòdic que feia F. Soler, C. Roure, A. Feliu i Codina, Manuel de Lasarta, Almirall, J. M. Bartrina, etc., bona part de l'equip el tornarem a trobar en el "Diari Català" uns quants anys més tard. (142) Almirall, amb el pseudonim de Pere Nolasco hi publicà diversos articles ja des de l'inici com Valà, tussim primer al número 1 però el qui desperta més polèmica fou el breu L'

aristocràcia de espanyola (143), una àcida crítica contra els "senyors feudals" que imposaven la tradició com a norma i eren enemics del progrés i el liberalisme.

"La Campana de Gràcia" va ser inspirada i batejada per Valentí Almirall. És important de consignar aquesta dada atès que el periòdic fou potser la publicació política satírica i humorística que més difusió tingué en la història atzerosa, com el país, de la premsa catalana. Republicana, laica -anti-clerical- i federal tenia un ideari, compartit en gran part per Almirall, que la feu ser popularíssima. Miquel i Vergés fa referència al programa polític tot indicant com a partir del número 25 elimina el subtítol de "Setmanari bilingüe" i es fa íntegrament en català i prengué un ardit to de defensa del catalanisme i la cultura catalana com l'elocí als Jocs Florals (núm. 54) malgrat que posteriorment, d'acord amb l'evolució del seu director J. Roca i Roca, després de l'inici d'Antoni Serra, criticarà el segon Congrés Catalaniata, les Bases de Manresa, etc. tot i la defensa de posicions favorables al llibrecensurisme. En definitiva, "La Campana de Gràcia" es va oposar a una concepció política del catalanisme tot i ser enemiga també dels homes de "La Renaixensa". Ementes Miquel i Vergés el sentit d'estructuració i pertinència a l'estat però amb interès per la salvaguarda de la identitat:

"A Madrid feien secret aquest dia que aquí a Catalunya havíem proclamat l'independència. No l'independència de Catalunya no l'hem proclamada, ni la proclamarem, en l'interès que tenim de no disgregar la unitat espanyola. L'independència dels catalans el

que llibre proclamada, i no ens la desmentirà ningú, ni ningú podrà
 doblegar-la, tenint-la com la tenim, dintre de l'ànima, i
 cobrint, com sempre, ab la nostra sang, ja pot fer Madrid tot lo que
 vulga aquí no ens vendrà per nos nostre caràcter, ni per nos
 renunciarem a nostres aspiracions." (144)

El número 1.000 de la revista, igual com el 2.000, ens aporten
 diverses dades per a un més gran coneixement (145) ja que el
 director Roca i Roca en l'article *Bosquejo històric. Antecedents*
 del número del milenari recorda la fundació, els tiratges, les
 vicissituds, etc.

En aquest número 1.000 hi ha diversos treballs commemoratius a
 càrrec de C. Gumà, Manuel de Lasarte, J. Güell i Mercader, J.
 Corcuel, Apel·les Mestres, E. Vidal i Valenciano, Albert Llanas,
 Eduard Toda, Frederic Rabola, Conrad Roure, Artur Vinardell, F.
 Genar, Anton Felix i Codina, etc. i trobem l'únic poema publicat
 que hem vist de V. Almirall:

"Quia l'editor un treball meu demana,
 crebar vull si emillo una poesia,
 transportant-me així al temps que n'escribia
 del número primer de LA CAMPANA.
 Sé greu que no hi daré forma galana;
 més la il·lusió de Faust me ploma quia,
 Y un breu instant, al correr, m'alivia
 del pes dels anys de fetxa tan llunyana.
 I tot siba mudat! Tot, menes la rutina

de nostres imprevisió y costums llauradas,
 llavoras, lo canó y la serrabina
 nos arruïaven en funcions guerreras;
 avui en plena pau, cerquem la ruina
 fent una Exposició... però ab dotenas."

Almirall contentutí de Roure, Lasarte, Soler, Feliu i Codina... a la Llibreria Espanyola, publicà només en la primera etapa de la revista amb el pseudònim de Pere Nolascó del qual Joaquim Aymami diu que era un "pseudònim que, segons veus, amaga el nom d'un gran i malaquanyat patrici, pare del regionalisme." (146) Els articles que publicà són però escassos (147) i, tret del famós i polèmic L'aristocràcia de Espardenya, no aporten cap clarificació política. En aquest àmbit es contempla la fermesa de la crítica social i del retrat polèmic tan semblants a L'Espagne telle qu'elle est vuit anys després. La crítica que en fa l'ampliaria posteriorment, en la perspectiva de la renovació del dret civil, de l'estructuració de la família, en la sèrie d'articles Costums rànçias de la terra del "Diari Català" el 1879.

3.3 El "Diari Català", (1879-1881)

El "Diari Català" constituí una de les activitats d'Almirall més reeixides i que li atorgaren més popularitat. L'existència d'un quotidià, el primer exclusivament en llengua catalana, que des del 4 de maig de 1879, diada tradicional dels Jocs Florals, fins al 30 de juny de 1881 cada dia de la setmana oferia informació i opinió des d'una perspectiva catalana era un esdeveniment

singular. Altres periòdics barcelonins també tenien, naturalment, en llengua castellana però, una preocupació òbvia per les qüestions decisives del país, com ara les econòmiques. En el combat proteccionista al costat del "Diari d'X Català" trobem "La Publicidad" de Roca i Roca, o "El Diluvio" d'Eusebi Corominas. Era no obstant la primera vegada en la història moderna que un diari en català apareixia i ho feia d'una forma digna, amb paginació, col·laboradors, impressió, etc. perfectament competitiu amb els periòdics que es feien en castellà a Barcelona. Sortia a la palestra tenint només com a objectiu "pensar" i obrir a la catalana", segons llegim en el número prospecte inicial que es tota una declaració de principis.

La vida del periòdic no fou atzarosa, tret d'unes poquíssimes excepcions, el diari aparegué cada dia i efectuà gràcies a un ampli equip, (148) una labor constant de creació (148bis) d'opinió, col·laboració en campanyes, organització d'actes, publicació de materials afins, etc. que constitueixen una preparació del camí que seguiran uns anys després moltes publicacions diàries en català que o bé naixeran de nou o seran simple transformació d'antics setmanaris o revistes que passaran a diàries. No fou però un diari de masses sinó d'una minoria sensibilitzada. El paper majoritari l'acapara el popular "Brusi" o "Diario de Barcelona" (149)

Un total de 686 números del "Diari Català" aparegueren en el període citat al qual cal sumar els 99 de les tres etapes de suspensió que aparegué amb el nom de "Lo Tibidabo", "La Veu de

Catalunya" i "Lo Catalanista" (130) amb ~~els~~ subtítols respectivament de (diari) "Polític i literari" pel "Diari Català", "Diari no polític però clar y català", "Diari no polític" pels tres títols alternatius però que malgrat aquesta dada cal indicar que els quatre títols foren eminentment polítics si per política entenem la defensa dels drets històrics que és el que faran els homes del "Diari Català".

Aquests vint-i-sis mesos de vida del "Diari Català" que fou fundat i dirigit per Valentí Almirall que és constituït en totes les figures de direcció - propietat, gestió, control, etc. - trat d'un breu període, durant el Congrés Catalanista l'octubre de 1880, que fou dirigit per Antoni Feliu i Codina, són una bona contribució a la divulgació de l'ideari fundacional que s'exposa en el número prospecte del primer de maig de 1879, tres dies abans de l'aparició, per tal d'aspirar a la creació i expansió d'una consciència col·lectiva genuïnament catalana, d'una opinió pública que reaccionés trencant amb la dominació ideològica dels partits dinàstics, de la influència centralista:

"Perquè lo diari es la cota d'aigua que forada las rocas. No té, tal vegada, la importància del llibre, producte de llargues meditacions y d'estudis sèrios; no impressiona com lo teatro ni com una bona obra literaria ó artistica, pero en cambi té la constància, la assiduitat; i en ella funda son poder quasi sense limits. Les impressions del llibre y del treball d'art son fortes, pero generalment poc durables, mentres las del diari arriban, á forza de temps fins á modificar lo caràcter y las ideas dels lectores" (151)

En l'exposició inicial d'objectius s'esmenten els trets essencials que vertebren la base ideològica del diari: sentit de progrés i en el diari sortiran comentaris i notícies de tots els esdeveniments científics més importants del moment, del gas amb l'enllumenament públic fins a l'energia elèctrica, del ferrocarril i els seus enllaços fins a l'urbanisme, impuls al renaixement polític del fet català. El diari no només serà plataforma receptora sinó alhora activa i dinamitzadora de fets com el primer Congrés Catalanista o la lluita en defensa de la llengua, el proteccionisme, de l'unitat territorial de Catalunya contra les províncies, etc. Dos anys després de l'exposició d'aquest ideari de contribució al debat polític, de popularització de la llengua, de vulgarització científica, etc., des del diari s'observa la feina feta, la penetració social assolida:

"Y frecuentment he de confessar que no podes guixar-ho, los catalans nos han regat bé, y han fet mes encara. S'han format un gran nombre de las voltes dificultat que devia trobar al escriure lo primer diari en català y a la catalana, y los han dispendiat totes las feites de fondo y de forma que podes haver contat... Nosaltres no som d'aquelles catalanistes pobres d'esprit y curta de vista que se crehen que se pot restaurar una llengua, y una historia, y un caracter, sense més necessitats que alguns versos innocents o quatre funcions (teatre) inofensivas... La nostra politica se reduceix a ser catalanistas, amants del progrés y de la millora de la terra, y tenint per lema: "Avant, avant sempre!"

(152)

El conjunt redaccional és força equilibrat en el conglomerat de seccions i temes tot i que destaquen els treballs de caràcter ideològic-polític, els literaris amb el suplement dels dijous i els de discussió i divulgació científica amb la notable contribució d'I. Martí i Turró que tingué cura de l'informació meteorològica, que el feu constituir en l'únic diari barceloní que elaborava directament aquestes dades. La resta de periòdics l'obtenien de la mateixa font, l'alemany A. Eberckhart. En el decurs de la seva breu però constant singladura volen aplicar l'ideari fundacional desenvolupat al primer número:

"Volem ésser ardevent en tot, absolutament en tot. Així en ciència com en religió, així en arts com en política. Volem que se tracti d'escapar no pas, pas nos escaparem. Si ides noves i nova descobriments tinguem per terra tradicions vètiques, encara que sigui diabòlica que volem presentant-les com amparades per la tradició dels escoles. Lo nostre llum serà el contrast de lo nou, i sense odiar, però implacable de tots los fanatismes. (...)"

"Voldríem que lo renouement català, que se produí ja una manera pròpia en varies de les manifestacions de l'art, tingués també en alguns branques de la ciència, així en totes, nines pròpies i procediments essencials. Voldríem que nasquessin escoles catalanes, que lluitessin i discutissin amb altres escoles, perquè quan del cos ne sortís l'espurna que dona llum, poguéssim dir que havem sigut lo picafors o la pedra focuera. (...)"

"...lo "Diari Català", serà polític i en política, com en tot,

volem anar endavant, endavant sempre, sense que res nos espanti,
(...)"

"Respecte a llengüatges, procurarem que sigui clar, correcte i lo
més aproximat que es pugui al que actualment es parla en la
generalitat de Catalunya. (...) Lo llengüatge és avui una
veritadera dificultat per als catalans, a causa d'haber-se
interromput son ús escrit durant molts anys. D'aquí resulta que
si es resuscita lo de l'última época literària, se cau en un
arrelisme impropï de les nostres terres, mentre que si s'emplica lo
català tal com se parla, resulta, sió no arrelisme per artístic. Això
vol dir que havem de seguir en la ja començada empresa de
reconstruir lo idioma, i un idioma sols per illa se reconstrueix.
Escriure, doncs, en català, i en català tractar assumptes serios
i poderos, i sans sobarinos el que feren la llengua pròpia
de la catalana d'avui". (153)

El "Diari Català" desenvolupa també nombroses iniciatives de
caràcter cultural: com el certamen literari de 1880, o social com
les subscripcions públiques en suport dels obrers sense feina,
de la autonomia catalana premsa, etc. destacant però l'edició
de la "Biblioteca del Diari Català" on, en fulletó, ~~X~~ es
publicaren obres de caràcter científic com el Viatge de Darwin
o literari clàssic com La Iliada d'Homer o literari modern com
les Novel·les Escullides de Poe i Bret Harte. També cal destacar
el suplement setmanal dedicat al món femení -"Modas y Labors"- que
però al cap d'uns pocs números serà reduït a simple secció
dominical i on s'intenta "d'interessar a las catalanas en lo
catalanisme, y no hem de parar fijs a aconseguir-lo". (154) A més

de les seccions convencionals de dibuixos i comentaris sobre la indumentària femenina, la directora, Dolors Monserdà de Macià incorpora també textos literaris com ara contes i poemes sovint, com la resta del material del suplement, traduïts del francès.

Fins l'octubre de 1880 arran la convocatòria i inauguració del primer Congrés Catalanista, l'activitat més important fora del diari que promou tot l'equip que dirigeix Almirall, es manté una visió homogènia del moviment catalanista tot i que sovint s'avenen els atacs de sectors contraris amb els que el diari polemitzarà constantment. Seran accions de caràcter puntual, una polèmica sobre l'organització del Congrés amb la "Gaceta de Cataluña" o "El Diluvio" però el mar de fons era o bé amb les tendències religioses i conservadores del catalanisme -"La Veu del Montserrat" o del centralisme unitarista que pràcticament no discutiran amb el "Diari Català" quedant-se reduïdes a un silenci, pel que fa referència a les polèmiques amb el diari d'Almirall.

Sis mesos després de nascuda "La Renaixença", seguint però la revista homònima, el "Diari Català" desapareix. Les raons foren, contràriament al que s'ha escrit de cansament d'Almirall o de mal funcionament econòmic, són estrictament polítiques i internes tot i que podem anotar que, segons la vigent, el 1881, llei d'impremta, un periòdic que hagués estat condemnat amb suspensió tres vegades pel Tribunal d'Imprenta si era tornat a condemnar amb una suspensió aquesta era ja definitiva. Almirall, advocat, coneixia perfectament aquesta llei, de primers de gener de 1879,

que fou la que, amb tot, possibilita formalment el naixement del periòdic. Del maig al juny de 1881 Pi i Margall visita Catalunya i aprofundi la visió d'Almirall, desenganyat de l'etapa federalista que es salda amb el fracàs de la fase madrilenya d'"El Estado Catalan", que evoluciona vers posicions netament catalanistes i més després del Congrés i el mateix "Diari Català" qui li atorga uns inicis de suport popular que fins aleshores només havien estat puntuals per part dels republicans federals mentre amb aquests dos fets s'integraran en l'òrbita comandada per Almirall petits grups locals que després de la publicació de *Lo Catalaniense* seran l'embrió comarcal de les delegacions del Centre Català.

La lectura de l'article *En estat d'orga* i la sèrie de cartes polítiques *Exposicions* (155) és prou explícita d'aquesta ruptura que encara queda més clara en un text col·lectiu de tota la redacció del diari (156) on en definitiva Almirall rebutja la direcció de Pi i la vertebració en un partit espanyol que considera de segon rang les aspiracions catalanes. La interpretació resum que fem és esquemàtica però els grans trets són sensiblement aquests: el decantament d'Almirall de posicions federalistes de l'estat a una situació ja estrictament catalanista que encetara un nou tombant en el combat polític amb la qual cosa es conseguirà un tàcita combinació de col·laboració amb forces catalanistes diverses i antagòniques que cristal·litzaran en el Centre Català, la seva primera etapa, i el *Memorial de Greuges* com a rerefons de la lluita en defensa del dret tradicional català, la llengua i el proteccionisme econòmic.

Almirall havia arrelconat un xic els principis federalistes per a penetrar en la construcció d'una força política que tingués el catalanisme com a motor i principi d'actuació.

3.4 Altres col.laboracions a la premsa: "La Imprenta", "L'Avens", etc.

La participació d'Almirall a la premsa és constant en el decurs de la seva vida activa i és base sobretot en la premsa de caràcter polític liberal i avançada, ~~o progressista~~. Són escasses les publicacions no polítiques en col.labora, només les excursionistes. Desde "Lo Sometent" fins "El Federalista" ressegueix la taula adjunta amb reflex, un pensador que és alhora un promotor de premsa com hem vist amb els diaris "El Estado Catalán" i el "Diari Català" i com veurem amb el "Butlletí del Centre Català" i "La Veu del Centre Català". Utilitza els diaris afins en moments conjunturals, cas de "La Renaixença" el 1865, "La Imprenta" el 1879, o "La Campana de Gràcia" el 1870. En dilatats períodes també hi col.labora com a l'"L'Avens" del 1882 al 1890 però és en els periòdics en els quals tenia influència en els que s'excel·lí en articles publicats, cas d'"El Porvenir" del qual fou advocat defensor davant el Tribunal d'Imprenta.

Almirall sabia que la gran premsa, a la Restauració és quan neix el periodisme d'empresa, el periodisme com a negoci o activitat industrial, és la que no depèn de cap partit i es vincula al poder "desa qual sea el Ministerio que assume el poder", aquesta

afirmació, inclosa a Espanya tal com es no li fa perdre però el seu nord, ell crea periòdics de partit -republicans federals- o bé de tendència -catalanistes- i no és vincula naturalment al poder centralista de Madrid que és precisament el seu enemic declarat.

Cronològicament Almirall estarà en els seus anys de combat polític íntimament vinculat a la premsa. D' "El Federalista" (1862-1869) anirà a "El Estado Catalán" (1869-1873) passarà a "La Imprenta" (1874-1877) i d'aquest al "Diari Català" (1879-1881) per a seguir en els portaveus del Centre Català (1882-1888) i "El Federalista" (1885-1886). Aquests són els títols en els quals publica pràcticament tota la seva obra periodística. Indiquem també que quatre dels seus llibres són reculls d'articles: El Renacimiento Catalán o Escritos Catalanistas ("La Imprenta"...), Cartas a mon amic C. ("La Renaixença"), La Confederación suiza y la Unión Americana. ("El Federalista") i Artículos literarios ("L'Avenç"). En conjunt la utilització de la premsa com a arma política serà un dels grans eixos, l'altra és la participació en mitings, conferències, discursos... de l'extensió del seu paper com a capdavanter del federalisme intransigent fins el 1879 i del catalanisme polític d'aquest any fins el 1887. Les polèmiques que mantindrà tant a nivell doctrinal, com científic o social amb periòdics de tendències oposades -"La Veu del Montserrat", "Diario de Barcelona"- o bé simplement divergents conjunturalment -"La Publicidad", "La Gaceta de Barcelona", "El Diluvio"- seran el micròfon que li servirà de caixa de resonància social. Aquest bon ús del mitjà escrit convertirà a Almirall en centre de la

política catalana independent durant uns anys i, també, el farà declinar en oposar-se a les grans forces dominants el 1887 i el 1888 amb la seva ferotge, raonada i sistemàtica oposició a la Gran Exposició de Barcelona i els Jocs Florals oficials, en definitiva, a les forces que marcaren la pauta de la nova política del catalanisme.

Vegem l'extensió cronològica i l'abast de la seva obra periodística:

Titol	Anys	Quantitat d'articles
"Lo Somatent"	1868	6
"El Estado Catalán (Barcelona)	1869-1870	37
"El Estado Catalán" (Madrid)	1873	37
"La Campana de Gràcia"	1870-1878	7
"La Impremta"	1874-1877	61
"L'Aureneta" (Buenos Aires)	1878	7
"Diari Català"	1879-1881	320
"El Porvenir"	1877	5
"But. de l'Ass. d'Exc. Catalana"	1880-1885	8
"El Diluvió"	1881	3
"La Il·lustració Catalana"	1881	7
"L'Excursionista"	1882	1

"Butlletí del Centre Català"/"La Veu del Centre Català"	1882-1888	90
"L'Avens"	1882-1890	14
"La Renaixença"	1885	11
"El Federalista"	1885-1886	40
"El Progreso" (Madrid)	1886	2
"Revista Ciencias Históricas"	1886	1
"Lo Somatent". (Reus)	1886-1899	15
"But. del Centre Cata- là de Terrassa"	1887	6
"L'Arch de Sant Martí"	1887	2
TOTAL 21 títols		680 articles

Nota: No incloem els no signats o atribuïts. Els articles en sèrie els comptem individualment sense sumar-los. Comptem al "Diari Català", "La Veu de Catalunya", "Lo Tibidabo" i "Lo Catalanista" com un sol títol. Contràriament, pel seu to divergent cronològicament respecte Almirall, a "La Imprenta" i "El Diluvio" com dos títols diferents. Els textos de "La Reinaxença" són majoritàriament reproducció de discursos.

(111) Aquest fracàs del periòdic a Madrid colpí profundament a Almirall i tindrà una singular transcendència en la seva concepció futura del federalisme.

- (112) "El Estado Catalán", 1 (15-VII-1869)
- (113) "Atendida la premura con que hemos publicado el primer número de este periódico, suplicamos á nuestros suscritores nos dispensen las faltas que puedan notar, seguros de que haremos lo posible para evitarlas." "El Estado Catalán", 1 (15-VII-1869)
- (114) A partir del primero de agosto. La crida surt els dies 27, 29 i 30 de juliol i, efectivament, el dia 2 d'agost ja apareix aquesta nova edició.
- (115) "El Estado Catalán", 13 (27-VII-1869)
- (116) "El Estado Catalán", 73 (25-IX-1869)
- (117) "El Estado Catalán", 75 (27-IX-1869)
- (118) "El Estado Catalán", 98 (8-I-1870)
- (119) "No queremos proclamar la independencia de Cataluña, en absoluto; queremos sí, y lo decimos muy alto, la autonomía." "El Estado Catalán", 4 (16-VII-1869) dins l'article Embustes madrileños.
- (120) L'entrada en vigor del decret de 17 d'abril de 1821 motiva un article ferotge d'Almirall en defensa de l'estat de dret, arriba a acusar al govern de ser mereixedor, per l'article primer de la llei, de la mateixa pena de mort. A "El Estado Catalán", 13 (27-VII-1869)
- (121) ALMIRALL: V.- Los estados de sitio. "El Estado Catalán", 5 (19-VII-1869)
- (122) ALMIRALL, V.- El orden público. "El Estado Catalán", 15 (29-VII-1869)
- (123) LA DIRECCION. - Sucesos de Montalegre. "El Estado

Catalán", 32 (15-VIII-1869)

(124) ALMIRALL, VALENTI. - El federalismo y el porvenir. "El Estado Catalán", 32 (15-VIII-1869)

(125) HENNESSY.- La República... p. 118

(126) Tenim notícies de l'existència d'un setmanari amb el mateix nom que el diari que aparegué el setembre de 1874 segons referència deguda a FELIX CUCURULL que cita "La Independencia" com a font.

(127) Barcelona. Imp. Verdaguier. 1868. 2a. ed. Existeix la versió assequible actualment de GONZALEZ CASANOVA.- Federalisme... ps. 419-435. Hom pot estudiar també el desenvolupament dels debats gràcies a la sèrie que publicà "El Estado Catalán" amb els diàlegs indòctos: 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 28 i 31 de març, 4, 7, 15, 21, 26, 29 i 30 d'abril, 1, 2, 7, 9, 10, 12, 17, 20, 21, 23, 26 i 29 de maig de 1873. Per Idea exacta... Barcelona. V. e H. de Gaspar. 1869. 2a. ed. e Barcelona. Imp. Hispània. 1873.

(128) GONZALEZ CASANOVA.- Federalisme. p. 106

(129) Id. p. 106

(130) En la introducció De palabras VARIOS SOCIOS DEL CENTRO DE LOS FEDERALISTAS escriuen:

Hoy que España vuelve a ser dueña de sus destinos: hoy que nuestra nación está llamada a constituirse de nuevo: hoy que por todas partes se proclama con entusiasmo la República federal, creemos prestar un verdadero servicio al pueblo dispensando a este

folleto, que bien podríamos llamar libro, los honores de la reimpresión."

"Mucho se habla de federación, mas no todos los proclamamos de buena fe, ni tampoco la comprenden todos. El Director de El Estado Catalán desarrolla en este libro la República federal tal cual debe ser. Léalo el pueblo ya que para él se ha escrito; léalo, penetrese bien de su contenido y así evitará el ser víctima de los unitarios que le engañan cubriéndose con la máscara de un mentido federalismo."

(131) Idea exacta... p. 2

(132) V. esp. GONZALEZ CASANOVA.- Federalisme... ps. 104-112 així com la notable i extensa bibliografia que esmenta tot i per que la d'Almirall és molt minsa.

(133) Malgrat que la Idea és de finals de 1869 i el Pacte de Tortosa de maig del mateix any cal entendre ambdues obres -Bases i Idea- com perfectament sincronitzades en el sentit polític en ser la primera un esbós de Constitució Federal i la segona un document de sensibilització popular, és a dir, complementàries en la forma i amb un sol sentit de fons en comú: la proclamació de la República federal.

(134) TERMES, JOSEP.- De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil. (1868-1934) Dins Història de Catalunya. Barcelona. Edicions 62. 1967. p. 29.

(135) ALMIRALL, VALENTI.- Nuestra intransigencia. "El Estado Catalán, 48 (5-V-1873)

(136) Sobre el període de la primera República pot consultar-

se el testimoniatge de PI i MARGALL.-La República de 1873. Apuntes para su historia reeditada el 1970 (Madrid. Seminario y Estudios) Y GONZALEZ SUBRANES, M.- La República en Barcelona. Apuntes para una crónica. (Barcelona, Henrich y Cia. 1896) i, a més de les obres citades de TRIAS VEDRANO, JUTGLAR, HENNESSY, TERMES, CARRERA PUJAL... els estudis de FERRANDO BADIA, Juan.- Historia politicoparlamentaria de la República española en Barcelona. (Madrid, Edicusa. 1973), NIETO SANGENIS, M.- La primera República española en Barcelona. (Barcelona, Publicaciones de la Cátedra de Historia General de España. 1974), LACOMBA, JUAN ANTONIO.- La Primera República. El trasfondo de una revolución fallida. (Guadiana de Publicaciones. 1973).

(137)

Import del franquisme superior a cent pessetes dels diaris política de Madrid

	VI/73	V/73
"La Correspondencia"	3.456	3.456
"El Imparcial"	1.674	1.667
"La Igualdad"	1.557	1.392
"La Reconquista"	1.087	1.389
"El Pensamiento Español"	862	790
"La Regeneración"	717	700
"La Esperanza"	461	698
"La Epoca"	909	603

"El Popular"	~~763~~	564
"La Gaceta Popular"	408	517
"El Tiempo"	210	504
"El Cencerro"	465	442
"La Discusión"	453	381
"La Iberia"	90	339
"La Verdad"	409	325
"El Diario Español"	355	308
"El Estado Catalán" (este periódico se empezó a publicar el 8 de marzo)	236	303
"La Política"	368	302
"La Tertulia"	---	261
"El Eco de España"	261	255
"El Pueblo"	223	233
"La Nación"	306	214
"El Gobierno"	200	195
"La España Federal"	97	166
"El Debate"	157	145
"La Independencia Española"	153	126
"La Pitita"	107	116
"El Apagador"	105	111
"El Cascabel"	---	104
"El Garbanzo"	122	103
"La Regeneración"	717	---
"La República Democrática"	381	---
"La Justicia Federal"	134	---
"La Prensa"	123	---
"La República"	120	---

Font: "El Estado Catalán", 46 (2-V-1873) i (6-VI-1873).

(139) Aquestes xifres eren funció del valor que es liquidava segons el pes, aquest era variable segons el format i paginació del periòdic i, per tant, cal considerar-les amb reserves. També hi havia publicacions que utilitzava els seus mètodes o sistemes propis de distribució i, finalment, cal considerar els errors de l'administració. V. Cabrera, M.- ELORZA, A.- VALERO, J.- VAZQUEZ, M.- Datos para un estudio cuantitativo de la prensa diaria madrileña (1850-1875) e Prensa y Sociedad en España (1820-1936) (Madrid, Edicusa, 1975) ps. 47-149; ref. pàg. 90-91. També: CASTILLO, SANTIAGO J.- La prensa política de Madrid: notas para el análisis de las estadísticas de tirajes (1873-1997) e Prensa y Sociedad ... ps. 149-198.

(139) Titol	Pagament mig mensual el 1873/1874
"La Correspondencia"	3.897 ptas.
"El Imparcial"	2.691
"La Igualdad"	874
"El Pensamiento Español"	435
"La Regeneración"	246
"La Esperanza"	285
"La Esposa"	697
"El Tiempo"	292
"El Popular"	820

"El Cascabel"	969
"La Discusión"	384
"La Política"	381
"El Diario Español"	463

CABRERA et. alt. op. cit. p. 143

- (140) Malgrat la intencionalitat política i l'intent d'oferir-se com a periòdic complementari i bàsic el criteri que arriba fins avui del seu ressò no és massa afalagador. No hem trobat cap referència sobre la difusió només dades del seu contingut. Josep Pla escriu: "El resultat fou desolador, lamentable. Ningú no el comprà, fora de quatre copies de l'autor, ningú no el llegí. No produí la més mínima curiositat". PLA, JOSEP.- El senyor Valentí Almirall a Proseccitat i Cauxa de Catalunya. (Barcelona, Destino, 1977). Obra completa, vol. XXXI ps. 183-355. ref. p. 213.

- (141) LA DIRECCION.- Extraordinario. "El Estado Catalán" (11-VI-1873)

- (142) V. les referències a GIVANEL, JOAN.- Bibliografia Catalana. Eramsa, Barcelona, Patxot, 1931-1937. I, 100. TORRENT-TASIS. I, 232 i ss., CADENA, JOSEP M.- la veu a Enciclopèdia Catalana, IV, 207-208 i ROVIRA.-V. Almirall. p. 16.

Es curiós de constatar aquest origen en el poema de Serafi Pitarra A La Campana de Gràcia que es reproduueix en l'Almanach de La Campana de Gràcia de 1879.

"Dalt d'una torre de Gracia
 Las horas vares tocar,
 Fins que al fi vas repicar
 Fera marcá una desgracia.

Desgracia que ab rojas tintas
 Vinqué, de Deu no fent cas:
 Lo quint diu: -No matarás.-
 Y's varen matar per quintas.

Vá correr la sench, vá ser
 lo teu nom molt repetit,
 Y't van alzar tot seguit
 Un monument de paper.

Monument que en quatre cares
 Diu que ta veu revoltosa
 S'ha tornat ja fe anys graciosa.
 Perque amb los neus t'encaras.

Veu deguda á n'al mirall
 Y á un sol que ab l'er se toca:
 Veu qu'ix d'entre roca y roca,
 Y's va escampant plana avall.

Veu que no es mav enfadosa,
 Fuig si bé nasqué en desgracia,
 Com qu'es de Gracia, tè gracia
 Y fa gracia, essent graciosa.

Veu qu'eixires d'un combat

Y ara, en pau, dius lo que pensas.

Molts anys cridis, si defensaras

Com ara la Llibertat."'

- (143) "La Campana de Gràcia", 449 (28-IV-1878). També a "Gaceta de Cataluña" el 13-1-1881.
- (144) "La Campana de Gràcia", 152 (1873) Cf. a MIQUEL I VERGES, J.M.- La premsa catalana del vuitcenta. Barcelona, Barcino, 1937. Vol. I p. 206.
- (145) El número 1.000 és del 21 de juliol de 1888 i el 2.000 del 7 de setembre de 1907.
- (146) AYMAMI, JOAQUIM.- La primera Batallada. "La Campana de Gràcia", 2.000 (7-IX-1907).
- (147) Vaia, tussim primer. Fer l'article. Va caure. Les conservadors i L'Aurora Boreal a "La Campana de Gràcia", 1.2.20.22 i 26 corresponents a 8 i 15 de maig, 18 de setembre i 2 i 20 d'octubre de 1870.
- (148) La relació completa dels redactors pot veure's al "Diari Català" del 21-V-1879 i de 1-1-I-1881, entre d'altres destaquen: Artur Gallard, Eudald Canibell, Conrat Roure, Pere Sacases, Joan Molas, L. Pons i Dalmau, Ferran Rodríguez, Josep Segalà, Rómul Quintana, Antoni Feliu i Codina, etc.
- (148bis) DISTRIBUCIÓ ANUAL DELS NÚMEROS EDITATS

Numeració anual	Total Números	Altres	Total
	"Diari Català"		

1879) 1 al 216	216	24 a)	240
1880) 217 al 505	289	30 b) 45 c)	364
1881) 506 al 692	181		181
<hr/>			
Total	686	99	785
<hr/>			

- a) "Lo Tibidabo"
b) "La Veu de Catalunya"
c) "Lo Catalanista"

Font: Elaboració pròpia.

(149)

Vegem la Relació de quantitats satisfetes en la Administració Econòmica de Barcelona per les empreses periodístiques per el Impuesto del timbre durante el año económico de 1880 a 1881.

"Diario de Barcelona"	10.309,56
"El Diluvio"	3.108,57
"La Crónica de Cataluña"	2.258,17
"La Campana de Gracia"	1.875,96
"El Correo Catalán"	1.534,49
"La Publicidad"	850,26
"Diari Català"	840,12
"Gaceta de Cataluña"	696,67
"La Correspondencia de Cataluña"	660,12
"La Renaixensa"	555,09
"Boletín Oficial"	478,02
"La Vanguardia"	391,04
"La Veu del Montserrat"	285,54

"El Gobierno"	283,35
"La Nunci"	278,76
"El Monitor de la Enseñanza"	241,98
"La Revista Social"	235,38
"El Noticiero"	199,80
"El Burinot"	113,10
"El Clamor del Magisterio"	109,74
"La Bomba"	101,70
"El Diario Liberal"	96,90
"El Liberal"	93,90
"El Restaurador Farmaceutico"	89,55
"La Independencia Médica"	86,88
"El Fomento de la Producción Española"	86,79
"Diario de Villanueva y Geltrú"	69,45
"La Notaría"	43,60
"El Boletín de Ventas"	32,46
"El Obrero"	19,68
"El Derecho del Notariado"	18,24
"Los Negocios"	16,41
"Las Misiones Católicas"	11,19
"El Boletín de Bienes Nacionales"	10,74
"La Voz de las Afueras"	3,60

Font: "Diario de Barcelona" (29-IX-1881)

(150) En les següents taules podem observar l'evolució de la capçalera del "Diari Català" així com l'adreça.

Noms	Números:	Inici:	Final:
"Diari Català"	1 al 80	4.V.79	24.VII.79
"Lo Tibidabo"	1 al 24	26.VII.79	18.VIII.79
"Diari Català"	83 al 426	19.VIII.79	29.VII.80
"La Veu de Catalunya"	1 al 30	30.VII.80	28.VIII.80
"Diari Català"	427 al 473	29.VIII.80	14.X.80
"Lo Catalanista"	1 al 45	16.X.80	29.XI.80
"Diari Català"	474 al 692	30.XI.80	30.VI.81

Redaccions i administracions:

- a) "Diari Català": Fernando VII.32-1er.
- b) "Lo Tibidabo": Ronda de la Universidad, 96 baixos.
- c) "La Veu de Catalunya": Llibreria de Teixidó i Parera-Pi.6
- d) "Lo Catalanista": Llibreria de Teixidó i Parera-Pi.6.

Notes: Les quatre adreces corresponen a la ciutat de Barcelona. a) Sucursals en Gràcia.- Davant del Teatre, depòsit de màquines de cosir.

b) Sucursals: Llibreria de Teixidó i Parera. Pi.6. Kiosko de Martinez, Rambla, davant del carrer de la Unió.

c) No té sucursals.

d) No té sucursals.

(151) Prospecte. "Diari Català". núm. prospecte (1-V-1879)

- (152) "Diari Català", 506 (1-1-1881)
- (153) Núm. prospecte (1-V-1879)
- (154) "Diari Català", 260 (13-II-1880)
- (155) Publicats respectivament al "Diari Català" del 26-VII-1881 i "El Diluvio" del 29-VII- i 2 i 6-VIII-1881. aquestes darreres foren publicades en opuscle a la impremta d'El Principado (Barcelona, 1881)
- (156) "El Diluvio", (21-VII-1881)

IV EL RETROBAMENT AMB EL POBLE I EL FRACAS DE LA CONCRECIO.

- 4.1 La realitat social o un món en miniatura: la Casa de Caritat de Barcelona, (1871-1875).
- 4.2 L'ensenyament al món obrer: l'Escola Industrial i Mercantil de Sabadell, (1873).
- 4.3 L'escriptor: assaigs i novel·les, (1878). divulgació excursionista.
- 4.4 L'Ateneu Lliure de Barcelona (1878).

El sexenni revolucionari, culminat en la República de 1873, fracassà arran la Restauració que implicà la destrucció de la Constitució de 1869 amb la implantació de la del 1876. El torn pacífic de Cánovas i Sagasta amb la intervenció de la monarquia, abolit el sufragi universal, era una caricatura de democràcia amb un parlament dominat per l'oligarquia, amb vicis estructurals com la corrupció, el caciquisme, el cunerisme, etc. i unes lleugeres pauses en els períodes sagastins com d'abril a novembre de 1879 que pogué aparèixer el "Diari Català" -maig- precisament arran la nova llei de premsa del gener i un mes després del torn governamental.

Formalment s'enceta arran el cop d'Estat del general Martínez Campos a Sagunt al desembre del 1874 que proclama Alfons XII com a rei d'Espanya amb l'aquiescència i complaença de tots els sectors conservadors i religiosos que veien alterats els seus nivells de poder amb la representació censitària del turbulent sexenni. El general Pavía ja havia fet un altre cop el gener del mateix 1874 que va possibilitar d'eliminar l'efimera primera República. El nou règim es basa en les forces tradicionals de l'Espanya secular: terratinents, alt clergat i aristocràcia amb l'obvi element direccional militar. A Catalunya podem afegir-hi els grans banquers -Girona, Arnús...- així com la burgesia financera i industrial que davant l'auge incipient de l'anarco-sindicalisme de la I internacional, que serà posat fora de la llei. S'aconsegueix l'estabilitat política gràcies a les victòries contra els carlistes (1875) i els sublevats cubans

(1878) i el disseny de Cánovas del Castillo que amb el govern del general Serrano, eliminats carlistes, republicans i obreristes, imposa la dualitat entre els conservadors liberals i els constitucionalistes -fusionistes amb els serrells de cada banda dels seguidors de Castelar i de Pidal. L'experiment funcionà, tot i les imperfeccions.

L'eufòria econòmica, dins una Europa en depressió, facilità la inversió estrangera, les construccions ferroviàries, les explotacions mineres, etc. prenen increment i l'agricultura viu un dolç moment arran la destrucció de la vinya francesa, per la fil·loxera i el crit de "vi cap a França" era el sinònim de la represa. La "febre d'or" es explicada per Vicens i Narcís Oller com a sinònim de diner fàcil. Almirall ho criticarà com a sistema fictici i fals, purament especulatiu de valors no reals, amb implicacions sobre la conducta, igualment com ho fa contra el joc, destacant i lloant la tradicional actitud dels catalans que es basava en conceptes de l'avior -treball, estalvi...- per a la creació de riquesa. Almirall limitarà en la primera etapa de la Restauració, fins el 1879, la seva activitat a l'escriptura - articles, novel·les...- ateses les circumstàncies que el condemnaven a la inacció política per republicà i demòcrata. Fins i tot arriba a escriure en revistes de fora l'Estat, com "L'Aureneta" de Buenos Aires per a no subjectar-se a les limitacions formals de la Constitució de 1876.

De les moltes diferències entre el sistema organitzat a Madrid i a Barcelona ens interessa remarcar-ne una, assenyalada per Borja

de Riquer i Termes, que és la diferent estructuració dels interessos dels conservadors catalans amb els dels conservadors espanyols. Duran i Bas i Mañé i Flaquer tenen problemes en fer entendre quins són els desigs de les classes altes catalanes. Aquestes aspiraven a un "Estat conservador fort" que aturés els "excessos" de les masses obreres i dels democràtics republicans. L'empresariat, doncs, content per la pau i l'ordre, vehicula només reivindicacions puntuals, com els aranzels proteccionistes, mentre els polítics eren escollits, no jeràrquicament com Romero Robledo feia i desfeia arreu, sinó mitjançant la representativitat corporativista on els candidats provenien dels sectors i, per tant, en certa manera, els representaven. Dins del mateix sistema una significativa variació entre el "cunerismo" i la representativitat. El resultat és que a finals de segle a Catalunya es consoliden les associacions econòmiques o professionals: Intitut Agrícola Català de Sant Isidre, Foment del Treball Nacional, etc. mentre les formacions polítiques conservadores no reeixen, poca afiliats i pràctica desintegració. L'absentisme electoral era altíssim i hom podia constatar la progressiva creixent deterioració del funcionament d'aquest sistema a Catalunya.

4.1 La realitat social o un món en miniatura: la Casa de Caritat de Barcelona. (1871-1875)

La Casa de Caritat era un establiment benèfic, acollit a la Diputació de Barcelona, que albergava a infants orfes o desvalguts

socio-econòmicament i també a vells i bojos en iguals condicions d'infortuni. Gràcies a la presidència en la Diputació de Clavà, Almirall fou el director i efectuà, com veurem, una notable labor que pràcticament transformà l'estructura de la Casa fins a l'extrem de determinades innovacions subsistiren al seu pas diguem-ne progressista quan el 1874 s'inaugurà una etapa conservadora.

Com a president de la Junta de Govern va efectuar una reforma gairebé completa. El seu biògraf Roca i Roca escriu:

"Su paso por aquel asilo produjo desde el primer día el efecto de un poderoso desinfectante moral. Todo lo reformó: la administración y la organización de la casa, la educación y el sistema de vida de los asilados. Tomó el Hospicio como un laboratorio de experimentación sociológica, convirtiendo lo que había sido siempre un foco de opresión y rutina, y en el cual quedaba completamente anulada la personalidad del mísero asilado, en una institución dignificadora, bajo un régimen de bien graduada libertad, que tendía a despertar la enervada conciencia de aquellos infelices, devolviéndoles la humana condición de seres dignos y responsables de sus actos. Para llevar a cabo su humanitaria empresa, no tuvo necesidad de consultar libros ni tratados: bastóle inspirarse en los dictados del sentido común, cualidad que tuvo siempre notablemente desarrollada: así como también entregar su corazón al afecto intenso que sentía por los desgraciados: un afecto nunca mimoso, sino más bien envuelto en cierta ruda cortezaza; pero entrañable, íntimo y profundo, de los

que dejan huella en el ánimo de cuantos son objeto de sus favores y atenciones, y que, comprendiéndolos, saben agradecerlos. Muchos de los asiliados de aquellos tiempos, perfectamente habilitados para entrar en las corrientes generales de la vida, se dirán aún hoy (el volum és publicat el 1905) que Valentín Almirall fue para ellos un verdadero padre".

"Su labor fructuosa hallase consagrada en los acuerdos adoptados por la Junta que presidió, algunos de los cuales se observan todavía en el régimen de la casa: ha quedado perpetuada, además, en las obras de verdadera importancia que realizó en el edificio: en la buena gestión de los recursos de que disponía en la implantación de enseñanzas varias e industrias útiles al asilo y a sus albergados: y en la caracterización genuinamente bracelonesa que imprimió al establecimiento, pues hasta en esto había de mostrar Valentín Almirall sus eficientes particularistas". (157)

El fracàs de la intervenció pública a Madrid del diari "El Estado Catalán" coincident amb la proclamació de la primera República va motivar un tancament de la seva personalitat ja que fins el 1878 pràcticament -amb els articles a "La Imprenta", "L'Aureneta" les dues novel·les polítiques i la presidència de l'Ateneu Lliure de Catalunya- manté un silenci de treballs teòrics. Es a dir del 1873 fins el 1877 és manté quasi callat. En tornar a Madrid ocupà un breu temps la direcció de l'Escola sabadellenca que volgué ser, pel poc temps que durà, un dels primers intents de formació professional de la classe obrera. El desencany del fracàs de la revolució del 1868 el sublima en la pràctica política d' "El

Estado Catalán" i en fracassar també aquest és concentra en la Casa de Caritat. Amb la Restauració, sense diari i sense hospici, manté un prolongat exili interior de dos anys fins que la consolidació del règim li permet ja d'endegar altra volta la labor de sensibilització i divulgació del seu pensament que passarà del prioritari federalisme de l'Estat a la necessitat de catalanisme del Principat. Col.laborà al diari "La Impremta" i el 1875 morí el seu pare deixant-lo, solter com era, més lliure ^{encara} pel treball públic. (158).

Vistos aquest antecedents podem entendre com Almirall s'abocà a fons i sentí una veritable preocupació per la Casa de Caritat com ho demostra no només el lapse de temps que n'ocupà la direcció sinó la memòria La Casa de Caridad de Barcelona. Trabajo en que se combate la traslación de la misma que li edità Lopez el 1894, el conjunt d'articles al "Diari Català" on critica la substitució de monjes catalanes per franceses en un amarg article (159) i en la sèrie de cinc on denuncia el mal règim de direcció dut a terme (160) que abocà a la prostitució les assilades així com la nul.la formació del període d'internament. També en dos articles a "L'Avens" publicats el 1890 i recollits en llibre el 1904 (161) analitza el seu pas per la presidència de la dita Casa.

Experiments sociològichs de laboratori, és precisament el títol de l'estudi en qüestió, i són experiments per què són provatura i de laboratori per l'escala quantitativa petita a diferència de l'autèntic poder polític que és global. Vegem, doncs, amb un xic de detall el seu pas per la Casa de Caritat atès que és la

primera oportunitat que té Almirall d'influir en l'entorn des d'una posició no de comandament ideològic sinó de poder real bé que limitat en l'espai i en la població afectada. (162)

La Casa de Caritat neix formalment el 1802 amb la reial ordre de Carles IV (163) i passa, després de diverses vicissituds, a la Diputació de Barcelona arran la revolució de Setembre. Així el 17 de 'desembre' del 1868 la Diputació pren possessió formal de la Casa de Caritat. En la bibliografia específica de la Casa de Caritat consultada no s'esmenta l'aportació d'Almirall tot i que se'n citen els efectes com la impremta i la reforma per a l'educació de nens cecs, sord-muts i invàlids.

El president el 1871 de la Diputació de Barcelona era J.A. Clavé, gran amic d'Almirall com veiem en els escrits que li dedicà en el "Diari Català" a més de l'acostament ideològic i catalanista dels dos. El maig del 1871, segons consta en un voluminós expedient - Ocupación de la Casa provincial de Caridad por Fuerzas Militares - a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona (164) Clavé ja sionava documents relacionats amb la Casa de Caritat. El biògraf Font indica la data de 28 de maig de 1871 com la de presa de possessió d'Almirall (165) i fa uns comentaris ben elogiosos sobre l'aplicació de la higiene, l'ensenyament, el treball i el tracte humanitari (166) que aconseguiren grans resultats entre la població albergada al centre.

El panorama que és troba Almirall en ocupar la Direcció era veritablement dessolador: a més del tracte, la salubritat, l'alimentació, les instal·lacions ben defectuoses s'arriba a

trobar instruments de tortura com descriu la Memòria del 1873:
 "Tan pronto como esta Dirección tuvo noticia de que en el departamento de corrección existían verdaderos instrumentos de tortura, como mordazas, arilletes, pilones, cilicios, collares con puntas afiladas, etc., etc., que se aplicaban como castigo a los pobres albergados, dispuso su venta en pública subasta, para que llegara a conocimiento de todos." (167) En aquesta Memòria Almirall constata el progressos que en dos anys s'han fet: les baralles i robatoris entre els albergats han minvat, la fraternitat ja és un fet, els nens disminuïts tenen la seva pròpia escola, fomenta la participació social - amb el treball d'aprenents fora la Casa, es crea un grup de teatre, "siendo de advertir que su organización ha sido debida a su sola iniciativa, así que la promoviera esta Junta que se ha limitado a protegerlo." (168) En el camp de les instal·lacions la Junta esmenta les noves realitzacions: banys pels assilats atès que no n'hi havien, morgue - ja que molts residents eren vells i "no existía depósito para los cadáveres, que eran colocados bajo un cobertizo en medio del estercolero" (169), calefacció, per estufes de cok, enllumenat, per gas, perruqueria, l'escola de dibuix dirigida per Tomàs Padró, el taller impremta, etc. (170)

Finalment s'esmenta també les condicions d'admissió ja que en el passat eren capricioses, depenien del càrrecs directius i sovint hom hi duia nens que estorvaven als pares o "vells" que no n'erem.

La Junta estableix com a norma que "estuvieran en el establecimiento todos los que debiesen estar en él y no estuviesen

nadie á quien no correspondiese, así como que desde luego nadie que no fuese menor de edad ó imbecil estuviera en el mismo contra su voluntad". (171) Així s'estableix la normativa de depuració interna d'assiliats i d'entrada dels nous només dels menors de 16 anys i dels majors de 70 tret dels bojos. Una de les seves primeres iniciatives és eliminar, el primer de juliol de 1871, el càrrec de subdirector-administratiu per estalviar despeses. (172)

La memòria del 1873 consigna amb satisfacció com tot i les millores materials, l'augment de sous, el substancial enriquiment de les condicions de qualitat de vida, etc. es troba l'administració amb un fort dèficit que en només dos exercicis fou remontat arribant a la plena independència econòmica sense dependre de les subvencions de la Diputació: "...hoy queda esta Junta consiando con satisfacción que desde entonces vive la casa de sus propios recursos" i la Junta, formada per Joan Balibé i Biques, Rafael Boet, Bosch i Labrés, Segundo Moreno i Torres i Josep Pascual i Carreras presidida per V. Almirall, expressa la gratitud a treballadors, assiliats, autoritat i públics per la bona marxa tan financera com de resultats de la casa de Caritat.

El primer de juliol de 1873 en l'Establiment hi havia 1.106 assiliats, 732 assiliades, 3 sacerdots, 42 monjes i 35 treballadors, 132 assiliats amb llicència temporal, 162 aprenents i criades, a l'exterior i 47 bojos. Un total de 2.259 persones.

Fixem-nos un xic en l'evolució dels pressupostos així com en la seva distribució sectorial per determinar numèricament els canvis que introdueix Almirall.

1871

Anys	Entrades	Sortides	Diferència
1871	451.207,21	517.043,94	- 65.836,73
1872	486.420,01	486.420,01	-----
1873	497.320,00	497.320,00	-----
1874	502.525,75	502.525,75	-----
1875	498.445,00	498.445,00	----- (173)

El pressupost de l'any econòmic 1871-1872, l'any inicial i amb dèficit, s'aplica en entrades i sortides en els següents conceptes:

menjar:	304.109,02	rendes d'arbitris:	336.642,29
farmacia:	7.795'-	interessos:	18.476,79
roba:	81.965'-	venda manufactures:	37.712,42
clarcat:	4.487'-	venda efectes:	32.437,50
treballadors:	7.220'-	estancjes a la casa:	10.410,00
metges:	2.625'-	donacions:	16.500,00
infermers:	12.949,77	imprenta:	17.500,00
educació:	9.265,-	altres:	18.471,79
mestres	27.670,-		-----
imprenta	22.800,-	TOTAL	451.207,21
càrregues	5.075,-		
desp. e-grals.	31.082,24		

TOTAL 517.043,94

Font: Arxiu Diputació de Barcelona. Lligall 1179. Negociado Beneficiencia. Sección Cuarta. Carpeta sense numerar. Aprobación del presupuesto ordinario de La Casa Provincial de Caridad correspondiente al año económico de 1871 a 1872.

En aquest document del 8-VIII-1871 que signà V. Almirall escriu com una partida important és la instal·lació de la impremta, la famosa impremta de la Casa de la Caritat encara en funcionament:

"Entre los gastos se halla instalación de una imprenta, gasto que si bien aumenta el capítulo á que corresponde en el presente presupuesto dará en lo sucesivo una economía notabilísima á más de aumentar en todo su valor el capital de la Casa."

L'altra preocupació fonamental d'Almirall, l'enservament, l'educació, com a eina per a millorar la societat, també troba en la Casa de la Caritat el seu contrapunt. La partida d'educació i mestres es veurà incrementada. El 2-VIII-1871 la Junta pren un acord que signa Almirall el 5-I-1872 de 3.585 ptes. aplicades a compra de llibres i material escolar.

El pressupost del 1875-1876, darrer any que dirigeix Almirall es distribueix en els següents conceptes:

Manjar	298.695'--	Finques	399.687'99
--------	------------	---------	------------

Farmàcia	7.795'-	Interessos	17.126'79
Roba	74.175'50	Vendes	55.697'50
Metges	2.625'50	Estances	14.000'-
Infermers	14.009'76	Donacions	29.050'21
Treballadors	8.345'-		
Educació	9.265'-	TOTAL	498.445'-(sic)
Despeses	44.900'-		(515.562'39)
Càrregues	3.065'-		
Clergat	4.487'50		
Desp. grals.	31.082'-		
<hr/>			
TOTAL	498.445'-		

Font: Arxiu Diputació de Barcelona. Lligall 1179. Expedient Presupuestos. Año económico 1875-1876. Signat per V. Almirall 1'11-III-1875.

El primer document que trobem signat per Almirall és una comunicació relacionada amb la mort d'un nen assilat el 18 de juliol. Almirall en dona part al jutjat i notifica l'autòpsia, el dia 20, a la Diputació. Aquesta mort i una altra gairebé simultània motivaren una campanya de descrèdit contra Almirall i la Junta. A més dels comentaris periodístics cal indicar el mateix lligall on es conserva la documentació de la Casa de Caritat amb una comunicació del governador civil adreçada al President de la Diputació, en data 18 de juliol, que comenta la

mort a cops del nen de renom "Jirafa" per part d'un altre dit Alvarez. Aquest comunicat del dia 18, el mateix dia de la mort, va adreçat al jutge de districte (175) per tal que prengui mesures i conjuntament amb la resposta d'Almirall i el vocal pertinent de la Junta es troba reproduïda íntegra en la Memòria de 1873 (176) indicant que l'afer és en mans judicials i rebatint els arguments contraris a la mort violenta del nen.

Els altres documents del 1871 que hem localitzat fan referència a la qüestió dels pressupostos i de les rifes. Fins ocupar-ne la direcció Almirall els pressupostos es presentaven per a la definitiva aprovació al Govern però Almirall, conscient de les dificultats que ocasionava el retard de l'aprovació en l'aplicació de les partides, en estudiar la legislació observa com ha de ser només la Diputació la darrera instància, en virtut de la llei del 20-VIII-1870 que atorga exclussiva competència a la Diputació en el recíment dels establiments de beneficiència que d'ella depenen. La sòlida formació de jurista d'Almirall possibilita una millora de funcionament econòmic-direccional de la Casa de Caritat. (177) Aquest document, del 24-VII-1871 constitueix una clara exposició de motius per a un millor funcionament intern del centre atès que, com els altres, és redactat pel mateix Almirall.

Les rifes són la més gran font de recursos de la Casa de Caritat. Almirall és un enemic declarat del joc, els seus articles contraris al mateix, es mantenen amb la mateixa argumentació malgrat el pas d'anys i considera que la Casa de Caritat no té altre mode de subsistir per tant, malgrat criticar el joc

teòricament serà l'encarregat de millorar-lo amb un pla de reforma "objeto de maduro examen y detenido estudio, qual se requiere tratándose del principal arbitrio del Establecimiento" i sol·licita a la Comissió Provincial de Barcelona que es digni aprovar-ho. (179) Aquesta comunicació, del 28-VII-1871 és, com l'anterior dels pressupostos, un acord de la Junta de Govern, per aquesta raó fa signar al vocal Moreno, mentre la comunicació de la mort del nen i la qui ara veurem és de Presidència.

El 22 d'agost de 1871 torna a adreçar-se a la Comissió Provincial adjuntant un paquet de pressupostos de la seva gestió i de l'anterior, encara pendent de lliurament, així fa la tramesa dels anys 1868-69 i 1869-70 acompanyats del de la seva incumbència 1870-71. (179)

En aquests documents podem observar la preocupació d'Almirall en el funcionament de la Casa de Caritat i, sense família ni ocupacions, es lliurà de ple en aquesta activitat com posteriorment ho farà en el "Diari Català", els Congressos Catalanistes o el Centre Català.

Malgrat l'oposició, centrada en el govern civil amb el cas del nen mort i el capità general amb l'ocupació militar de la Casa Caritat, 1871, bàsicament produïda per la diferència de color polític entre el govern central i el govern de la Diputació de Barcelona, Almirall ràpidament es congrua les simpaties de treballadors i albergets per la gran diferència de tracte, passa de l'autoritarisme despòtic al paternalisme liberal, per la millora de les instal·lacions materials, renovació de llits, roba,

patís, aules..., i sobre tot per l'entrada de llibertat en la gestió del centre i les majors possibilitats de futur dels assilats.

Almirall hi estigué de director i president de la Junta fins a final del 1875. Els darrer documents que podem estudiar fan referència al pressupost de l'any econòmic 1875-1876 "que, al igual de los años anteriores presenta nivelado el de gastos con el de ingresos sin tener que acudir a la subvención de la provincia" (180) i als esforços per que segueixin les rifes davant el decret de Madrid que instaurava un canon nou al joc que feia perillar l'estabilitat financera de la Casa Caritat. (181) Així es demana una audiència per discutir l'afer, es feu l'exposició al Ministre d'Hisenda, còpia de la qual s'envia a la Diputació: "sabe perfectamente V.E. que esta Casa de Caridad cubre las tres cuartas ó quatro quintas partes de su presupuesto de quatrocientas cinquenta á quinientas mil pesetas con el producto de la Rifa mencionada y que, por consiguiente, mientras el Asilo conserve el carácter de provincial á V.E. correspondieria arbitrar nuevos recursos. -la carta va adreçada a la Diputació- se para de cerrar el Establecimiento y dejar abandonados á los 2.300 infelices que ampara.". (182)

La Memòria final amb la participació d'Almirall és una d'especial sobre l'estat de la Casa de Caritat arran ser canviada la Junta de Govern (183) datada el 30 de novembre de 1875 que és, doncs, la data final que Almirall participa en la direcció de l'esmentat centre. En conjunt, doncs, gairebé cinc anys. En la dita Memòria

a més de fer un positiu balanç de les millores financeres, tot i la pèrdua de part de la Rifa, l'acord que s'obtingué fou el pagament de cinc mil pessetes mensuals en lloc de l'oneros previst impost al brut recollit, s'efectua també una justificació de les mesures de control liberal: 200 aprenents treballant en tallers de la ciutat lliurement, tots els nenes majors de 13 anys aprenent ofici o carrera, no hi ha haqut cap delictes ni falta greu, etc.

En la dita Memòria s'explicita l'objectiu i el resultat aconseguït:

"Proposase demostrar que era posible convertir en verdaderos seños de la indigencia los hospicios encierros que existían: y en cuatro años de haber los albergados disfrutado de toda la libertad compatible con el desempeño de los trabajos de la Casa, no han dado el mas leve motivo de queja, ni siquiera pretexto para ^{que} la rutina clamare contra la innovación. Se propuso demostrar que la mayor parte de las enfermedades especiales de los hospicios provenían de la insuficiencia de la alimentación y del rigorismo constante empleado con sus moradores, y deia la mortalidad de los albergados sanos reducida a la ordinaria en la localidad con solo haber mejorado los alimentos y el trato."

"Se propuso demostrar que el sistema de benevolencia y cariño es preferible para la educación de los jóvenes y niños al de la inflexibilidad y del temor, y lo demuestra el hecho de que hoy no exista en la Casa un solo joven que no esté a punto ó en camino de bastarse á si mismo por medio de un oficio, arte ó carrera."

(...) "Sabe esta Junta que no ha llevado el Asilo a la perfección ni mucho menos, pero cree que ha hecho algo y sobre todo que deja indicado el camino para acercarse a ella en cuanto cabe dentro del actual modo de ser de tales Establecimientos." (184)

Almirall, així com la resta de la Junta (185), s'ofereixen pel futur i constaten com el càrrec fou feixuc però que no el deixaren per factors humans i sentimentals. En pensar en la possible obra negativa d'una futura direcció veient a les "inocentes criatures que nos rodeaban y acariciaban" s'ofereix a una nova direcció conservadora. ^{Aquesta però} eliminarà les innovacions de l'anterior equip.

~~Efectivament,~~ Almirall, serà present en la Casa de Caritat del futur. El 1879 publica una memòria contra el projecte de trasllat i un article sobre un problema intern, el 1880 una sèrie de quatre articles i un llarg article de fons i el 1890 a la revista "L'Avenç" els dos articles que recull també dins la antologia del 1904.

Combat la trasllació a l'aire lliure, lluny del centre urbà, aduïda pels qui argumentaven raons higienistes, que cal el contacte socio-familiar entre els nens, joves i vells amb l'entorn, els primers per anar a tallers i aprendre i no ser només carn de canó de quarters o presons uns i de convents o prostíbuls les altres i per conviure amb familiars o amics els vells. La llunyania tancaria el clos. Elabora també una teoria per erradicar el mal funcionament -malalties mortals, manca de preparació pel futur laboral, poca preparació pel matrimoni.

només es van casar tres joves de les vuit-centes en edat de fer-
ho en els anys que fou director, etc.- i proposa que es
descentralitzin a raó d'un per província, que no es permeti
l'entrada més que als indispensables. També que cap velli amb
família hi pugui ingressar. Que s'estableixi l'adopció pels
infants abandonats. Que l'educació no vagi a cura de monges més
preocupades de dur ànimes al cel que ciutadans a la societat sinó
de personal especialitzat. Que s'incrementin els tallers pels
adults i les distraccions pels joves. Que es desterrin els
uniformes i que es liberalitzi el tracte tot millorant les
condicions materials. ~~Acaba l'alegat amb el tracte tot millorant
les condicions materials.~~ Acaba l'alegat amb el sarcasme de qui
ha estimat i es veu rebutjat:

"No pudimos realizar todo nuestro programa. En los años de
dirección- porque durante gran parte de nuestra administración las
circunstancias no nos fueron favorables. Y cuando habíamos
llegado a conocer las necesidades de la Casa, fuimos, con gran
honra, echados por la ventana de un puesto al que habíamos
entrado por la puerta. Quisimos proceder a la reforma por pasos
graduados, a fin de que fuesen sólidos. Hoy nos arrepentimos de
nuestra medida y sobre de precaución". (186).

La substitució del personal auxiliar per les monges és també
combatuda per Almirall que considera que la formació religiosa no
serà d'ajuda pels qui han d'aspirar a inserir-se en la societat i
no a "ajudar a missa o cantar lo rosari", fins i tot ironitza amb
l'origen francès de les religioses:

"Una pregunta avens de terminar. Sept de la Junta, y fins anima de la Junta lo Sr. Sept, ¿com para buscar monjas ha anat a França? ¿No podia trobarne al país, que a lo menos tindrian la ventatía de parlar la llengua dels albercates? Si tant patriòtichs som al tractarse de filats y teixits, valdria la pena que ho fossim també al tractarse de assumptos de mes trascendencia." (187).

En la sèrie d'articles del 1880-81 al "Diari Català" (188), la polèmica de les monges és un encenall per anar al fons de la qüestió: una Direcció tradicional i obscurantitista o una Direcció moderna i racional. La polèmica que s'estableix en els articles d'Almirall i en la Memoria del 1880 que publica la Junta en el poder a la Casa de la Caritat és un exponent de les profundes divergències ideològiques que mantenia amb els gestors de la Barcelona i Catalunya de la Restauració. El to polèmic tan fort no l'hem vist més que en els atacs als tradicionals enemics de Catalunya com Nuñez de Arce o en els escrits de joventut.

4.2 L'ensenyament al món obrer: L'Escola Industrial i Mercantil de Sabadell. (1873)

Almirall havia tingut als anys del sexenni revolucionari, diversos contactes amb la ciutat de Sabadell que comptava amb un bon nucli de Partit Republicà Federal així com amb la inevitable milícia ciutadana armada coneguda amb el nom de Voluntaris de la Llibertat. Es a dir, Sabadell posseïa el domini republicà federal

que ocuparà el poder municipal. L'Ajuntament, presidit pel batlle Josep Cabané demanà als advocats republicans Gonçal Serraclara i Valenti Almirall, l'octubre de 1872, ^{un} dictamen sobre la conducta de l'ex-governador civil Bernat Iglesias que suspengué el consistori. Aquest dictamen (189) ens mostra ja com a Sabadell hi haqué una predisposició favorable vers la figura d'Almirall. Més endavant trobarem a Almirall fent discursos inaugurals del Centre Català local, etc. fins arribar a la ruptura que precisament encapçala el Centre Català de Sabadell contra la seu barcelonina.

A la sessió de l'Ajuntament sabadellenc corresponent al 25 de setembre de 1872, i seguim la història local del benemèrit Andreu Castells (190). Els regidors Joan Duran, Pau Font, Ramon Marcet, Josep Rodamilans i Joan Carol van proposar la suspensió de l'Establiment Lliure Municipal de Segon Ensenyament, per manca d'alumnat, i la seva substitució per una Escola Industrial i Mercantil semblant a les diverses d'europées en funcionament per tal que "quedan adquirir los conocimientos científicos que tengan más relación con la industria y lograr de esta manera el rápido perfeccionamiento de la misma con el empleo de trabajadores inteligentes." La proposició és votada per majoria i l'alcalde nomena una comissió per redactar les bases que ha de regular el funcionament del nou centre d'ensenyament. La presidirà Almirall i aquest nomena dos grups per ajudar-lo, un de sabadellenc a l'entorn de Francesc Batlle i Manent i un altre d'intel·lectuals barcelonins: Manuel Lasarte, Gonçal Serraclara, Leandre Fons i Lluís C. Lastortras.

Les bases foren enllestides el 3 de febrer de 1873. El permís

d'obertura es demana l'1 d'octubre de 1872 i aquest ~~va~~ arribar el 12 d'abril de 1873, proclamada ja la República, i el 26 de març va ser llegida al consistori la memòria de l'organització general de la institució que fou redactada per Almirall i els intel·lectuals barcelonins -Pons, Serrallera, Carreras i Lasarte-. L'Ajuntament sabadellenc l'impulsà en tot moment i desitjava disposar del local dels Escolapis que ja no tindrien cap subvenció municipal amb destí a l'institut de segon ensenyament que regien. Finalment s'arriba a l'expulsió dels escolapis i la incautació dels locals, u d'agost, amb l'obertura de matricules, pens de deu a tretze anys, i la concreció del claustre de professors dirigits per Almirall (Benassat, Nunell, Raurich, Fàbregas, Salavert). (191)

El 23 de novembre l'Ajuntament fa pública la proclama invitant els ciutadans a la inauguració del dia 7 de desembre. El 28 de desembre tenia matriculats una trentena d'alumnes que no pogueren però seguir cap cura atesa la vida efímera del centre per les circumstàncies polítiques de regressió democràtica del gener de 1874 amb el cop d'estat conegut. Així en el llibre d'actes municipal podem llegir com la sessió del dia 21 de gener pren nota del fet que significarà el final d'una curta vida: "Admitiose sin discusión la renuncia de D. Valentín Almirall del cargo de director de la Escuela Industrial y Mercantil que tenía conferido" (192).

El dia 2 de desembre de 1873 hom podia llegir a la premsa liberal de Barcelona, concretament a "La Imprenta" la notícia de la

propera inauguració d'una escola sabadellenca que presentava unes significatives novetats: era gratuïta pels adults, ensenyament nocturn, i pels joves, ensenyament diurn, volia donar unes matèries de caràcter útil i no vistoses-o-decoratives i anava adreçada a les classes populars, concretament a la classe obrera sabadellenca. El document municipal que reproduïc íntegrament "La Imprenta" sensibilitzava a la població i acabava:

"Acordid a recibirla -l'ensenyança- seguros de que hallareis con ello todas las ventajas que la ilustración reporta al hombre y no olvidéis que solo un pueblo ilustrado puede ser libre y mejorar sus condiciones dentro de la libertad."

Malgrat la brevetat del període lectiu, unes setmanes, és prou suggerent aquest fet educatiu que s'avança a l'època, és potser la primera escola de formació per a obrers de l'estat, en una industriosa ciutat durant l'expansió del maquinisme que situa a Catalunya al nivell de cultura industrial que impera a Europa. És un cas aïllat, si és vol, però ben representatiu d'on anava una evolució que estroncà la violència dictatorial. No hem pogut localitzar els programes d'ensenyament per a encarar-los amb els vigents a l'època i poder analitzar la proposta educativa d'Almirall. L'Arxiu Històric de Sabadell conserva, a més dels llibres d'actes municipals, nombrosa documentació de l'Escola però no pas les bases fundacionals o el pla d'estudis. Siqui, però com siqui, és un capítol, breu però representatiu, de la vida d'Almirall que ens apropa en allò que era tan estimat d'Almirall: la trasllació de les idees a la realitat, les circumstàncies empero, com en altres avinenteses, estroncaren la

continuitat.

4.3 L'escriptor: assaigs i novel·les, ~~(1878)~~, divulgació excursionista.

En el segon quinquenni de la dècada del 1868-1878 Almirall col·laborà en unes poques publicacions amb també pocs articles, almenys dels localitzats. (193) Així trobem articles a "El Porvenir", "La Imprenta", una sèrie -Lo renacimiento catalá a "L'Aureneta" de Buenos Aires, a "Gaceta de Barcelona" simultanejant també, com hem vist, amb "La Campana de Gracia". L'any més fecund és 1878 atès que publicà gairebé tots els treballs citats en aquesta data.

Els articles més interessants pel seu to crític polític o social estan aplecats al volum Escritos Catalanistas. El Renacimiento catalán. Las leyes forales y el carlismo en Cataluña. Artículos. (194) on siona A.Z. un pseudònim habitual en Almirall. (195) El volum consta de nou articles publicats a "La Campana de Gracia" - La Aristocracia de espardeya-; "La Imprenta" -El Renacimiento Catalán. La sopa, Españolismo y extranjerismo. Los verdes y los azules. Dotes de mando-; "El Porvenir" -Las leyes forales y el carlismo en Cataluña- i a "~~G~~ Gaceta de Barcelona" -Viva la gracia española-més un d' escrit expressament: Los trimestrales.

El Renacimiento catalán ocasiona a "La Imprenta" la suspensió per

un mes com a condemna judicial i en aquest lapse Almirall va decidir, per burlar la censura, la publicació d'un llibre, *Escritos Catalanistas*, que aplega els articles més combatius del període. A propòsit d'aquest volum "La Renaixensa" opinava:

"Aunque no estamos conformes del todo con el autor en el modo de juzgar el renacimiento catalán desde su aparición, no por ello dejamos de celebrar mucho su aparición, reconociendo los grandes conocimientos que distinguen a su autor" (196)

En el próleg a *nuestros lectores* datat el 5 d' octubre de 1878 exposa com la definició legal del llibre és tot imprès superior a 200 pàgines i que, no està subjecte al "beneplácito de la autoridad, y esta resuelve sin atender a otra razón que la del porque si "Los vientos que corren contra el provincialismo, nos autorizan á creer que la autoridad no hubiera tenido á bien concedernos su permiso" (197) i per tant és lliure de poder actuar tot limitant-se només a les dites 200 pàgines que ha d' omplener com sigui fins i tot amb materials no directament relacionats amb el títol com l' article La soga per exemple. Almirall fa una professió de fe clara i explícita és defineix catalanista, és a dir, partidari del renaixement català:

"Aunque nunca hayamos hecho versos de esos en que se olesen dos docenas de palabras bárbaras é inteligibles y se rezusitan cuatro medietas chayacanos; por mas que no hayamos celebrado en prosa las tropelias de los salvajes almocávanos, ni nos honremos con ser piados de aquellos fanáticos del años de ocho, que á la voz de los frailes que les dominaban, combatian en los franceses no á

los invasores, sino à los revolucionarios, somos catalanistas" (198)

Prefigura el pensament que posteriorment, als articles del "Diari Català", exposarà clarament en desvincular ja la literatura en català del fer política, en articular la vertebració d'un organisme polític autòcton i, finalment, d'acomplir fins les conseqüències finals el que enceten els iniciadors de la Renaixença amb poesia i erudició. Després, a El Renacimiento Catalán, de glosar el paper de la llengua, de la pervivència en l'ús oral, bé que no l'escrit, com a tret d'identitat de la nació, comarca en lèxic almirallia, passa revista ràpida a l'evolució de la Renaixença que malorat fer-se, en part, en castellà, com l'erudició, era "muy catalanista". Els Jocs Florals, el teatre, la cançó de corals, la premsa d'èxit existant -"La Campana de Gràcia" arribava a vint i trenta mil exemplars de tiratge!-.

Contraposa però la festa poètica, amb un llenguatge arcaïtzant, aristocràtic i, per tant allunyat del poble, un català literari que ni els catalans poden llegir escriu, al teatre d'arrel jocosa que constitueix d'inici un èxit indescriptible d'acceptació vint mil exemplars venuts de "La Esquella de la Torratxa", consolidació del Romea com a Teatre Català estable, etc. També els continguts, uns Jocs Florals on la poesia era notòriament política de fons, contra la Castellà opresora de la Catalunya pura, davant un teatre on la reivindicació és esporàdica i el catalanisme és en el comportament, l'acció i, en conseqüència amb "aspiraciones constantes al progreso y a la vida moderna" (199).

Després de remarcar el paper bàsic de F. Soler i J. A. Clavé en el renaixement català subratlla el seu to populista: "Es de notar que así el teatro como las sociedades corales nacieron y crecieron sin contar mas que con sus propias fuerzas y sin pedir ni obtener, como los Juegos Florales, apoyo oficial" (200) a diferència del darrer element que analitza: el periodisme del qual afirma la seva característica de debilitat:

"Por regla general ha tenido miras poco trascendentales, y a pesar de que ha alcanzado grandes tirajes, no se ha colocado jamás a la altura de su misión. Por esto se explica que el periodismo, incluyendo en él las revistas y otros impresos sueltos, solo haya prosperado iniciada ya la decadencia del renacimiento catalán, y sea hoy por hoy una de las pruebas más evidentes de esta decadencia.

"(...) El periodismo catalán ha sido político ó no político. El primero ha hecho siempre política "castellana" ... El segundo, como nacido en el período de decadencia, ha imitado de los Juegos Florales los vicios, no las virtudes... vedies -als escriptors- como derraman amargas lágrimas ante las ruinas de un claustro gótico... Su mayor alegría es topar con un peregrino que explique cualquier episodio de la vida de nuestros reyes y señores." (201)

Critica l'endocàmia de jurats i participats, l'esllanquiment temàtic, la manca de nervi poètic, la deixadesa ideològica. Critica, en conjunt, la manca d'ideal d'un moviment que es condemnat a vegetar. Igualment els Jocs Florals constata, amb deteniment, la crisi del cant coral, mort Clavé i com només

gràcies al popular Pitarra el teatre resisteix amb públic.

Finalment arribem a les conclusions, els capítols X a XIII que formen l'article que el 4-X-1878 és denunciat pel Fiscal d'Imprenta i on desenvolupa el nucli del conjunt de treballs: el sistema polític que ha de sustentat la unitat dels estats com a corrent dels temps. Almirall creu en els grans estats però amb respecte per les "ideas, prácticas y creencias" (202) i manifestant la seva satisfacció per l'inici del renaixement però aspirant a fer-lo hegemònic a Catalunya trencant amb la política castellana i donant continuïtat de progrés al catalanisme:

"No salgan, pues, los centralistas de Madrid echando nuestro movimiento a mareas ultramontanas y a consorcios absurdos. Aquí no hay mas sino que en Cataluña deseemos avanzar, sin tutelas ridiculas y sin cortapisas ni trabas impropias de nuestros tiempos. Aquí el elemento ilustrado, no ha pensado jamás en separatismos ni en anexiones. Esto se queda para aquellos padres graves enfermizos á pesar de su agua de Lourdes y de las reliquias de su Pio IX, que hoy hacen coro con los que no combaten, solo porque les ven mas reaccionarios y ultramontanos que á los vecinos que podrian anexionarnos. Aquí el elemento avanzado es catalanista y debe serlo, porque está mas al corriente de los progresos que han hecho las ciencias políticas y sociales." (203)

La regeneració serà el cavall de batalla que es proposa Almirall per tal de tornar la "virilitat" perduda al moviment catalanista -provincialista també en diu-, una regeneració de les idees que

durà a la regeneració de Catalunya. També proposa la plena participació política amb participació en tots els estrats de poder -municipis i diputacions, Acadèmies, societats científiques...- imitant irlandesos i húngars. Considera que ja s'acabat la fase literària del catalanisme i cal entrar en la política. L'any següent editarà el "Diari Català" que serà: fixem-nos en l'ordre, literari i polític. La reflexió que aporta amb els articles que constitueixen *El renacimiento catalán* serà en primer terme el distanciament ja en embrió amb el nucli de literats, rurals i religiosos, de grups com "La Renaixença" o "La Veu del Montserrat" i la primera embranzida per una acció catalana pensada només per Catalunya, a diferència de la seva labor fins el moment que es fixa en Madrid, en Espanya, en l'estat per tal de millorar les posicions de Catalunya:

"Medito sobre nuestra situación actual, y convénceme de que no basta escribir versos en catalán ni recoger antigüallas. Lo que conviene, lo que urge, es que se produzcan ideas catalanistas y que nos dirijamos a un fin, aunque emprendamos caminos diversos. Al término de la jornada nos encontraremos todos." (204)

El segon article és la aristocràcia de espanya, en català i que ja hem descrit. Les lleyes forals y el carlisme en Catalunya on analitza les causes dels conflictes que per ell provenen que a Catalunya no existeixen partits de centre i la polarització obliga als enfrontaments armats amb la rudesa de caràcter i la barreja estranya entre progrés i endarreriment. Passa revista a altres factors com la pervivència del dret civil català sense

òrgans capaços d'actualitzar-lo a les modificacions de pairebé dos segles i embesteix contra ell atès l'anacronisme de la seva pervivència en mig d'un món plenament evolucionat. Qualifica als propietaris rurals de muntanya com la principal força del carlisme per l'inexistència, precisament, d'aquests anacronismes jurídics. Valora també la diferència entre l'enfiteusi i l'arrendament com un factor d'empobriment de la noblesa catalana, de millorament del camp i de caràcter independent i altiu dels nostres avantpassats i d'ací prové, afirma, la major afició al treball dels catalans ja que l'enfiteusi donava al treball el millor reconeixement de la propietat.

L'eliminació per posterior unificació amb lleis catalanes, d'aquesta diferenciació i ser ja la propietat rústica basada en la compravenda motivà una paralització del dret civil per a la propietat immoble. La resistència però a l'assimilació és constant. Almirall torna a encetar el discurs catalanista:

"Cuando una región como la nuestra ha tenido vida propia, cuando tiene historia gloriosa no tanto por la valentía o ferocidad de sus héroes, como por el civismo de sus ciudadanos, cuando ha disfrutado de una organización social muy adelantada para su tiempo, cuando con sus pacíficas empresas mercantiles ha influido, y no poco, en la marcha de la civilización, cuando, gracias a todo ello, forman sus habitantes un pueblo viril, enérgico e inteligente, no se resiona de buen orado a perderlo todo para pasar a ser provincia de una nación que no sabe entenderse. A una región que en tales circunstancias se halla queda dominársela por la fuerza, puede aplastársela por el

número, pero no se puede impedir que aproveche para la protesta todas las ocasiones que crea favorables, a menos que después de haberseles sometido por las armas sea tal la superioridad de ilustración de los vencedores, tales las ventajas de la nueva organización social, que logren con su influencia borrar antiguos agravios y assimilar completamente a los dos pueblos. Si esta superioridad y ventajas no existen, los dos pueblos pueden vivir unidos, hermanados, pero no unificados bajo la base absurda de sujetar al uno a las leyes, costumbre y voluntad del otro..."

"La obra de la unificación de España se dejó, por desgracia nuestra, exclusivamente a la fuerza del número, no a la inteligencia ni al carácter, y la inteligencia y el carácter solo con necesidad se resignan a la tiranía del número. Esta y no otra es la principal causa de nuestro malestar y de que sea la guerra civil un mal crónico para España:" (205)

Proposa, finalment, el respecte al principi federatiu com a solució i opina que gràcies al respecte pel particularisme davant la unificació pot establir-se una perenne relació d'igualtat en la llibertat, idea que serà bàsica en el seu pensament i que exposarà amb detall tant al "Diari Català" com a "Lo Catalanisme" i posteriors discursos polítics.

La resta de treballs, més breus, són dedicats a satiritzar la situació d'endarreriment del caràcter espanyol i els sis articles constitueixen un excel·lent preàmbul de Espanya tal qual es. Identifica sagacment els tics més ridículs i menyspreables del caràcter castellà amb sana voluntat per la millora. Aquests

articles són per "omplir", el volum i arribar a les dues-centes pàgines forçoses per disposar de la qualificació legal de llibre.

Les dues novel·les polítiques en castellà: *El alma al diablo* i *Una autoridad modelo. Historia de un gobernador de orden* no tenen cap mena d'interès literari i el seu fracàs comercial fou exponent de la manca de qualitat. Solé Tura ha exposat els arguments d'ambdues (206) i en remarca els trets ideològics. A *El alma al diablo* un jove fa un pacte amb el diable per l'amor a una jove renunciant a l'ideal de llibertat i, el dia del casament, fuig morint en lluita pel seu ideal, la promesa es fa mentra però es combatuda pel clergat i finalment esfolleix i els altres personatges són premiats, el marquès és primer ministre, el militar analfabet és noble i ric, etc. Exposa trets ideològics en lluita, les forces reaccionàries són però potentíssimes i el casisme d'Almirall pot florir esplèndidament.

A la segona es descriu rudament un governador típic de la Restauració que acumula riqueses i plers. L'esquema torna a tenir en una parella i el seu amor pur el simbolisme amb l'ideal polític de millorament. Però l'amor entrellat pel governador tampoc triomfarà: Teresa és assassinada, el seu pare falla l'atemptat contra el governador i, pres, es torna boia mentre els poderosos triomfen, el governador, amb les riqueses acumulades, va a París, els especuladors fan negocis, etc.

El pare de Teresa és un treballador mig, menestral no obrer i el retrat de les forces vives de la Restauració és també cru i àcid: les classes polítiques, financeres, religioses ... són

retratades plenament i la prosa, rica, viva i directa d'Almirall, construeix ambients prou suggerents que subordinen la creació literària a la finalitat política que denuncia de la corrupció. L'elementalisme de l'estructura interna dels personatges però és diàfana en l'afany d'il·lustrar als lectors tot i que Almirall no creu massa en els personatges, al marge dels finals apocalíptics. En aquestes dues obres es pot veure com els enemics del pensament en llibertat, remarca Solé i Tura, són els representants de l'ordre de la Restauració mentre la burgesia industrial és tractada amb relativa benevolència, Almirall simpatitza amb els menestrals i els creu però incapaces de fer cap transformació radical com tampoc ho creu dels liberals enriquits, milionaris progressistes com Almirall que defineix com "extraña figura" (207).

La crítica literària naturalment no se n'ocupa i les publicacions liberals afins a Almirall en fan interessats elogis. "grandes cualidades de novelista tiene el autor" arriba a dir "La Imprenta" (208) en les dues pàgines que dedicà el juny del 1878 - El alma al diablo - i el gener de 1879 - Una autoridad modelo - respectivament a ambdues obres, més polítiques que literàries que són la única incursió d'Almirall a la literatura de creació tret del conte amb càrrega social o un sonet fet per a "La Campana de Gràcia".

Finalment Almirall també col·laborà en altres publicacions en aquest període com "La Ilustración Republicana Federal", setmanal i madrilenya que neix el 1871, la barcelonina "Revista Republicana Federal", etc. a més de les que hem vist, on era

director, com "El Federalista" o "El Estado Catalán".

Amb aquests antecedents, fracàs final a la Casa de Caritat amb una gestió reexida que l'apropa al poble, ressó en els treballs assaístics que el converteixen encara en primera figura creadora d'opinió i novel·lista polític. (209) Almirall encetarà un nou tombant plenament catalanista convertint-se en portaveu i impulsor de la tendència que defensa del catalanisme polític intervencionista precisat de plataformes operatives i de manuals doctrinaris que siguin alhora ferment de sensibilitzacions i reflexió sobre els camins a emprendre.

La vessant excursionista d'Almirall és també significativa. Amb ella ^{hi} es vincula ~~a la pràctica~~ el "Diari Català" fent-lo expositor dels seus diversos viatges no polítics, avui en diríem turístics, aleshores excursionistes tant dins Catalunya -Balaguer, Puigcerdà... Andorra - com fora -Itàlia, ^{Andorra} + Col.laborà, doncs, al "Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana" amb les ressenyes de les excursions que efectuava. Trobem en aquesta publicació diverses notes corresponents a viatges que efectuà:

Acta de la excursió col·lectiva a Tortosa, Amposta, Sant Carles de La Ràpita i l'Encanyissada. (desembre 1882)

Excursió de Artà i Palma de Mallorca. (abril 1880)

Una excursió a l'Etna. (març 1880)

-Suïssa i nord d'Itàlia-. (juny-juliol 1883)

Excursió particular a Port Bou i Cerbère i França. (juliol 1885)

etc. (210)

Almirall fou soci de l'Associació Catalanista d'Excursions

Científiques, segons veiem a les Actes de les sessions públiques (211) el 1883, 1884, 1885, 1886, de l'Associació d'Excursions Catalana també en participà activament, llegint treballs relacionats amb l'excursionista al seu local social, o altres com la seu del Fomento del Producción Española (211bis), publicant al seu butlletí, formant part de comissions organitzadores com la del viatge a Mallorca amb F.X.Tobella, Pere Clapés, etc. (212). El seu paper més interessant però fou, en ser soci d'ambdues, disposar de prestigi i ser jurista reputat, la seva contribució envers la unificació d'ambdues entitats. Amb aquesta finalitat fou nomenat (28-XII-1882) membre de la dita comissió en la Junta General Extraordinària de l'Associació d'Excursions Catalanes (213).

El seu caràcter, mig acció, mig idea, el duia sovint a viatjar per a confirmar uns estudis o bé documentar-se a fons (Suïssa, Irlanda, Andorra), també per a participar de la labor política (viatge de Pi i Maragall a Catalunya el ~~1881~~ 1881^(Etna) acompanyant-lo per tot el recorregut). Altres són viatges periodístics i també n'hi ha de servei com el de Balaguer, octubre de 1880, per a tractar del ferrocarril del Noguera-Pallaresa. (214) El biògraf Font indica (215) que viatja a Irlanda per a documentar-se i que va publicar-ne un article (216) on consten referències explícites d'aquest viatge. En parlar a "L'Arch de Sant Martí" el 1887. On excel·lí, però, és en reportatges periodístics sobre excursionisme és en el viatge a Itàlia per veure l'erupció de l'Etna el 1879. (217).

Es interessant en aquest sentit d'assenyalar l'obra col·lectiva Folk-lore català. Costums que s'perden... obra antològica coneguda també amb el nom de Miscel·lània Fol·klòrica que el maig de 1887 es publicà tot recollint els treballs llegits o presentats a la Secció de Folk-lore de l'Associació d'Excursions Catalana. D'Almirall s'inclouen les Consideracions sobre lo ball de Gitanes en lo Vallès que critica asprament considerant-lo una dansa afeminada contraposada a les rudes exhibicions dels camperols dels Alps o als castellers de Valls considerats més virils que la dansa vallesana de Mollet.

"A un jovent com lo català, dada la situació que'ns trobém, li escauria molt més tirar la barra, fer partits de pilota ó de botxas, tornar á la rodella y acostumar lo pols y la vista al tiro ab bala. ¡Prou afeminats y decavuts que estém, sense necessitat de ballar ab criatures de set anys!" (218)

Almirall, que en sa vida havia fet un simple ball de saló, en aquest text fa un dels millors elogis que s'han escrit en català de la dansa però, analític com és, comença el text amb una matització sobre la paraula folklore per acabar amb els comentaris crítics sobre el ball de gitanes de Mollet. El text es publicà el 1887 però l'excursió s'efectuà el dilluns de Carnestoltes de 1884 acompanyant a Almirall, Ramon Arabia, Roman Arnet, Josep Barcon, Joan i Enric Bru, Francesc Llorens i Riu, Daniel Olesa i Francesc de S. Maspons i Labros. Aquest ^{daner} en el mateix volum ^{del} publica Ball de gitanes en lo Vallès (219) des d'una vessant més descriptiva que crítica i amb una lectura plaent:

"...dit ball va captivant-ne l'esperit y un ne surt ab l'ànima ben complascuda, deixant grat recort y desitj de tornar-lo á veure; aixis nos passá á nosaltres, y aixis crech que passará á tots quants algun any hi assisteixin, de lo que segurament no se n'openediran."

4.4 L'Ateneu Lliure de Barcelona. (1878)

L'Ateneu Lliure fou fundat a conseqüència de la intolerancia de la Junta de l'Ateneu Barcelonès en prohibir la continuació del cicle de conferències que Joaquim M. Bartrina, gran amic d'Almirall i Roure, dictà sobre "Amèrica Precolombina". Només pogué fer la primera, 22-IV-1877, ja que, segons ~~CX~~ Jordi Casassas (220) "fou acomiadat pretextant que contradeia els textos bíblics". L'Ateneu Barcelonès feu una virada, encara més, vers la dreta amb una Junta més conservadora, hi hagué baixes significatives (Mañé i Flaquer, Rubió i Ors...) i en començar el 1878 es produí una greu discussió sobre la llibertat d'expressió amb la divisió de la Junta, la dimissió de vocals i la interinitat d'una presidència fins arribar a l'abril amb Joaquim Cadafalch de nou president. El febrer però es constitueix l'Ateneu Lliure. La primera junta, segons llegim a la premsa de l'època, (221) és formada per: Joan Giné i Partagas com a president essent vocals: J.M. Bartrina, C.Roure, Leandre Pons, Joan Tutau, Eusebi Jover, F.Villamil, Pere Tintorer, F.Soler, J.Zulueta i Jaume Garriga amb V.Almirall de secretari.

Almirall participa activament en la gestació i direcció. El 1879 és també vocal essent president Tomàs Lletget i secretari Manuel de Lasarte i en el "Diari Català" es parlarà abundantment de les diverses activitats de l'Ateneu Lliure. Naturalment fou un focus difusor de l'ideari avançat dels seus promotors i, dins un ambient de liberalitat, parlaren des de la seva tribuna Serrallana, J. Tutau, M. de Lasarte, Garrido, Quintana, P. Gener, M. Angelón, Puig Minquet, Puig Llagostera... i també Almirall que llegí el treball *La Aristocràcia de espanya* que publicà el mateix any 1878 a "La Campana de Gràcia". (222)

Joan Martí Thomas, secretari el 1881, en la Memòria del curs 1880 exposa (223) les dificultats financeres de l'entitat que es solventaren gràcies a la generositat dels socis que aixugaren el dèficit adquirint obligacions emeses. Amb tot l'Ateneu Lliure, sigui per la posterior evaluació vers el liberalisme de l'Ateneu Barcelonès, sigui per la progressiva deterioració financera, no tardà en desaparèixer.

En la sessió inaugural de constitució del 20 de març de 1878 sota la presidència del Capità General de Catalunya Ramon Blanco. Almirall com a secretari llegí la Memòria amb què l'entitat "inauguró las tareas científicas". (224)

Almirall digué el discurs, i el publicà, en castellà. Roure, a anys enllà fa un comentari sobre aquest aspecte lingüístic de transcendència atès que, indica Manuel de Lasarte en la Memòria sobre l'entitat (225) "*Cataluña era una raza heroica, ilustrada y laboriosa, si bien no siempre afortunada, que les legó el*

espíritu de perseverancia y la más bella palabra de su precioso idioma, la añoranza, para que en el siglo XIX supieran expresar los catalanes el sentimiento que les causaría su recuerdo", en l'esmentat text de Roure es glosa que no es donès massa atenció a la llengua catalana, tot i la motivació dita per Casarte, per les presses amb que tot es féu a terme. (226)

Tornant al discurs del 20 de març cal indicar l'alegria per la constitució i la precarietat de mitjans materials que es disposa començant pel local -modest i interí-, reconeixent que és un embrió que aspira a la plenitud. Explica Almirall tot seguit l'objectiu de la fundació:

"Que en nuestra comarca faltaba un centro de carácter general que agrupara á los que deseamos no quedar rezagados en el movimiento expansivo que en todos los ramos de la actividad distingue á nuestro siglo, es innegable. Basta dirigir una mirada á los que existen para convencerse de que ó responden solo á fines especiales ó están dominados por elementos, preocupaciones é intereses que nos hacen aparecer entregados á un órden de ideas tan raquíticas como impropias de nuestros dias. La ciencia sin libertad, la ciencia que no discute, la ciencia que no respeta ni aún tolera hasta la duda y la negación (y por la duda y la negación que la sigue empieza todo adelante), ni ha sido ni será nunca la verdadera ciencia, y por desdicha es la única que con más ó ménos protesta, ha dominado en nuestro país, contribuyendo poderosamente á sumirle en el estado de debilidad intelectual en que hoy se encuentra". (227)

La directíssima alusió, doncs, a la censura de l'Ateneu Barcelonés envers la ciència, representada per Barrina amb el seu pensament laic sobre l'Amèrica pre-colombina, és la causa del naixement del nou Ateneu Lliure. Tot seguit s'exposa el programa fent directa referència que ells miren el futur, mentre els adversaris es centren en el passat. Naturalment no en les temàtiques a tractar sinó en les formulacions metodològiques d'una anàlisi basada en el positivisme més pragmàtic, més realista davant el misticisme. El programa es centra en la necessitat de focus científic, d'ací Ateneu, que siguin ~~obert~~ obert, lliure, obert, d'ací que margini el fanatisme -"se nos obligaba a manejar alternativamente el fusil ó el rosario"- per la il.lustració. Qui acusa a Espanya de ser massa teòrica i massa poc pràctica, diu Almirall, no té l'ànim seré ja que certament "somos poco prácticos pero somos menos teóricos todavía". El caràcter central que ha d'animar el programa de l'Ateneu Lliure ha d'ésser l'estímul d'ambós conceptes. Quan es descobreix el fonògraf, la llum artificial, el telèfon, l'evolució de les espècies, el para-llamps, etc. no ho fa només un poble pràctic sinó alhora teòric. Parla de la projecció de la biblioteca com una activitat bàsica i d'utilitat directe - "construirse casas para nuestros obreros: entonces podrá abrirse la escuela verdaderamente libre" al costat de les tradicionals mostres culturals de l'època: concerts, conferències, publicacions... Acaba amb una lloança per moviment entès com dinamisme oposat a la rutina i la inèrcia i com pas vers el progrés:

"Hoy sabemos que la especie ha ido mejorando y esperamos que se

perfeccionarà: hoy, pues, la palabra "progreso" tiene sentido, y esto constituye sin duda alguna el más trascendental triunfo de la ciencia moderna." (228)

Els factors més aglutinadors pensem eren els ideològics. A l'article que es col·loca dins la Secció de Fondo (doctrinal) del "Diari Català" el 2 de novembre de 1880, sota el nom "Lo Catalanista", (núm. 18) es comenta la inauguració del curs 1880-81 amb la presidència de S. Mundi i la presència a la taula presidencial del catedràtic Lluch Echevarria i el president de l'Ateneu Barcelonès Manel Angelón. La Memòria que llegí el nou secretari Pere Sacases donà pas a una conferència del president Mundi sobre la història de la ciència, en concret de la geometria.

En altres dos textos del 1880 trobem també exemples de l'activitat intel·lectual de l'Ateneu Lliure. El 24 de febrer el "Diari Català" publica una nota, sota el títol, Discussió en l'Ateneu Lliure i dins la secció Moviment científich y artístich en la qual ja es comenten temes de caràcter polític com el dret a la insurrecció de les Antilles, aspecte que defensa Sacases i critica Villamil. També sobre el proteccionisme amb participació de Passarell, Litrán, etc. En aquesta mateixa edició del periòdic s'informa que començara la temporada artística i serà amb Haydin dirigit per S. Mundi i T. Mayol.

El 17 d'abril, entre molts d'altres exemples, i amb la inclusió a la mateixa secció, es discuteix d'antropologia (Lletget) i a judicar per l'extensa ressenya que comenta la conferència sobre

"l'home terciari" es parla de paleontologia, geologia, arqueologia, etc. des d'una perspectiva naturalment científica amarada del científisme que de Londres estant arribava a reduïts cercles barcelonins.

- (157) ROCA I ROCA, J.- V. Almirall. p.10-11
- (158) "La Imprenta" (10-VI-1875) publica l'esquela de Josep Almirall i Alier anunciant els funerals pel dia 12.
- (159) L'AMICH DE CADA FESTA.- La Casa de Caritat i les Monjas francesas. "Diari Català", 324 (18-IV-1880)
- (160) ALMIRALL, V.- La Casa de Caritat de Barcelona. "Diari Català". 496, 500, 504, 513, i 523 (22, 26, 30-XII-1880 i 8, 18-I-1881).
- (161) ALMIRALL, V.- Experiments sociològichs de laboratori. "L'Avenç", 1 i 2 corresponents al 31-I i 28-II de 1890. Reproduïts dins Articles Literaris. Barcelona. L'Avenç. 1904. ps. 67-83.
- (162) Podem veure'n els antecedents a CARBONELL, MONTSERRAT. Les cases de misericòrdia eix de la trama assistencial. "L'Avenç", 91 (III-1986) ps. 38-43, dins un interessant número monogràfic d'aquesta revista dedicat precisament a "La Caritat pública a l'Antic Règim". Altra documentació, bé que sucinta, a La Casa Provincial de Caridad. Sus Orígenes y Actuación. Un gigantesco esfuerzo frente a la Humanidad desvalida. Barcelona. Imp. Casa Provincial de Caridad. 1951. Recentment MARTINEZ-SHAW, CARLES. - El paper socio-

cultural de la Casa de Caritat de Barcelona (Segles XVIII-XIX). Barcelona. Serveis de Cultura de la Diputació de Barcelona, 1986. Dins El Pati. Centre d'Estudis i Recursos Cultural, ps. 8-12. També són útils les memòries editades per la Casa de Caritat en el període 1870-1875. Disposem també d'una relació de les editades, bé que incompleta, les del període les observem més endavant, a Catálogo de Publicaciones de la Diputación de Barcelona. Barcelona. Diputació de Barcelona. ps.63-68. L'opuscle Casa de Caridad de Barcelona, desde su fundación hasta el día de hoy. Barcelona. Estampa Tipográfica de N. Ramirez. 1872 és ben suggestiu.

L'obra en dos volums, Antecedents i descripció de la situació de la Imprenta-Escola de l'antiga Casa provincial de Caritat en el moment de constituir-se la fundació pública. Barcelona. Diputació de Barcelona. 1985. Finalment són imprescindibles per a un estudi monogràfic els Llibres d'Actes de la Casa de Caritat (Arxiu de les Llars Mundet) així com la documentació interna conservada en quatre grans lligalls (1176, 1177, 1179 i 1182) a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona.

També podem trobar més dades en el Alegato de buena prueba presentado por los patronos de la Casa Provincial de Caridad de Barcelona en el pleito que se sigue sobre nulidad o rescisión del contrato de

establecimiento de la PLAZA DE TOROS de dicha ciudad y terrenos anexos con los actuales poseedores de los mismos y con los eviccionarios. Barcelona, Imp. de la Casa de Caridad. 1874. Molt especialment les p. 17-26 que situen el Caràcter de la Casa de Caridad.

- (163) R.D. del 8-X-1802. Pedro Voltes i Bou en un episodi de la Barcelona. Divulgación Histórica explica com el Capità General de Catalunya, duc de Lancaster, es trobà a finals del XVIII amb uns diners sobrants arran la col·lecta que es feu per apaivagar els efectes de la fam i de la misèria pública. Amb els 461.077 rals de valló es va decidir de crear una Casa de Caritat i així el 15-XI-1803 es cedeix un edifici del carrer de Montealegre. S'organitzen balls i rifes per sobrenir les dificultats. El 17-XII-1868 passà a dependre de la Diputació Provincial de Barcelona. Dins Orígenes de la Casa de Caridad de Barcelona. Vol. XIII de Barcelona. Divulgación Histórica. Barcelona. Institut Municipal d'Història. 1970. ps. 227-230.

- (164) Almirall també parla de l'ocupació militar de la Casa de Caritat dins Experiments sociològics... i n'explica com guanyà el conflicte des d'una posició de força moral. L'episodi és prou indicatiu de les relacions d'Almirall amb el poder: fermesa en el text ideològic amb flexibilitat i magnanimitat en l'ús del poder quan el detenta. Ho confirma també el cas de l'Església en la mateixa Casa de Caritat on no només manté la dotació, eliminar-la haguera estat un escàndol públic,

sinó que fins i tot l'augmentà.

(165) FONT ... p. 182

(166) Vegem el text de FONT, ps. 182-185.

"Quan va entrar-hi, va trobar la casa en un estat lamentable. Li va caldre reorganitzar-ho tot. Ell va saber humanitzar l'ambient i el règim. Quant al règim que havia imperat fins aleshores, cal dir només que hi havia instruments de tortura. Podem afegir que hi havia moltes criatures que no sabien llur nom respectiu."

"Primer, va dedicar-se a estudiar els asilats d'un a un per a poder seleccionar-los després; dir els que eren aptes per a una regeneració definitiva, i veure en quin sentit calia orientar-la. Per aquesta tasca, l'Almirall anava cada dia als patis, en les hores de recreació, i allí els observava de prop. L'Almirall va saber aviat el nom de cada u i a cada u el tractava de manera diversa. Així, a tots tractava paternalment, ho i extremant una dolcor que no li era massa conatural. Però quan calia exercir d'autoritat, ho feia amb tota l'energia necessària i no més. L'eficàcia de les seves intervencions en els afers de disciplina era decisiva i justa quant a procediment".

"Va fer-se una obsessió de poder alliberar del servei militar els que ell creia malaquanyats i prometedors. Per alliberar-los, utilitzava tots els mitjans legals i possibles. Ens diuen que, més d'una vegada, els amics

que anaven a veure i l'havien vist parlant amb les dones que rentaven la roba de l'hospici i proposant-les l'afillament d'un asilat que ell escollia".

"En documentar-se per fer l'històric de la casa, cregué que no era de prou bon agraiement que el nom dels benefactors no constés enlloc. Va decidir donar a cada pati el nom d'un protector. Va fer instal·lar llums on no n'hi havia. Aconseguí que la higiene hi fos observada curosament".

"L'Almirall deia molt sovint que si el bon menjar fa l'home sà, només el bon tracte pot tornar-lo bo. En la seva actuació a la Casa de Caritat, aquesta frase va ésser-li divisa i guiatge. Per donar-los una dignitat que els nivellés amb els fills de la gent humil, va canviar el vestit dels albergats. La designació d'albergats ell va introduir-la".

"Esbrinava la provinença de cada u. Va seleccionar-los. Una de les seleccions va nomenar-la la dels estudiants. Per tal de destinar-los una caseta del carrer de Valldonzella, tocant a l'establiment. Ell en deia la Casa Blanca i el nom li va quedar. Als qui tractaven aquests estudiants va exigir-los en el tracte més dolcor que per als altres encara. Per aquest procediment va assolir en tots una ductilitat insospitada. Era un sociòleg i un pedagóg humaníssim".

"La seva força moral damunt els asilats fou posada a

prova un dia que un dels grans, garivet en mà, amenacava els empleats que volien reduir-lo. L'Almirall va poder-ho aconseguir, només amb unes paraules i mirant-lo fit a fit".

"Per als convalsents i per als que estaven delicats, va creure que l'hospici no era prou somrient, i els cercà un altre indret per fer-los el viure amable. Fou adquirida una gran casa a Vallvidrera i va traslladar-los-hi".

"En alguns casos, el seu tracte era d'una generositat que captivava. Ens conten el cas d'un asilat ple de bones esperances, que es deia Mari. L'Almirall va fer-lo aprendre d'escultor. No va reeixir prou. Va fer que es limités a la pintura, i li pagava anades per fer estudis de paisatges. Va regalar-li, a son temps, la primera caixa de colors. A un altre va regalar-li un rellotge de plata. A molts va treure'ls de tot el segell de l'hospici i va fer-ne homes honorables".

"L'Almirall va instituir a la Casa de Caritat una Escola de Belles Arts que comprenia la música i el dibuix".

"Els qui aprenien de música eren utilitzats per a cantar a l'església de la casa. L'ensenyança de dibuix i de pintura era establerta pel procediment de fomentar i desvetllar la personalitat dels deixebles en lloc de

viciar-la i cohibir-la. El primer professor va ésser En Tomàs Padró, massa oblidat avui. Mort ~~En~~ Padró, va substituir-lo N'Agustí Rigalt".

"El qui volien dedicar-se a altres arts els enviava als tallers respectius".

"Crea tallers d'arts i oficis a favor dels albergats i de l'hospici, puix que treballaven en objectes d'ús de la casa. Ell va crear la impremta que encara subsisteix avui. La idea de l'Almirall de crear una impremta a la Casa de Caritat, va fer pànic entre els ~~obres~~ obrers impressors de Barcelona. Una comissió va anar-lo a veure per a demanar-li que desistís d'aquell propòsit, que els seria funest. Va dir-los que no temessin per la competència, ja que treballarien únicament per la casa i que més aviat calia que se'n feliciteassin, car pensava fer-hi ensenyar l'art de la impremta, que no s'ensenyava enlloc. La impremta va donar un quany important. La feina de la casa era extraordinària. Cal recordar les rifes setmanals a benefici de la Casa. Cada setmana havien de fer-se talonaris i llistes i els bitllets, que valien dos rals. Tota la gent humil en comprava. Hi havia també la rifa de l'Hospital i la dels Empeдрats. Ell, amb l'ajut dels tècnics, va preocupar-se del procediment per fer infalsificables els bitllets de la rifa. És el mateix procediment d'ara."

"La gestió de l'Almirall a la Casa de Caritat va

estabilitzar-la i enfortit-la econòmicament. No va caldre que la Diputació la subvencionés. Hom pot comprovar això en la Memòria del setembre de l'any 1873."

"També volgué catalanitzar l'uniforme dels que havien de dur-ne. Va fer-los portar una barretina estilitzada per fer-la més escaient, i una brusa blava a la marinera. Ja hem dit que tendia a la supressió d'una indumentària especial en els casos de regeneració segura."

"Però l'actuació exemplar de l'Almirall a la Casa de Caritat no va pas esvair els recels que havien conegut la seva intransigència i la seva catalanitat."

"El governador va aprofitar-se de la mort d'un menor mentre jugava amb un altre, per acusar d'incòrdia la Junta de la Casa i sobretot el director. El mateix dia que el governador publicava la nota, l'Almirall publicava l'aclariment del fet, completament fortuït. L'Almirall va triomfar de ple d'aquella maniobra."

"Un altre dia, el capità general, amb el pretext que la Casa de Caritat estava complicada en l'afer de les "quintes", va envair-la militarment, amb forces per dins i per fora."

"Data d'aquests temps una anècdota, lligada a la Casa de Caritat, en un aspecte. Diu que l'any 1870 corria

per Barcelona una dona popularíssima que anava amb un burret i dues sàrries plenes d'herbetes de Montserrat per a curar mals, que ella enumerava pels carrers amb una veu amable. Aleshores de la revolta de les quintes, aquesta dona va posar-se a tocar sonent des del campanar de Gràcia durant tot un dia. Les forces eren envers la Diagonal, i no gosaven a entrar per por a la gran revolta que feia presentir-los el toc insistent de la campana."

"Quan els revoltats ja eren a l'altra banda de la muntanya, la campana encara sonava. Les forces, finalment, van entrar. Davant del poble, el cas va resultar protecc. La dona de les herbes va ésser empresonada. Els seus dos fills va anar a parar a l'hospici. I l'Almirall va preocupar-se'n amb un interès especial i va fer-ne dos homes útils: un d'ells és impressor notable."

"Després d'aquest fet de la campana, l'Almirall proposà a En López Bernagosi la creació d'un setmanari polític amb el títol de "La Campana de Gràcia". En López va accedir-hi, i en els primers números la col.laboració de l'Almirall hi és ben freqüent."

"Quan va ésser establerta la República, Valentí Almirall va escriure a En Figueres demanant-li la llibertat d'aquella bona dona de les herbes. Després de moltes recerques, van trobar-la a la presó d'Alcalá

d'Henares, on era feia tres anys. Tot seguit va ésser alliberada."

- (167) Memoria sobre la Dirección, Administración y marcha de la Provincial Casa de Caridad de Barcelona durante los dos años económicos... Barcelona. Imp. Casa de Caridad. 1873. p. 6. Aquesta obra, de difícil localització, com totes les Memòries, pot consultar-se a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona (lligall 1179).
- (168) Id. p. 8
- (169) Id. p. 17
- (170) De la molta documentació remarcuem els següents documents que alhora són una cronologia:
- 5-I-1872. Carta de V. Almirall demanant autorització.
- 11-VI-1872. Pressupost detallat amb demostració dels avantatges que Almirall exposa amb amplitud.
- 3-VI-1872. Protesta de 30 imprentes de Barcelona per competència deslleial.
- 6-VI-1872. Més imprentes que protesten. Segona relació.
- 27-V-1872. La Comissió Provincial no dona autorització per discrepàncies amb el projecte.
- 11-VI-1872. Document de V. Almirall alegant noves raons.
- (171) Memoria sobre la Dirección... (1873) p. 21.
- (172) "El Telégrafo", 1-VII-1871
- (173) ARXIU DIPUTACIO DE BARCELONA . (A.D.B.), Negociado Beneficencia. Sección Cuarta. Lligall 1179, sense numerar.
- (174) A.D.B. Id, id.

- (175) A.D.B. Negociado de Beneficencia. Cuenta de los Establecimientos. Lligall 1179, sense numerar.
- (176) Memoria sobre la Dirección... (1873) p.31.
- (177) A.D.B. Negociado Beneficiencia. Sección Cuarta. Lligall 1179. Num. 3320.
- (178) A.D.B. Negociado Beneficiencia. Sección Cuarta. Lligall 1176. Núm. 3364. El 1884 Almirall feu donatiu de les primeres probas del tiratge de billets de la Rifa de la Casa de Caritat de Barcelona, segons llegim al "Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana", 65 (2-III-1884).
- (179) A.D.B. Negociado de Beneficiencia. Cuentas de los Establecimientos. Lligall 1179. Carpeta Cuentas de 1865-66 a 1879-71.
- (180) A.D.B. Negociado de Beneficiencia. Sección de Gobernación. Lligall 1179. Carpeta sense numerar. Comunicació de la Junta de Govern del 12-III-1875.
- (181) A.D.B. Negociado de Beneficiencia. Sección de Gobernación. Lligall 1182. Comunicació del 29-IV-1875.
- (182) A.D.B. Negociado de Beneficiencia. Sección de Gobernación. Lligall 1182. Comunicació del 3-V-1875.
- (183) Memoria sobre el estado de la Casa de Caridad de la provincia de Barcelona en 30 de Noviembre de 1874, al ser cambiada su Junta de Gobierno. Barcelona. Imprenta de la Casa de Caridad. 1874. (A.D.B. Lligall 1179). a "La Imprenta" (10-IV-1875) es reproduueixen diversos fragments de la Memòria 1873-1874, que exposen les

milliores efectuades i els criteris seguits.

- (184) Id. ps. 13-14.
- (185) S. Moreno i Torres, J. Pascual i Carreras i J. Felfort i Mensió. P. Bosch i Labrús va abandonar la seva vocalia.
- (186) ALMIRALL, V.- La Casa de Caridad de Barcelona. Trabajo en que se combate la traslacion de la misma. Barcelona. López. 1879.
- (187) -----.- La Casa de Caritat. "Diari Català", 98 (3-IX-1879).
- (188) Articles de L'AMICH DE CADA FESTA al "Diari Català", veure la nota 160. Són especialment indicats pel polèmic to el segon i el quart. També la sèrie La Casa de Caridad de Barcelona a "La Imprenta", 16, 18, 22, i 23-I-1879
- (189) Arxiu Històric de Sabadell (A.H.S.). Actas de las sesiones del Ayuntamiento. 1872. vol.A-30 folis 124-125.
- (190) CASTELLS, ANDREU.- Sabadell. Informe de l'oposició. Sabadell. Riutort. 1977. vol.II: República i acció directa. ps. B.22 i ss.
- (191) A.H.S. Documents referits a l'Escola Industrial i Mercantil. Exp núm. 139 (1873-1874).
- (192) A.H.S. Actas de las sesiones del Ayuntamiento. 1874 vol. A-31. folis s-n. Lligall núm. N 0319646. Cal agrair també la valuosa col.laboració de l'erudit local Josep Jornet i Piñol que en data 1-XII-1986 ens lliurà documentació sobre Almirall i Sabadell.

- (193) V. al respecte la bibliografia que efectuarem dins FIGUERES; JOSEP M. -El Primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. ps. 253-265.
- (194) Barcelona. Imp. de Pedro Casanovas. (1868), en realitat 1878.
- (195) RODERGAS, JOSEP. -Els pseudònims usats a Catalunya. Barcelona. Millà. 1951. a les ps. 9, 22 i 33. Les notes exactes diuen: "A.Z. Inicials emprades per l'eminent escriptor polític Valentí Almirall en el seu llibre Escritos Catalanistas. També les usà en una sèrie d'articles publicats, amb el comú denominador de lo Renaixement Català en el periòdic "L'Aureneta", que sortí a Buenos Aires des de l'1 de juny del 1876." (p.9); "V.A. Inicials amb que va signar molts articles V. Almirall en el "Diari Català", fundat i dirigit per ell" (p.337), "L'Amich de cada festa" Id. (p. 22).
- (196) Naturalment la cita original és en català: Cf. CARRERA, VI, 303.
- (197) A.Z. -Escritos catalanistas. p. V.
- (198) Id. p. 8
- (199) Id. p. 33
- (200) Id. p. 35
- (201) Id. p. 36-40
- (202) Id. p. 62
- (203) Id. p. 64
- (204) Id. p. 77-78
- (205) Id. ps. 136-137

- (206) SOLE-TURA, J. La trayectoria ... ps. 351-362.
- (207) Id. p. 352.
- (208) El alma al diablo. "La Imprenta" (14-VI-1878); -Una autoridad modelo. "La Imprenta" (30-I-1879).
- (209) El alma al diablo. Barcelona. Libreria Española de I. López Bernagosi. 1878. (a l'interior 1879). Amb el pseudònim A.Z. Una autoritat modelo Historia de un gobernador de orden Barcelona. Libreria Española de I. López Bernagosi. 1878. Amb el pseudònim A.Z.
- (210) La relació exhaustiva podem observar-la en la següent taula on indiquem la datació del "Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana", la data de lectura i la data de l'excursió:

Excursió a Arta y	BMAEC, 18	
Palma de Mallorca	(IV-1880)	23-27/VI/1880
Una excursió a l'Etna	BMAEC, 21	
	(VII-1880)	15-III-1880
Alguns projectes	BEMC, 25-27	
d'excursions y algunes	(XI-XII-1880)	8-VI-1880
regles per ferlos		
Una excursió al poble	BAEC, 31	
de Puigcerdós i		
á Andorra	(IV-1881)	17-III-1881
Una excursió a Suïssa	BAEC, 40-41	
	(I-II-1882)	18-XI-1881
Acta de la excursió		
col.lectiva a Tortosa.		

Sant Carles de la		
Ràpita y l'Encanyis-	BAEC, 51	31-I-1883
sada.	(XII-1882)	
(Suïssa i nord	BAEC, 58-59	
d'Itàlia)	(VII-VIII-1883)	
(Debat sobre el		
folklore català)	BAEC, 80-81	
	(V-VI-1885)	30-V-1885
Excursió particular a		
Port-Bou, Cerbère i	BAEC, 82-83	
Fransa	(VII-VIII-1885)	17-VIII-1885
Consideracions sobre lo		
ball de gitanes en	BAEC, 87	
Mollet	(XII-1885)	19-XII-1885

(211) Acta de la sessió pública inaugural del any 1881 de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, Barcelona. Estampa de La Renaixensa. 1881. També les corresponents a 1883, 1884, 1885, 1886, etc. fins el 1888, 1889, 1890 que no es troba com a soci.

(211bis) "Diari Català", 289 (13-III-1880). Melcior Font indica però Foment del Treball Nacional, la font és dubtosa i preferim creure la més directa del periòdic. En aquesta conferència (Font Almirall. p.180) explica:

"El dia de la meua conferència parlant de l'excursió a l'Etna. l'Almirall va acreditar-se, a més, com a dibuixant de mà segura i fina. Val a dir-ho tot: hi havia engany. Uns dies abans de la conferència va

demanar a En Canibell que cerqués la pissarra més gran que es pogués trobar a Barcelona. Va trobar-la. La conferència havia de celebrar-se a la sala del Foment del Treball Nacional. El dia abans, l'Almirall va cridar en Canibell i va demanar-li que amb l'aiut d'un mapa i de les seves indicacions dibuixés damunt la pissarra amb un quix blauós, i invisible de lluny, el que ell li diria. I heu's aci que el dia de la conferència, amb una rapidesa i una secretat sorprenents, l'Almirall, entre la sorpresa i l'admiració dels oients, guixava les línies fines i gairebé invisibles i anava il·lustrant la seva conferència, que, val a dir-ho, era doctíssima. Ningú no va adonar-se del truc."

- (212) "Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalanes", 18, (IV-1880).
- (213) Pot veure's el procés detallat al "Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalanes", 51 (XII-1882).
- (214) "Lo Catalanista", 12 (27-X-1880).
- (215) FONT.- Almirall. 1 dl.
- (216) "L'Arch de Sant Martí", 249 (1-V-1887)
- (217) Sobre l'excursió per veure l'erupció de l'Etna pot contemplar-se l'interès d'Almirall que entronca amb el primitiu excursionista de la Renaixensa que que és vinculat alhora amb el científisme (arqueologia, història...) i amb la literatura/periodisme. En anar a Itàlia no pogué fer d'advocat defensor de "La Luz del

"Porvenir" que tenia un judici el dia 3 de juny de 1879 segons llegim al "Diari Català" de la mateixa data. L'itinerari d'Almirall fou el següent:

1/VI/1879		Barcelona		apareix el dia...	
2	Marsella	1a. carta		5/VI/1879	
4	Pisa	2a.		9	
6	Nàpols	3a.		10	
8	Sicília (Piedimonte Etneo)	4a.		15	
9	Sicília (Lingua Glossa)	5a.		16	
13	Nàpols	1a. tornada		19	
14	Roma	2a.		20	
15	Roma	3a.		21	
18	Ferrara	4a.		24	
22	Torí	5a.		26	
1/VII/1879		Barcelona		6a.	1/VII/1879

En la primera carta -de Barcelona al Etna- Almirall comenta les dificultats de transport. No hi ha vaixell directe Barcelona-Sicília i pensa que de Marsella pot ser més fàcil però en resultar igualment difícil, eren esporàdics els enllaços directes, s'arribarà a Gènova i, pensa, sinó baixaré en ferrocarril: "y no'ns tornem endarrera per cap diner del mon." ("DC", 33 5-VI-1879). Els dos articles de l'erupció de l'Etna varen ser publicats el 20 i 25 de juny respectivament i poden trobar-se també a "Ciència", 29 (7-VIII-1983) en la nota FIGUERES, JOSEP M.- Valenti Almirall i l'erupció

de l'Etna. També en l'antologia Cultura i Societat (Barcelona. Edicions 62. 1985) en la col·lecció "l'Alzina", S a l'apartat V, ps. 157-203 trobem tota la sèrie: De Barcelona a l'Etna. L'erupció de l'Etna. De l'Etna a Barcelona i Roma, aquest darrer article de la sèrie "Ciutats Cèlebres".

- (218) ALMIRALL, VALENTI.- Consideracions sobre lo ball en lo Vallés. A Miscelánea Folk-lòrica. Barcelona. Llibreria Verdaguier. 1887. Reedició facsímil a Barcelona Olañeta editor. 1981. ps.78-90.
- (219) MASPONS I LABROS, F. de S.- Ball de gitanes en lo Vallés. a Miscelánea Folk-lòrica. p. 77.
- (220) CASASSAS I YMBERT, JORDI.- L'Ateneu Barcelonés. Dels seus orígens als nostres dies. Barcelona. La Magrana. Diputació de Barcelona. 1986. p. 47.
- (221) "La Imprenta", 43 (12-II-1878)
- (222) ROVIRA.- Almirall... p.21
- (223) CASASSAS. Id.
- (224) ATENEO LIBRE DE CATALUNA.- Discurso y Memoria leídos por su presidente y secretario en la sesión inaugural de esta asociación celebrada en 20 de Marzo de 1878. Barcelona. Tasso. 1878.
- (225) Cf. a CARRERA. op. cit. VI,309-310.
- (226) Diu Roure a les seves memòries:
 "Iamposh m'he ocupat -és el capítol de cloenda del volum- de la fundació y de l'actuació de l'"Ateneo Libre", ab tot y esser un dels seus fundadors, de qual

Centre també se m'ha indicat que podia parlarne, encara qu'aquell Centre fos instalat en època posterior a la fixada en aquesta narració."

"Es veritat que l'Ateneo libre ha de considerarse una institució literaria, de que'n servo bons recorts, mes no hi hà que a la literatura catalana l'Ateneu va ferli escàs acatament, no a dretes, sinó tal volta per inadvertencia deguda al corre-cuyta ab que va ferse aquella fundació."

"No sé per què, però aixís va esser, que en Valenti Almirall, en Joaquim Bartrina y jo mateix, comencarem per no donar a la Corporació que s'instalava una denominació catalana, aixís com tampoch sé explicarme'l per què casi be totes les conferencies foren allí donades en castellà y en aquests mateix idioma s'hi tinqueren varies sessions públiques, algunes precisament sobre temes barcelonins."

"Sans dubte axó va fer que, en aquell temps que tant parlavem de catalanisme, no acudiren allí a ajudarnos a les tasques ateneistes alguns elements que podien portarnos serveys de valua."

"Fer la part que'm correspon, jo'm confesso culpable de la poca sabor catalana que, sobre tot en ses manifestacions corporatives de caràcter públich, tingué l'"Ateneo libre", y no m'ha semblat oportú remembrarlo en aquestes memories, que a més a més, repetexo, se referexen a alguns anys anteriors a la institució ateneista."

Dins ROURE, CONRAT.- Anys enllà. Aplech de recordances
dels temes juvenils. Barcelona. La Il·lustració
Catalana. s/d. ps. 125-6.

(227) Ateneo Libre de Catalunya. p.12

(228) Id. p.31.

V EL DIFÍCIL TREBALL DE LA POLITICA CATALANISTA

- 5.1 El primer Congrés Catalanista. (1880)
- 5.2 El Centre Català. (1882)
- 5.3 El segon Congrés Catalanista. (1883)
- 5.4 Les divisions polítiques al si del catalanisme. (1887)
- 5.5 El Congrés Català de Jurisconsults (1881): noves armes pel catalanisme.
- 5.6 El predomini del catalanisme davant el federalisme espanyol o la ruptura amb Pi i Margall. (1881)
- 5.7 El Memorial de Greuges. (1885)
- 5.8 Moment àlgid d'Almirall, l'obra política de 1886: Lo Catalanisme, L'Espanne telle qu'elle est i Contestación al discurso de Nuñez de Arce.
- 5.9 La presidència dels Jocs Florals. (1886)

5.1 El primer Congrés Catalanista, (1880)

La forta personalitat d'Almirall forja el primer, i també el segon, Congrés Catalanista. La idea neix a la redacció del "Diari Català" i és fruit directe de la voluntat almiralliana de disposar d'un instrument polític autònom, sense lligams de dependència amb Madrid; fou, doncs, un Congrés amb partit pres. Hom sabia d'antuvi quins eren els objectius -llengua, política, dret-, i els esforços anaren en aquesta línia. També ho sabien els elements de "La Renaixença" que coexistien, primer la revista i posteriorment s'hi afegeix (1 de gener de 1881) el diari homònim, amb el "Diari Català" des del naixement (4 de maig de 1879) on es comprovaren diàriament quantes muralles d'incomprensió hi havia entre dos postulats gairebé irreconciliables dins el catalanisme.

Almirall llença la idea i ho fa des de la talaia del seu periòdic que en aquell moment era el "Diari Català". Aquest tenia una condemna del Tribunal d'Impremta i mentre durava la suspensió el substituïa "La Veu de Catalunya", un títol alternatiu del periòdic sense cap relació amb el futur setmanari i periòdic. Almirall tenia una secció estable els diumenges on amb el pseudònim "L'Amich de las Festas" comentava diversos aspectes socio-polítics d'interès. El 8 d'agost de 1880 dedica la secció a Lo primer Congrés Catalanista signant "Lo de las festas" com alusió a la manca de signatura. En dit article ja ho dona per fet: l'anuncia per mitjans de setembre, ~~en realitat s'efectua amb només un retard de dies~~. Fruit del mateix hauria de ser "un gran Centre Catalanista en Barcelona, que aliat ab los que existeix en